

ДЕРЖАВНА СЛУЖБА УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

КОНОНОВИЧ Вячеслав Генріхович

УДК [351:378:796.011.3](477)

МЕХАНІЗМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІЗИЧНОГО
ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Спеціальність 25.00.02 – механізми державного управління

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного
управління

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ В.Г. Кононович

Науковий керівник: Домбровська Світлана Миколаївна доктор наук з
державного управління, професор, Заслужений працівник освіти України.

Харків 2021

АНОТАЦІЯ

Кононович В.Г.. Механізми державного регулювання фізичного виховання в закладах вищої освіти.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління. – Національний університет цивільного захисту України. – Харків, 2021.

У дослідженні запропоновано розв’язання актуальної проблеми щодо обґрунтування теоретичних засад та розробки практичних рекомендацій з удосконалення механізмів державного регулювання фізичного виховання в закладах вищої освіти.

Досягнення визначеної мети зумовило необхідність вирішення наступних завдань у дисертаційному дослідженні, як то було визначено та сформульовано структуру дефініції «державне регулювання розвитку фізичної культури та виховання», та охарактеризовано та систематизовано напрями державного регулювання фізичного виховання студентської молоді у зарубіжних країнах. На основі проведення системного аналізу, окреслено методичні підходи до соціального механізму державного регулювання фізичного виховання студентів і розроблено комплекс пропозицій з удосконалення організаційно-економічного механізму державного регулювання у сфері фізичної культури і виховання. Сформовано напрями залучення механізмів державного регулювання в формування нової структури фізичного виховання в закладах вищої освіти.

Об’єкт дисертаційного дослідження є державне регулювання фізичною культурою та вихованням, а предметом дослідження виступають механізми державного регулювання фізичного виховання в закладах вищої освіти.

Для реалізації мети та завдань дослідження використовувався комплекс загальнонаукових, конкретно наукових та спеціальних методів: як теоретичних, так і емпіричних.

Методологічну основу дослідження, що побудована на теоретичних методах пізнання складають методи: аналітичний (аналіз проблем особистості

та суспільного здоров'я), системний (дослідження структури та функцій органів державної влади у державному регулюванні фізичним вихованням у закладах вищої освіти), порівняльний та порівняльно-історичний (порівняння історичних та закордонних практик державного регулювання у цій сфері, прогностичний (розробка перспективних пропозицій щодо удосконалення державного регулювання, застосування якого найбільш повно сприятиме ефективній її реалізації), узагальнення (обґрунтування перенесення окремих практик, напрямів та методів із зарубіжного досвіду на державне управління в Україні).

Серед емпіричних використовувались такі методи, як статистичний та соціологічний (аналіз результатів соціологічних досліджень серед населення щодо соціальної значимості фізичного виховання).

До спеціальних наукових методів дослідження, належать: аналітико – синтетичний (аналіз наукової літератури, співвідношення дефініцій); формально – логічний (з'ясування принципів діяльності органів державного управління в контексті реалізації державного регулювання фізичним вихованням у закладах вищої освіти); нормативно-правовий аналіз (порівняння нормативно-правових актів, аналіз закономірностей розвитку законодавчої бази у сфері фізкультури та спорту).

Теоретичною базою дисертаційного дослідження є праці вітчизняних та зарубіжних вчених з царини теорії та практики державного регулювання у сфері фізичного виховання та спорту.

Емпіричною базою дослідження стали нормативно-правові акти; статистичні дані, які характеризують стан суспільного здоров'я із вітчизняних і зарубіжних практик; результати власних і долучених соціологічних досліджень з питань розробки та реалізації державного регулювання у сфері фізичного виховання та спорту.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні наукового завдання щодо розвитку теоретичних засад та обґрунтування науково-прикладних рекомендацій щодо удосконалення механізмів фізичного виховання в закладах вищої освіти.

Автором вперше було обгрунтовано та запропоновано комплекс механізмів державного регулювання фізичного виховання в закладах вищої освіти, враховувати критерії системності, методології підвищення рівня фізичної культури і виховання, як цілісної системи та запропоновані ключові напрями вдосконалення державного регулювання процесів розвитку галузі через принципи соціалізації та проектування цільової взаємодії студентського і педагогічного колективів, фасилітації умов навчальної і соціальної діяльності студентів, що становлять основи визначення змісту і специфіки проблеми використання фізичної культури як засобу соціальної діяльності.

В процесі дослідження удосконалено методичні засади і напрями формування цілей фізичного виховання на основі порівняльного аналізу зарубіжних і вітчизняних теорій державного регулювання і сукупності функцій соціально-економічної української політики в умовах диверсифікації регулюючої дії держави на соціально-економічні процеси, що сприяють підвищенню якості професійної підготовки майбутніх фахівців, а також організаційно-економічний механізм державного регулювання фізичного виховання через посилення структури підготовки фахівців, заснованої на залученні нових економічних джерел цільових бюджетних фондів для рішення пріоритетних завдань розвитку фізичної культури та виховання в закладах вищої освіти.

Таким чином, в дослідженні запропоновано обгрунтування теоретичних засад та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів державного регулювання фізичного виховання в закладах вищої освіти. Отримані у процесі дослідження результати підтверджують загальну методологію, покладену в його основу, а реалізована мета і завдання дослідження дають можливість дійти в дисертації обгрунтованих висновків.

Ключові слова: державне регулювання, державне регулювання фізичним вихованням в закладах вищої освіти, соціальний механізм державного регулювання фізичним вихованням, організаційно-економічний механізм державного регулювання фізичним вихованням, заклади вищої освіти,

студенська молодь, соціальна адаптація.

ABSTRACT

Kononovych V.G. Mechanisms of state regulation of physical education in higher education establishments.

The dissertation on competition of a scientific degree of the PhD in public administration on a specialty 25.00.02 - mechanisms of public administration. - National University of Civil Defense of Ukraine. - Kharkiv, 2021.

The study proposes a solution to the current problem of substantiating the theoretical foundations and development of practical recommendations for improving the mechanisms of state regulation of physical education in the higher education establishments.

Achieving this purpose necessitated the solution of the following tasks in the dissertation research, as identified and formulated the structure of the definition of "state regulation of physical culture and education", and characterized and systematized areas of state regulation of physical education of students in foreign countries. Based on the system analysis, methodological approaches to the social mechanism of state regulation of physical education of students are outlined and a set of proposals for improving the organizational and economic mechanism of state regulation in the field of physical culture and education is developed. The directions of involvement of mechanisms of state regulation in formation of new structure of physical education in establishments of higher education are formed.

The object of the dissertation research is the state regulation of physical culture and education, and the subject of the research are the mechanisms of state regulation of physical education in higher education establishments.

To achieve the purpose and objectives of the study used a set of general scientific, specifically scientific and special methods: both theoretical and empirical.

The methodological basis of the study, based on theoretical methods of cognition, are methods: analytical (analysis of personal and public health problems),

system (study of the structure and functions of public authorities in state regulation of physical education in higher education), comparative and comparative historical (comparison of historical and foreign practices of state regulation in this area, first of all, comparison of stages of development of state social and youth policy in the Soviet period and during the years of independence of Ukraine); prognostic (development of perspective proposals for the improvement of state regulation, the application of which will most fully contribute to its effective implementation), generalization (justification for the transfer of certain practices, directions and methods from foreign experience to public administration in Ukraine).

Among the empirical methods used were statistical and sociological (analysis of the results of sociological research among the population on the social significance of physical education).

Special scientific research methods include: analytical - synthetic (analysis of scientific literature, the ratio of definitions); formally - logical (clarification of the principles of public administration in the context of the implementation of state regulation of physical education in higher education); normative-legal analysis (comparison of normative-legal acts, analysis of regularities of development of the legislative base in the field of physical culture and sports).

The theoretical basis of the dissertation research is the work of domestic and foreign scientists in the field of theory and practice of state regulation in the field of physical education and sports.

The empirical basis of the study were regulations; statistical data that characterize the state of public health from domestic and foreign practices; the results of own and attached sociological research on the development and implementation of state regulation in the field of physical education and sports.

The scientific novelty of the obtained results lies in solving the scientific problem of developing theoretical principles and substantiation of scientific and applied recommendations for improving the mechanisms of physical education in higher education establishments.

The author for the first time substantiated and proposed a set of mechanisms

for state regulation of physical education in higher education, take into account systemic criteria, methodologies for improving physical culture and education as a holistic system and proposed key areas for improving state regulation of industry development through the principles of socialization and target interaction. and teaching staff, facilitating the conditions of educational and social activities of students, which form the basis for determining the content and specifics of the problem of using physical culture as a means of social activity.

In the course of research methodical bases and directions of formation of the purposes of physical training on the basis of the comparative analysis of foreign and domestic theories of the state regulation and set of functions of social and economic Ukrainian policy in the conditions of diversification of regulatory action of the state on social and economic processes are improved, as well as the organizational and economic mechanism of state regulation of physical education through strengthening the structure of training, based on attracting new economic sources of target budget funds to address the priorities of physical culture and education in higher education establishments.

Thus, the study proposes a justification of the theoretical foundations and the development of practical recommendations for improving the mechanisms of state regulation of physical education in higher education establishments. The results obtained in the course of the research confirm the general methodology underlying it, and the realized purpose and tasks of the research give an opportunity to reach substantiated conclusions in the dissertation.

Key words: state regulation, state regulation of physical education in higher education establishments, social mechanism of state regulation of physical education, organizational and economic mechanism of state regulation of physical education, higher education establishments, student youth, social adaptation.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Кононович В. Г. Нормативно-правові засади державного управління у сфері фізичної культури і спорту на прикладі європейських країн. *Державне будівництво*: електрон. наук. фах. вид. 2013. №1
2. Кононович В.Г. Формування організаційно-правових засад державного управління фізичною культурою в Україні. *Теорія та практика державного управління*. 2012. № 4 (39). С. 301-305.
3. Кононович В.Г. Удосконалення державного управління у сфері фізичної культури і спорту при орієнтації на європейський вектор розвитку. *Актуальні проблеми державного управління*. 2013. № 1 (44). С. 426-430.
4. Кононович В.Г. Розвиток фізичної культури і спорту в Україні як один з пріоритетів державного управління. *Теорія та практика державного управління*. 2013. № 2(41). С. 127 – 131.
5. Кононович В.Г. Теоретичні і правові основи державного управління фізичною культурою і спортом в Україні. *Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права*. 2013. № 2(46). С. 40– 44.
6. Кононович В. Г. Вдосконалення системи державного управління у сфері фізичної культури та спорту України. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*. Серія : Державне управління. 2016. Вип. 2 (5). С. 325 – 331.
7. Кононович В. Г. Закордонний досвід державного управління розвитком фізичної культури та спортом. *Вісник Національного університету цивільного захисту України*. Серія : Державне управління. 2017. Вип. 2 (7). С. 469 – 475.
8. Кононович В. Г. Державне управління в сфері фізкультурно-спортивних послуг *Вісник Національного університету цивільного захисту України*. Серія : Державне управління. 2019. Вип. 1 (10). С. 391 – 398.

Стаття в науковому виданні інших держав:

9. Kononovych V. Management of physical culture and sport development in market conditions. *East Journal of Security Studies*. 2018. № 3. Pp. 299 – 307.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

10. Кононович В.Г. Формування державних механізмів фінансування галузі "Фізична культура і спорт". *Всеукраїнська науково-практична конференція «Антикризове регулювання у сфері державних фінансів, роль науки у вищих навчальних закладах»*. 2012. С. 338 – 339.

11. Кононович В.Г. Формування інноваційних механізмів державного регулювання підготовки фахівців / В.Г. Кононович, Д.В. Бондар. Міжнародна науково-практична конференція. Державне управління та місцеве самоврядування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення. м.Рівне, 11-12 квітня 2013. С. 89-98.

12. Кононович В.Г. Механізми державного регулювання фізкультурно-спортивних послуг. *Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції, Наука. Майбутнє: Досягнення та перспективи*. Запоріжжя, 2013. С.293-295.

13. Кононович В.Г. Соціальний механізм реалізації державного регулювання розвитку підприємств. *Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*, 18–19 березня 2020 р. / за заг. ред. В. П. Садкового. Харків: НУЦЗУ, 2020. С. 190- 192.

14. Кононович В.Г. Управління розвитком фізичного виховання в закладах вищої освіти. *Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Державне управління в Україні: виклики та перспективи»* Мелітополь, 18 жовтня 2019 р. С. 392-394.

15. Кононович В.Г. Соціальний потенціал розвитку фізичного виховання. *Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції*

«Державне управління в Україні: виклики та перспективи» м. Мелітополь 8-9 травня 2020 р. С. 228-231.

16. Кононович В.Г. Формування державних пріоритетів у сфері фізичного виховання. *Матеріали круглого столу «Формування дієвих механізмів державного управління з забезпечення державної безпеки»* НУЦЗУ, 2021.

ЗМІСТ

ВСТУП	13
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	21
1.1. Адаптація студентів засобами фізичного виховання як державно-управлінська проблема	21
1.2. Система фізичної культури як напрям соціального виховання і розвитку студентів	38
1.3. Особливості процесу суспільної адаптації студентів засобами фізичного виховання	58
Висновки до першого розділу	68
РОЗДІЛ II. АНАЛІЗ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	71
2.1. Основні аспекти державного регулювання фізичного виховання студентської молоді у зарубіжних країнах	71
2.2. Методичні підходи до соціального механізму державного регулювання фізичного виховання студентів	81
2.3. Оцінка організаційно- економічного механізму державного регулювання у сфері фізичної культури і виховання	101
Висновки до другого розділу	119
РОЗДІЛ III. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ	122
3.1. Методологічні аспекти механізмів державного регулювання фізичним вихованням в навчальному процесі	122
3.2. Сучасні механізми державного регулювання підготовки кадрів з фізичного виховання та культури	141
3.3. Стратегічні напрями удосконалення механізмів державного регулювання фізичним вихованням студентів ЗВО	151

Висновки до третього розділу	166
ВИСНОВКИ	170
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	173
ДОДАТКИ	204

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасні тенденції інтенсифікації освітнього процесу у вищій школі пред'являють високі вимоги до стану здоров'я студентів, в основі якого знаходиться здоровий спосіб життя, фізична і спортивна культури .

Подальший якісний розвиток суспільства допускає усвідомлення великої ролі освіти в затвердженні само цінностей людської особистості, пріоритету загальнолюдських цінностей. В зв'язку з цим серед багатьох проблем сучасної державно управлінської науки особливу актуальність набуває проблема формування і стійкого розвитку у студентської молоді в процесі навчання у закладах вищої освіти (далі –ЗВО) фізичної культури та виховання здорового способу життя.

Відповідно до положень Указу Президента України «Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту», розвиток фізичного виховання є одним з головних напрямів у сфері фізичної культури та спорту, що реалізується шляхом орієнтування українського суспільства на поетапне формування ефективної моделі розвитку фізичного виховання населення на демократичних і гуманістичних засадах. Зміцнення і підтримку здоров'я студентів у ЗВО необхідно здійснювати на основі продуктивного вдосконалення освітнього процесу з фізичного виховання з урахуванням сучасних вимог підготовки фахівців як носіїв і пропагандистів спортивної культури в майбутній професійній діяльності і сімейному житті. Сучасна навчальна діяльність носить інтенсивний характер підготовки фахівців, що відповідає соціально-економічним вимогам суспільства і держави, в той же час необхідно забезпечити розвиток особи з урахуванням її запитів, здібностей, ціннісних орієнтацій, у тому числі і рухових здібностей як необхідної умови зміцнення і підтримки здоров'я, реалізації інтелектуального і фізичного потенціалу майбутньої професійно підготовленої молоді.

Особливу роль в стимулюванні фізичного і інтелектуального потенціалу студентів у ЗВО набуває формування фізичної культури як сучасної субкультури розкриття і реалізації рухового потенціалу молоді в студентські роки.

В той же час в практиці вітчизняного фізичного виховання не досить розроблені і обґрунтовані організаційно-управлінські підходи впровадження спортивної культури в навчальний процес студентів у ЗВО.

Науково-теоретичні, методологічні, структурно-функціональні, організаційно-змістові, нормативно-правові основи функціонування та концептуальні засади вдосконалення системи державного регулювання в Україні розкриті в наукових працях провідних учених Л. Антонової, В. Авер'янова, В. Бакуменка, С. Домбровської, Д. Карамишева, В. Коврегін, В. Князева, І. Лопушинського, В. Огаренка, В. Садкового, В. Сиченка, М. Латиніна, С. Майстро, В. Олуйка, І. Парубчака та ін.

Питання досягнення збалансованої та оптимальної організаційної структури системи державного регулювання фізичною культурою і спортом, механізми та теоретико-методологічні основи державного регулювання галузю фізичної культури розглядали такі вчені, як С. Вавренюк, І. Гасюк, М. Олійник, Б. Сіренко, І. Рибчич, В. Платонов, Ю. Шкретій, О. Шевчук та ін.

Удосконаленню й розвитку національної системи фізичного виховання дітей, учнівської та студентської молоді присвятили свої праці такі вчені, як В. Арєф'єв, А. Дубогай, М. Зубалій, Т. Круцевич, О. Куц, Р. Раєвський, С. Сінгаєвський, Б. Шиян.

Однак, сучасними авторами не розглянуті проблеми й напрямки розвитку фізичної культури й виховання й удосконалення системи державного регулювання ними, не охоплюється увесь комплекс складних соціальних і організаційно-економічних механізмів державного регулювання галузі. Дотепер не знайшли висвітлення багато питань, що вимагають теоретичного осмислення. Зокрема, серйозного аналізу вимагає система державного

регулювання стосовно соціалізації студентів за допомогою фізичного виховання та спорту та розвиток механізмів державного регулювання галуззю через впровадження фізичної культури студентів в навчальний процес.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах науково-дослідної роботи «Розробка наукових основ державного управління у сфері безпеки ринку соціально-економічних послуг України з точки зору цивільного захисту» (державний реєстраційний номер 0112U002587), що розробляється навчально-науково-виробничим центром Національного університету цивільного захисту України. Конкретно дисертантом проаналізовано заходи формування й оптимізації системи механізмів державного регулювання фізичної культури та виховання в закладах вищої освіти.

Мета і завдання роботи Метою дисертаційної роботи є обґрунтування теоретичних засад та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення механізмів державного регулювання фізичного виховання в закладах вищої освіти.

Досягнення визначеної мети зумовило необхідність вирішення наступних *завдань*:

дослідити систему фізичної культури, як напрям соціального виховання і розвитку студентів;

визначити та сформулювати структуру дефініції «державне регулювання розвитку фізичної культури та виховання»;

охарактеризувати та систематизувати напрями державного регулювання фізичного виховання студентської молоді у зарубіжних країнах;

окреслити методичні підходи до соціального механізму державного регулювання фізичного виховання студентів;

розробити комплекс пропозицій з удосконалення організаційно-економічного механізму державного регулювання у сфері фізичної культури і виховання;

обґрунтувати стратегічні напрями удосконалення механізмів державного регулювання фізичного виховання в закладах вищої освіти.

Об'єкт дослідження – державне регулювання фізичною культурою та вихованням.

Предмет дослідження – механізми державного регулювання фізичного виховання в закладах вищої освіти.

Методи дослідження. Для реалізації мети та завдань дослідження використовувався комплекс загальнонаукових, конкретно наукових та спеціальних методів: як теоретичних, так і емпіричних.

Методологічну основу дослідження, що побудована на теоретичних методах пізнання складають методи: аналітичний (аналіз проблем особистості та суспільного здоров'я), системний (дослідження структури та функцій органів державної влади у державному регулюванні фізичним вихованням у закладах вищої освіти), порівняльний та порівняльно-історичний (порівняння історичних та закордонних практик державного регулювання у цій сфері, прогностичний (розробка перспективних пропозицій щодо удосконалення державного регулювання, застосування якого найбільш повно сприятиме ефективній її реалізації), узагальнення (обґрунтування перенесення окремих практик, напрямів та методів із зарубіжного досвіду на державне управління в Україні).

Серед емпіричних використовувались такі методи, як статистичний та соціологічний (аналіз результатів соціологічних досліджень серед населення щодо соціальної значимості фізичного виховання).

До спеціальних наукових методів дослідження, належать: аналітико – синтетичний (аналіз наукової літератури, співвідношення дефініцій); формально – логічний (з'ясування принципів діяльності органів державного управління в контексті реалізації державного регулювання фізичним вихованням у закладах вищої освіти); нормативно-правовий аналіз (порівняння нормативно-правових актів, аналіз закономірностей розвитку законодавчої бази у сфері фізкультури та спорту).

Теоретичною базою дисертаційного дослідження є праці вітчизняних та зарубіжних вчених з царини теорії та практики державного регулювання у сфері фізичного виховання та спорту.

Емпіричною базою дослідження стали нормативно-правові акти; статистичні дані, які характеризують стан суспільного здоров'я із вітчизняних і зарубіжних практик; результати власних і долучених соціологічних досліджень з питань розробки та реалізації державного регулювання у сфері фізичного виховання та спорту.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у вирішенні наукового завдання щодо розвитку теоретичних засад та обґрунтування науково-прикладних рекомендацій щодо удосконалення механізмів фізичного виховання в закладах вищої освіти.

Найсуттєвіші результати дисертаційного дослідження, які містять наукову новизну, полягають у тому, що:

вперше:

обґрунтовано та запропоновано комплекс механізмів державного регулювання фізичного виховання в закладах вищої освіти, враховуючи критерії системності, методології підвищення рівня фізичної культури і виховання, як цілісної системи та запропоновані ключові напрями вдосконалення державного регулювання процесів розвитку галузі через принципи соціалізації та проєктування цільової взаємодії студентського і педагогічного колективів, фасилітації умов навчальної і соціальної діяльності студентів, що становлять основи визначення змісту і специфіки проблеми використання фізичної культури як засобу соціальної діяльності;

удосконалено:

методичні засади і напрями формування цілей фізичного виховання на основі порівняльного аналізу зарубіжних і вітчизняних теорій державного регулювання і сукупності функцій соціально-економічної української політики в умовах диверсифікації регулюючої дії держави на соціально-економічні

процеси, що сприяють підвищенню якості професійної підготовки майбутніх фахівців;

організаційно-економічний механізм державного регулювання фізичного виховання через посилення структури підготовки фахівців, заснованої на залученні нових економічних джерел цільових бюджетних фондів для рішення пріоритетних завдань розвитку фізичної культури та виховання в закладах вищої освіти;

набуло подальшого розвитку:

обґрунтування дефініції «державне регулювання розвитку фізичної культури та виховання» на основі структурування понятійного апарату та системи базових критеріїв класифікації суб'єктів фізкультурно-виховної діяльності, що дозволяє систематизувати її різноманіття; та використовувати в якості опорного поняття ефективності фізичної культури і виховання в закладах вищої освіти;

формування змісту і функцій соціального механізму державного регулювання через особливості планування і проведення комплексних навчально-виховних занять з фізичного виховання студентів з урахуванням особливостей і труднощів соціальної адаптації, що визначається багатоваріантністю індивідуальних траєкторій особового і професійного вибору молоді, з одного боку і відсутністю практичного досвіду рішення самостійних завдань індивідуального, рефлексії, проєктного і професійного характеру.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення й висновки дисертації можуть використовуватися фахівцями під час написання підручників і навчальних посібників, створення навчально-методичної літератури; в роботі органів державної влади та у процесі державного регулювання фізичним вихованням в закладах вищої освіти.

Теоретичні положення та наукові результати дослідження роботи та пропозиції автора знайшли своє застосування в роботі Управління у справах молоді та спорту Харківської обласної державної адміністрації (довідка про впровадження №01-29/1915, від 25.08.2020).

Результати дисертаційного дослідження знайшли відображення у практичній діяльності Управління з питань фізичної культури та спорту Департаменту у справах сім'ї, молоді та спорту Харківської міської ради Харківської області (довідка про впровадження № 02-35/2198, від 27.08.2020).

Наукові положення та результати дисертаційної роботи використано в роботі кафедри фізичної підготовки Національного університету цивільного захисту України, при здійсненні навчальної діяльності за програмою підготовки бакалаврів, а саме освітній програмі «Фізичне виховання» (Акт про впровадження №11 від 20.01. 2021).

Особистий внесок здобувача. Теоретичні обґрунтування, практичні рекомендації, висновки, пропозиції та рекомендації, у тому числі й ті, що характеризують наукову новизну, мету й завдання, методичні підходи до їх вирішення, теоретичну цінність роботи та практичне значення одержаних результатів, отримані здобувачем особисто в ході дослідження.

Апробація результатів дисертації. Основні положення й результати дисертації доповідались і обговорювались на конференціях, конгресах і семінарах, зокрема: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Антикризове регулювання у сфері державних фінансів, роль науки у вищих навчальних закладах» (ХНАДУ, Харків, 2012), Міжнародній науково-практичній конференції «Державне управління та місцеве самоврядування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення» (м.Рівне, 2013 р.) IV Всеукраїнській науково-практичній конференції «Наука. Майбутнє: Досягнення та перспективи» (Запоріжжя, 2013 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Публічне управління в системі координат: демократія, децентралізація, місцеве самоврядування», (Мелітополь, 2019 р.), Міжнародній науково-практичній інтернетконференції «Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика» (Харків 2020 р.), Всеукраїнській науково-практичній конференції «Публічне управління в системі координат: демократія, децентралізація, місцеве самоврядування», (Мелітополь, 2020 р.), Круглому столу з міжнародною участю «Формування дієвих механізмів

державного управління з забезпечення державної безпеки»(14 травня 2021 р.)

Публікації. Основні положення дисертаційної роботи опубліковано в 16 наукових працях, у тому числі 9 статтях в наукових фахових виданнях, із них 1 стаття в зарубіжному виданні, 7 тезах конференцій. Загальний обсяг публікацій автора за темою дослідження – 4, 70 др.арк.

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації 208 сторінок. Список використаних джерел включає 278 найменувань.

РОЗДІЛ І

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1.2. Адаптація студентів засобами фізичного виховання як державно-управлінська проблема

Проблема адаптації в сучасному суспільстві молоді нині є однією з найактуальніших в сучасній науці державного управління як зміст і принципи гуманістичного виховання. Особливого науково-управлінського значення ця проблема набуває у зв'язку з соціальними і професійними особливостями студентського віку і тією важливою адаптаційною функцією, яка відводиться періоду переходу від шкільного, переважно не пов'язаної з вимогами соціального самовизначення, життя до студентського етапу активної життєдіяльності і цілеполягання, який не лише припускає, але і диктує обов'язковість сформованості достатніх для індивідуального і професійного вибору якостей особи.

В зв'язку з цим державноуправлінську науку не може не цікавити зміст і технологія нових форм і конкретних виховних засобів, що стимулюють і соціально-морально ініціюють названі процеси професійного і громадянського входження підлітків і молоді в повноцінне професійне і соціальне життя сучасного суспільства [250].

Серед різноманіття механізмів підвищення рівнів соціальної компетенції і професійної готовності студентів закладів вищої освіти порівняно мале місце відводиться такому дієвому засобу соціального і морального виховання і розвитку студентів, яким, на наш погляд, являється фізична культура.

В той же час, соціологи і суспільствознавці незмінно відмічають більш менш систематичні заняття різними видами фізкультурної діяльності в числі самих постійних і престижних в молодіжному середовищі. Таку ж картину

представляють нам дослідники структури і бюджету вільного часу студентів в різних регіонах України. Причому, як показують дослідження таких авторитетних учених як Р.Сіренко [215], І. Гасюк [44], по мірі мотиваційної і статусної дії на особу молодої людини, що затверджує в житті свої індивідуальні і соціальні пріоритети, успішність в заняттях фізичною культурою і спортом у багатьох випадках є своєрідним індикатором життєвої успішності і популярності в колі однолітків.

Ці і інші проблеми соціального значення регулярних навчальних і виховних занять фізичною культурою і масовою оздоровчою роботою із студентами закладів вищої освіти визначили винесення цього кола питань на окремий розгляд в структурі нашого дослідження.

Окремого розгляду, на наш погляд, заслуговують питання, пов'язані з різними підходами до визначення методологічної бази проблеми соціальної адаптації студентів в такому досить новому напрямі організації навчально-виховного процесу ЗВО, якою є здоровозберігаюче соціальне проектування фізкультурно-масової роботи. Ці питання незаслужено рідко і фрагментарно ставилися в масовій дослідницькій практиці саме в соціально-управлінському аспекті, які безпосередньо впливають на успішність соціальної і моральної адаптації студентів в навчальному, професійному і індивідуально-особовому аспекті проблеми, що вивчається.

У свою чергу, особливості наукових підходів до виділеної проблеми зажадали окремого розгляду багатьох суміжних питань, що стосуються специфіки і методологічних особливостей державноуправлінського дослідження в руслі гуманістичної парадигми виховання молоді в сучасному Українському суспільстві [47].

У більшості наукових джерел соціологічного і державноуправлінського змісту процес соціальної адаптації молоді розглядається як двосторонній, з одного боку обумовлений дією педагогів, соціальних працівників і батьків, а з іншого боку як процес, залежний від міри усвідомленої мотивації до повнішого соціального становлення і компетенції самого суб'єкта соціальної адаптації.

Дотримуючись в основних аспектах нашого дослідження виділеного принципу комплексності соціальних, педагогічних і внутрішньо детермінованих дій на особу молодшої людини, вступаючої в пору соціального і професійного становлення, ми, проте, виділяємо синергетичний підхід до розгляду соціально управлінських процесів як найбільш перспективний у рамках теми і проблеми цього дослідження.

Таким чином, вибраний методологічний підхід не відкидає, а навпроти, припускає участь в самоорганізації і самостимулюванні особи тих людей, які своїм досвідом і знаннями можуть допомогти молодій людині самостійно визначити найбільш зручні і продуктивні траєкторії його соціального і професійного самовизначення як особи і індивідуальності.

В зв'язку з цим особа людини розглядається не як соціально програмований об'єкт управлінських дій, а як нелінійна відкрита система, в якій головним є спосіб реальної життєдіяльності суб'єкта в розрізі його власного життя і соціальних стосунків. У рамках дослідження адаптаційних можливостей фізичної культури такий підхід, на наш погляд, є продуктивним, оскільки дозволяє надати студентові значний спектр тих дій і ситуацій, в яких молода людина може випробувати себе як сильна, цілеспрямована, вольова особа, готова до виконання основних соціальних і професійних обов'язків громадянина суспільства. У Законі України "Про фізичну культуру і спорт" визначені організаційно-правові засади державного регулювання у сфері виховання та адаптації за допомогою фізичної культури і спорту [68]. Під державним регулюванням визначених процесів слід розуміти діяльність органів та установ усіх гілок державної влади (законодавчої, виконавчої, судової) з вироблення і здійснення регулюючих, організуючих і координуючих впливів на всі сфери суспільства з метою задоволення його потреб, що змінюються для молоді.

Коротко зупинимося ще на трьох провідних методологічних підходах, які разом з синергетичним підходом у своїй сукупності визначили науковий зміст і методику цього дослідження. Це екзистенціальний, рефлексивно-діяльнісний і

інформаційний підходи.

Визначаючи методологічну логіку дослідження, ми виходили з можливості виділення і послідовності розгляду не лише загальнометодологічних, але і приватнометодологічних аспектів проблеми, які у своїй сукупності дозволяють визначити авторську методологічну позицію в розгляді питань, що вивчаються.

У контексті значень управлінської науки екзистенціальна суть людини визначається, на наш погляд, своєрідністю його індивідуального вибору засобів і способів буття, освіти і самоосвіти себе як активно мислячого і діючого соціокультурного суб'єкта [70].

Це та іманентно властива якість, яка, з одного боку, робить життя людини частиною того поживного середовища формування і розвитку особистості, яку ми називаємо соціумом, а з іншого боку, це те, що робить психофізіологічну суть індивіда соціально і особово істотною, рефлексія усвідомлюваною, внутрішньо детермінованою. Подібна комбінація соціальних і психологічних властивостей особи забезпечує суб'єктові можливості визначення необхідних і достатніх ступенів свободи в суспільстві і у своєму індивідуальному житті.

З точки зору державного регулювання освітніх процесів в школі і ЗВО екзистенцію як сутнісну характеристику способу буття людини відрізняють два онтологічні тлумачення: індивідуальне буття, що належить тільки самому суб'єктові, але не лише від нього залежне, і його побут в широкому і вузькому значенні цього поняття. У широкому - це усе, що відноситься до його емпіричного світу, включаючи увесь спектр соціальної і предметної культури людини. У вузькому, такому, що більше співвідноситься зі змістом педагогічної драматизації, - це світ його індивідуально- особових побутових явищ, подій і стосунків, безпосереднім або опосередкованим учасником яких є сам суб'єкт.

При визначенні державноуправлінської специфіки і методики виділення фізичної культури як засобу соціальної конкретизації визначених, екзистенціальних виражених подій життя молоді людини, ми виходили з розуміння суті буття студента як індивідуального, потребностно-заданного

вибору своїх варіантів здійснення внутрішньої домінанти свободи і самореалізації [62].

У свою чергу, наше розуміння фізичної культури не як зовнішнього, а як внутрішнього екзистенціального процесу і вторинності соціальних форм виховання і навчання, припускає зміна багатьох змістовних і понятійних механізмів, передавальних освітню інформацію і сприймаючих її. Наука екзистенціалізму в зв'язку з цим не може впливати в традиційному значенні цього поняття, вона не ставить своїм основним завданням впливати, формувати, закликати, направляти. В науці екзистенціалізму дуже істотний герменевтичний аспект. Згідно з Гадамеру, буття людини - тільки в тій частині, в якій воно може бути зрозуміле і може бути освоєно як «мова» соціальної взаємодії з ним [63]. У усвідомленні цього корениться найбільш хвороблива трудність екзистенціального підходу, оскільки для такого роду наукового розуміння людині потрібне як мінімум його власне усвідомлення себе в якості екзистенціальної одиниці власного індивідуального буття.

Тільки сама людина відповідальна, і передусім перед собою, за ту єдину можливість індивідуальної реалізації себе як соціально культурного «проекту» вироблення свого природного матеріалу в особу і індивідуальність. У світлі цього тези наше розуміння суті впливу фізичної культури на внутрішні установки людини в моменти його вибору індивідуальних шляхів соціального розвитку ґрунтується на виділенні в якості предмета вивчення власного досвіду і аналізу рефлексії подій життя людини як факту його спільного побуту в соціально опосередкованій спільності людей, що культурно-детермінується.

І у екзистенціальному, і в рефлексії плані розгляду проблеми місця і суспільного значення фізичної культури в процесі соціальної адаптації студентів приватнометодологічний аспект характеризується, на наш погляд, тими унікальними можливостями, які представляють молодій людині цілеспрямовані заняття фізичною культурою. Так, наприклад, фізкультурна діяльність може бути розглянута як своєрідний соціальний полігон, на якому молода людина може проявити свої такі індивідуальні і одночасно соціальні

якості як мужність, стійкість, сміливість ухвалення рішень, відповідальність, колективізм, взаємовиручку, здатність до вибору оптимальних рішень, вольову концентрацію на реалізації мети, уміння, діяти в екстремальних ситуаціях і так далі[81].

Те ж саме можна з повним правом віднести до механізмів рефлексій самоорганізації і соціальної адаптації молоді в процесі їх залучення до фізкультурної, туристично-прикладної і спортивної діяльності. Правильна оцінка своїх фізичних і морально-вольових потенціалів, постійний аналіз вибору тактик і стратегій індивідуальних і групових взаємодій, постійна затребуваність оцінок рефлексій міри реалізації поставлених індивідуально або за допомогою педагога завдань - усе це реальне і дієве поле для внутрішньої діяльності рефлексії суб'єкта.

В зв'язку з цим не виникає сумнівів в тому, що науково обгрунтовані інструменти прийомів екзистенціальних рефлексій і вправ фізкультурного змісту можуть стати надійною методичною і технологічною основою для соціальної адаптації студентів в такий важливий період їх самостійного вибору соціальних і професійних пріоритетів, яким є перші роки навчання у ЗВО.

Хотілося б підкреслити, що в методологічному плані розуміння складності і багатозначності виділеної теми і проблеми дослідження ті підходи, які ми визначили як синергетичний, екзистенціальний і рефлексивно-діяльнісний, діють у взаємному доповненні і комплексному застосуванні не лише один з одним, але і з рядом інших, більше приватних підходів, таких як інформаційний і соціальний.

Інформаційна теорія емоцій, розроблена академіком П. В. Симоновим і його учнями, виділила інформаційний рівень соціальної адаптації підлітків і молоді в якості того, що визначає виховний успіх соціалізуючих процесів [83, с.45].

Досвід наукової і практичної роботи автора укупі з різними видами дослідження позиціонування рефлексії підлітків дає основу вважати, що існують декілька причин низького рівня соціальної готовності. По-перше, у

підлітків відсутній достатній досвід і реальна практика діяльності рефлексії. У їх реальній життєвій і тим більше освітній практиці частенько просто відсутні значимі предмети і суб'єкти позиціонування. Відсутність вказаного досвіду визначає нерозвиненість, нетренованість і непідготовленість до продуктивної соціальної і рефлексії діяльності. Школа як єдиний соціально і професійно ангажований інститут виховання повинна заповнити цей пропуск, але нині педагоги (як теоретики, так і практики) не мають виразних, а головне, практико-орієнтованих методик, не кажучи вже про технології соціального навчання рефлексії і виховання підлітків. Тому педагогам-практикам вищої освіти і тим більше самим студентам початкових курсів не можуть бути ясні механізми ініціації і стимулювання процесів рефлексій, пов'язаних з продуктивною соціалізацією або «ситуативні домінанти» соціальної адаптації в суспільстві [85, с.90].

Дійсно, знання елементарних основ психофізичної і психологічної діяльності людини дає тверді підстави для затвердження про неможливість морально-етичну, соціальну або будь-якій іншій оцінній рефлексії по відношенню до того, що не закладено в емпіричному, емоційно-чуттєвому, та і просто понятійному досвіді дитини. Саме відсутність тієї класичної об'єктивної реальності, даної нам в наших відчуттях, робить процес такого позадослідного, а значить і позачуттєвого, виховання і навчання непродуктивним. Але наукова і практична суть педагогічного протиріччя має не менш вагомні підстави: школа і ЗВО не повинні учити і виховувати на соціальному і моральному негативі. Суть педагогічно-управлінської діяльності саме в накопиченні і передачі підростаючому поколінню позитивного соціокультурного досвіду. Іншими словами, для того, щоб протидіяти злочинності, не обов'язкові контакти з кримінальними сторонами життя, для того, щоб випробувати біль від втрати близької людини, труднощі міжособових комунікацій, соціальну несправедливість, зраду близької людини, особову деградацію алкоголіка, наркомана, людини, що веде асоціальний спосіб життя, ми не можемо пропонувати студентам випробувати подібне на практиці - це було б

невиправдано важким експериментуванням над незміцнілою психікою, і вже в силу цього суперечило б законам і вимогам педагогічної етики [87].

Таким чином, ми можемо вважати, що в методологічному плані ми спиралися на ряд досить актуальних наукових підходів до вирішення проблеми місця і значення фізичної культури в процесах, пов'язаних з ранньою соціальною адаптацією студентів. Проте проблема соціальної адаптації має свою власну наукову специфіку і своє самостійне місце в змісті і логіці досліджень в контексті науково-управлінської парадигми сучасного гуманістичного виховання особи і індивідуальності людини, що вимагає її окремого теоретичного і методологічного розгляду.

Проблема адаптації індивідуума до соціуму одна з найактуальніших, різноманітніших і суперечливіших проблем сучасної державно-управлінської науки. Гносеологічні корені її вивчення закладені в працях зарубіжних і вітчизняних філософів, соціологів і суспільствознавців. Проблемою соціальної адаптації давно і продуктивно займаються вікова і педагогічна психологія, загальна і соціальна педагогіка.

В останні роки проблеми соціальної і психологічної адаптації людини стали предметом вивчення таких порівняно нових областей теорії і практики, як валеологія, акмеологія, екзистенціальна педагогіка.

Нині важко уявити собі серйозну наукову роботу у рамках сучасного державно-управлінського і психологічного знання про суть і природу соціального індивіда, в якій були б обійдені питання співвідношення суб'єкта, і сучасної громадської системи. І, природно, в колі цих питань проблеми державно-управлінських засобів і виховних організаційних механізмів, що адаптують молоду людину до продуктивного і найменш витратного входження в суспільство, займають одну з істотних позицій для вивчення і аналізу [104].

В зв'язку з цим одним з головних завдань методологічного аналізу наукової літератури з цього питання є, на наш погляд, вироблення такого визначення соціальної адаптації, яке може служити основою для розгляду різних аспектів соціальної адаптації студентської молоді.

Основна філософська ідея соціальної адаптації - це ідея індивідуального самовизначення і саморуху. Під саморухом у філософії розуміють рух, що має джерело, причину в речі, що самій, що рухається, явищі, що розвивається.

Ідеями необхідності духовного самоудосконалення людини наповнена філософія кінця XIX - почала XX віків. Розуміючи в якості головної життєвої мети реалізацію в людині божественного, морального початку і визначаючи суть самоудосконалення в прагненні до бога як до морального ідеалу, вона розглядала духовне самоудосконалення як шлях поступального розвитку і окремо взятого індивіда і суспільства в цілому [179, с. 209].

Адаптація як процес набуває форми зміни середовища і змін в організмі шляхом застосування дій (реакцій, відповідей), що відповідають цій ситуації. Ці зміни є біологічними. Про зміни психіки і використання власне психічних механізмів адаптації в цьому суто біхевіористському визначенні мови не йде.

Соціальну адаптацію біхевіристи визначають як процес фізичних, соціально-економічних або організаційних змін в специфічній груповій поведінці, соціальних стосунках або культурі. У функціональному відношенні мета такого процесу залежить від перспектив поліпшення здатності виживання груп або індивідів або від способу досягнення значимих цілей. Визначуваний термін має біологічні відтінки, що показує його тісне відношення до теорії еволюції. Біхевіристи відмічають адаптивний характер модифікації поведінки через вчення, а питання зміни поведінки через вчення складають велику підобласть проблеми соціально-психічної адаптації осіб і груп. Згідно концепції адаптації, яку розвиває Л.Філіпс, адаптивованість виражається двома типами відповідей на дію середовища :

1) прийняття і ефективна відповідь на ті соціальні очікування, з якими зустрічається кожен індивід відповідно до свого віку і статі.

2) у специфічному сенсі адаптація не зводиться просто до прийняття соціальних норм, вона означає гнучкість і ефективність при зустрічі з новими умовами, а також здатність надавати подіям бажаний для себе напрям. У цьому сенсі адаптація означає, що людина успішно користується умовами, що

створилися, для здійснення своїх цілей і прагнень. Тут розкривається ідея активності особи, творчому і перетворюючому характері її соціальної активності [194, с.89].

Слід зазначити ще одну важливу особливість розуміння адаптації. Представники цього напрямку соціальної психології проводять відмінність між адаптацією (adaptation) і пристосуванням (adjustment). Американський соціальний психолог Т. Шибутані із цього приводу пише: «кожна особа характеризується комбінацією прийомів, що дозволяють справлятися з ускладненнями, і ці прийоми можуть розглядатися як форми адаптації (adaptation). На відміну від поняття «пристосування» (adjustment), яке відноситься до того, як організм пристосовується до вимог специфічних ситуацій, адаптація відноситься до стабільніших рішень - добре організованих способів справлятися з типовими проблемами, до прийомів, які кристалізуються шляхом послідовного ряду пристосувань» [198].

Такий підхід відрізняється від біхевіористського, по-перше, тим, що в ньому проводиться відмінність між адаптацією і пристосуванням, тоді як біхевіористи для усіх випадків використовують термін «пристосування», що є вираженням їх біологізаторського підходу до психічної активності людини. Це об'єднує концептуальний апарат соціальної психології особи і теорії соціально-психічної адаптації. По-друге, підхід інтеракціоністів, як він представлений в книзі Т. Шибутані, ясно вказує на те, що слід провести відмінність між ситуативною адаптацією і загальною адаптацією до типових проблемних ситуацій [235].

Психоаналітична концепція адаптації була розроблена німецьким психоаналітиком Г. Гартманом спеціально для пояснення пристосовних механізмів індивідуального входження особи в громадські структури. Як психоаналітик Г. Гартман визнає велике значення конфліктів в розвитку особистості. Але він відмічає, що не всяка низька адаптація до середовища, не всякий процес навчання і мислення є конфліктними.

В процесі адаптації активно змінюються як особа, так і середовище,

внаслідок чого між ними встановлюються адаптовані стосунки . Завдання адаптації встає перед людиною з дня його народження. Він адаптується до того соціального середовища, яке є результатом активності попередніх поколінь. Людина бере участь в житті суспільства, створює умови, до яких повинен адаптуватися сам.

Структура суспільства, процес розподілу праці і місце людини в суспільстві визначають можливості адаптації, а також і розвитку «Я». Виходячи з цього, Г. Гартман вважає процес адаптації людини багат шаровим, причому уявлення про рівень адаптації лежить в основі концепції здоров'я людини [235].

На складність процесу соціальної адаптації звертає увагу американський соціолог Л.Фестингер, автор теорії «когнітивного дисонансу». Він вважає, що між новою інформацією і колишніми уявленнями існує певна збалансованість. Відповідність між соціальним сигналом і колишніми уявленнями про предмет викликає у людини стан «психологічного комфорту» або «когнітивного консонансу», що спричиняє за собою велике число позитивних емоцій. Але якщо людина отримує інформацію ззовні, що не відповідає її поглядам, переконанням, то створюється перевага негативних емоцій. Ці процеси викликають почуття психологічного дискомфорту або «когнітивного дисонансу». У людини виникає потреба в адаптації, спрямована на ліквідацію конфлікту. Засобом адаптації в цьому випадку можуть виступати захисні механізми, за допомогою яких відбувається пристосовне подолання напруги, «психологічне полегшення». Ці механізми покликані підтримувати цілісність, стійкість, ідентичність індивідуальної самосвідомості в умовах, коли конфлікт різних установок ставить його під загрозу [240].

Аналіз численних концепцій адаптації в громадянському суспільстві молоді показує, що існує два підходи в розумінні ролі самої людини в процесі соціалізації. Перший підхід припускає пасивну позицію людини в процесі соціалізації, а саму соціалізацію розглядає як процес його адаптації до суспільства. Цей підхід може бути названий суб'єкт-об'єктивним (суспільство - суб'єкт дії, а людина - об'єкт).

Прибічники другого підходу виходять з того, що людина активно бере участь в процесі соціалізації і не лише адаптується до суспільства, але і впливає на свої життєві обставини і на самого себе. Цей підхід визначають як суб'єкт-суб'єктивний (Ч.Кули)[234, с.89]. Ґрунтуючись на цьому підході, суспільну адаптацію можна трактувати як розвиток і самозміну людини в процесі засвоєння і відтворення культури. Суть соціалізації полягає в поєднанні пристосування і відособлення людини в умовах конкретного суспільства. Відособлення - процес автономізації людини в суспільстві. Результат цього процесу - потреба людини мати ціннісну автономію, емоційну автономію і поведінкову автономію. Т. е., відособлення - це процес і результат становлення людської індивідуальності. З цього виходить, що в процесі соціалізації закладений внутрішній, до кінця не вирішуваний конфлікт між мірою адаптації людини в суспільстві і мірою його відособлення.

Розглядаючи проблему соціалізації, не можна пройти повз ролеву теорію. За дослідженнями І.А.Мілославової, ролева теорія розглядає людину як функціонера соціальних стосунків, виконавця соціальних ролей [240]. Суть людського існування полягає в граничній адаптації людини до норм, обов'язків і функцій, заданих соціальним середовищем, в пристосуванні до соціальної системи за всяку ціну і будь-якими засобами.

Існують відмінності між соціалізацією дітей і дорослих. На думку відомого американського соціолога Н.Смелзера вони полягають в наступному:

1. Соціалізація дорослих виражається в зміні їх зовнішньої поведінки, тоді як дитяча соціалізація коригує базові ціннісні орієнтації.
2. Дорослі можуть оцінювати норми, діти здатні лише засвоювати їх.
3. Соціалізація дорослих припускає розуміння того, що між чорним і білим існує безліч відтінків.
4. Соціалізація дорослих спрямована на те, щоб допомогти людині опанувати певні навички; соціалізація дітей формує, головним чином, мотивацію їх поведінки [255].

Соціалізація здійснюється широким набором засобів. Завдяки

комплексності дії чинників, оптимальній кількості засобів соціалізації «...у суспільстві формується соціальне, суть якого знаходиться в способі зв'язків індивідів між собою, завдяки якому вони перетворюються на громадські істоти, а їх сукупність утворює цілісний соціальний організм» [260].

Цікава думка А.В.Петровського про соціалізацію. Він виділяє три стадії розвитку особистості : адаптація, індивідуалізація і інтеграція.

Феральні люди - це ті, хто з яких-небудь причин не пройшов процес соціалізації, тобто не засвоїв у своєму розвитку соціального досвіду (дитина, вихована в співтоваристві тварин). Такі люди, що не пройшли стадії адаптації і не освоїли основ соціального життя, практично не можуть бути навчені цьому надалі, оскільки сентезивні періоди дитинства необратимі.

На стадії індивідуалізації відбувається відособлення індивіда, викликане потребою персоналізації.

Інтеграція - третя стадія розвитку людини в процесі соціалізації. Вона припускає досягнення певного балансу між людиною і суспільством, інтеграцію суб'єкт-об'єктивних стосунків особи з соціумом. Людина знаходить той оптимальний варіант життєдіяльності, який сприяє процесу його самореалізації. На цій стадії складаються так звані соціально-типові властивості особи, тобто такі властивості, які свідчать про приналежність цієї людини до певної соціальної групи [123, с.67].

Пасивна позиція - це коли індивід засвоює норми і служить об'єктом соціальних стосунків, активна - коли він відтворює соціальний досвід і виступає як суб'єкт соціальних стосунків, активно- пасивна - коли він здатний інтегрувати суб'єкт-об'єктивні стосунки. Цей потрійний цикл може повторюватися упродовж життя багато разів і пов'язаний з необхідністю ресоціалізації індивіда у світі, що міняється. Цей же потрійний цикл ми можемо спостерігати в конкретних соціальних умовах, що вимагають адаптації суб'єкта, наприклад, при його входженні до складу нової соціальної групи. Процес подібної адаптації позначається як первинна соціалізація в конкретних умовах. Пізніше ми розглядатимемо її як гостру проблему студентів перших курсів

закладів вищої освіти [8].

Вони визначають її як одну із сторін процесу соціалізації : «...індивід засвоює соціальний досвід, цінності, норми, установки, властиві суспільству і соціальним групам, в які він входить» [99].

Соціалізація, вважає И.С.Кон, близька до слова «виховання». Вихованням є спрямовані дії, за допомогою яких індивідові свідомо намагаються прищепити бажані риси і властивості, тоді як соціалізація разом з вихованням включає ненавмисні, спонтанні дії, завдяки яким індивід залучається до культури і стає повноправним членом суспільства .

Виховання - одна з основних категорій педагогіки. У вітчизняній науковій літературі можна виділити дещо найбільш відомих спроб загальних підходів до розкриття поняття «виховання». Визначаючи об'єм поняття «виховання», багато дослідників виділяють:

- виховання в широкому соціальному сенсі, включаючи в нього дію на людину суспільства в цілому, тобто фактично ототожнюють виховання з соціалізацією;
- виховання в широкому сенсі, маючи на увазі цілеспрямоване виховання, здійснюване системою навчально-виховних установ;
- виховання у вузькому педагогічному сенсі, а саме - виховна робота, метою якої є формування у дітей системи певних якостей, поглядів і переконань;
- виховання в ще вузькому значенні - рішення конкретних виховних завдань, наприклад, виховання певної фізичної якості.

Аналізуючи змістовну характеристику виховання, одні дослідники виділяють розумове, трудове і фізичне виховання, інші - моральне, трудове, естетичне, фізичне виховання, треті додають правове, економічне виховання.

З точки зору характеру стосунків між учасниками процесу виховання його визначають як цілеспрямовану дію представників старших поколінь на молодші, як взаємодію старших і молодших при керівній ролі старших, як поєднання того і іншого типу стосунків.

У контексті соціалізації виховання розуміють як сукупність усіх процесів, за допомогою яких людина розвиває здібності, стосунки і інші форми поведінки, позитивно цінна для суспільства, в якому він живе. Виховання в зв'язку з цим розуміється як спеціально організований соціальний процес, за допомогою якого люди підпадають під вплив контрольованого оточення для того, щоб вони могли досягти соціальної компетенції, адаптивності до вимог суспільства і оптимального індивідуального розвитку.

Поняття соціальної адаптації неможливе без аналізу проблем розвитку особистості, оскільки в процесі соціалізації людина стає активним суб'єктом. Становлення особи є складним і суперечливим процесом, що включає ряд взаємозв'язаних рівнів. Можна виділити рівні біологічного, психологічного, соціального і світоглядного становлення людини. Кожен з них характеризується своїми специфічними рисами і особливостями. Проте усі вони нерозривно пов'язані один з одним і утворюють єдине ціле. Краще сказати, що на різних тимчасових етапах той або інший рівень набуває домінуючого значення. Мабуть, в дитячі роки найінтенсивніше відбувається фізіологічний розвиток людини, тоді як соціальний і світоглядний компоненти виражені слабкіше. Потім починають домінувати соціальний і світоглядний компоненти, а фізіологічний компонент відступає на задній план. Абсолютизація якого-небудь з цих компонентів створює спотворене уявлення про формування особи. Коли говорять про гармонійний розвиток особистості, повинно йтися про цілісний розгляд усіх вказаних аспектів.

Специфіка взаємозв'язку окремих компонентів у ході розвитку особистості відбивається і в характері діяльності. Ігрова діяльність зазвичай не вимагає високого рівня соціалізації і сформованості світогляду. Навчально-виробничій діяльності сприяє зростання ролі соціального чинника, а творча діяльність припускає наявність зрілого світогляду. Якщо в ході розвитку особистості окремі фази з яких-небудь причин випадають, то процес виявляється безповоротним. Такий індивід вже ніколи не зможе сформуватися як повноцінна людина. Ймовірно, становлення особи задається деякою

загальною схемою взаємодії людини і природи, людини і суспільства, людини і людини і, значить, нерозривно пов'язане з процесом соціальної адаптації [93].

У кожен період життя людина орієнтована на ті або інші види діяльності. Усе його життя є потоком актів діяльності, пізнання, творчості, що змінюються в часі. І орієнтованість людини, і його спосіб життя кінець кінцем визначаються тим, на яку діяльність вони спрямовані. Становлення особи відбувається в постійному протиріччі між потенціями (уміннями, навичками) і тенденціями (цілями, прагненнями). Найбільш важливий і критичний етап розвитку особистості - юність. У цей період людина стикається з основними життєвими завданнями, серед яких слід виділити :

- самовизначення в професійній сфері: вибір професії, оволодіння вибраною професією;
- створення свого кола спілкування, пошук друзів, коханої людини.

Для того, щоб зробити правильний вибір, необхідно розібратися в собі, у своїх особистих особливостях, пізнати себе, свої можливості і здібності. При цьому у особи є три шляхи самопізнання : оцінки і думки інших людей, соціальне порівняння і самооцінка.

Самопізнання відбувається на підставі усвідомлених і часто інтуїтивних уявлень про структуру особи, про ті елементи, з яких вона складається. Ці уявлення у більшості людей формуються в процесі оволодіння мовою і засвоєння буденних уявлень про особу. Рідше - в результаті знайомства з основами психологічної теорії особи.

З соціального боку особа розкривається, передусім, як представник певної епохи, включений в систему громадських стосунків. Тому найважливіші характеристики особи - соціальні статуси, які вона займає в різних сферах, групах, організаціях, і ролі - стійкі соціальні функції, які вона виконує.

Особлива роль в сучасній соціалізації належить освіті і придбанню професії. Освіта є необхідною умовою соціалізації. Оскільки темпи зміни нових поколінь техніки випереджають темпи зміни нових поколінь працівників, людині доводиться вчитися практично усе життя. Тут важливо, наскільки

суб'єкт самостійний в інформаційному просторі. Високий рівень професіоналізму вже не є чимось винятковим, оскільки складне виробництво вимагає і відповідних фахівців.

Творчість також стає необхідною умовою соціалізації. Сучасні підходи в педагогіці і психології навчання припускають, що кожна людина - творча особа. Але не менш означає, на наш погляд, і особовий аспект проблеми. По-перше, все більша кількість молодих людей прагне отримати саме вищу освіту, пов'язуючи з ним надії на успішну кар'єру, що забезпечує оптимальний рівень якості життя і соціальної адаптації. По-друге, якісна освіта є дуже дорогим процесом не лише для суспільства, але і для конкретного індивіда, і можна помітити явну тенденцію підвищення вартості освіти. Крім того, молоді люди зазнають відомі труднощі при виборі майбутньої професії, і не завжди можуть визначитися з напрямом своєї освіти. Чим більше можливостей пропонує особі суспільство, тим більші складнощі може вона випробувати в професійному виборі. Більше того, професійна робота вже не розглядається людьми тільки як засіб підтримки певного життєвого рівня [94].

Сучасна людина прагне реалізувати себе в професійній діяльності, розвиваючи свої здібності і проявляючи свої можливості. Ці відносно нові тенденції сучасної соціалізації охоплюють все більшу частину населення, тоді як в попередні епосі такий погляд на освіту і професійну діяльність характеризував лише небагато суб'єктів - представників культурної еліти суспільства.

Особливості сучасної соціалізації визначаються також і новими вимогами до характерологічних рис людини. Складність і динаміка соціалізації вимагають максимальної гармонізації рис особи в процесі соціального розвитку, що припускає єдність протилежних начал : пластичності і стійкості, автономності і конформізму, мобільності і ригідності і т. д. Якщо така гармонізація неможлива, то потрібно, принаймні мати компенсацію слабовизначених або надмірно домінуючих якостей. Ось чому все більше число молодих людей, плануючих свою соціальну і професійну кар'єру в

сьогоднішній Україні, бачать в систематичних заняттях фізичною культурою важливий резерв своїх ділових і особових успіхів.

Розуміння цього дає можливість двостороннього впливу на навчальний і виховний процес навчання студентів за курсом «Фізична культура», з одного боку, використовуючи особисту зацікавленість студентів у фізичному самоудосконаленні як важливої частини соціокультурного і професійного вдосконалення, а з іншого боку, надаючи учням різноманітні творчі і соціальні форми занять як в систематичному навчальному курсі фізичного виховання, так і в процесі позанавчальних занять фізичною культурою[90].

У своєму дослідженні потенціалу цілеспрямованих занять фізичною культурою у рамках навчальних та позанавчальних занять студентів ЗВО ми виходили з упевненості, що такі можливості є при правильному і науково обгрунтованому технологічному забезпеченні роботи викладачів фізичної культури з соціальної адаптації молоді.

1.2. Система фізичної культури як напрям соціального виховання і розвитку студентів

Одне з визначально важливих завдань сучасної вищої школи в умовах гуманізації освіти - це формування загальної культури студентів, органічною частиною якої є фізичне виховання.

Не випадково такі дослідники впливу фізичної культури на формування і розвиток когнітивних, моторно-рухових, зберігаючих процесів в середовищі студентської молоді як М.Л.Віленський, О.Р. Шевчук, Л.Ф.Тихомирова обгрунтовано вважають, що фізична культура, маючи величезний потенціал не лише в плані поліпшення фізичної підготовленості, зміцнення здоров'я, але і як засіб формувальної дії на особу, може і має бути спрямована на рішення ряду психофізичних, естетичних, соціально-психологічних завдань виховання особи

і індивідуальності [11, 215].

В той же час, вказаний потенціал недостатньо реалізований в практиці фізичного виховання студентів. Причин тому декілька: недооцінка значення фізичного виховання як наукової і дидактичної дисципліни, неготовність основного контингенту викладачів ЗВО включити зміст фізичної культури в традиційну практику виховної роботи із студентами, недостатність матеріально-технічної і методичної бази фізкультурної роботи.

Але головною, на наш погляд, причиною, що обмежує соціальні і педагогічні можливості фізичного виховання, є недооцінка екзистенціальних і рефлексивно-діяльнісних потенціалів застосування змісту і інструментів фізичної культури в рішенні повсякденних практичних завдань морального і професійного виховання і розвитку особових якостей студентів.

Нині науково-педагогічна діяльність в області освіти переважно здійснюється в контексті особово-розвиваючого підходу, відмінною рисою якого є визнання учня як самоцінності, як носителя суб'єктного досвіду, через призму якого він сприймає педагогічні дії. І хоча розроблені технології досить широко застосовуються у викладанні різних дисциплін ЗВО і предметів, в практиці фізичного виховання вони не знайшли доки належного відображення.

Для точнішого аналізу змісту і методик дослідницької і практичної роботи у рамках досліджуваної нами проблеми слід розділяти такі поняття як «фізична культура», «фізичне виховання», «фізкультурна діяльність», «фізична вправа» в цілях точнішого розуміння цих явищ.

Фізичною культурою називають реалізацію фізичної активності особи в певних просторових і тимчасових рамках. Ця діяльність є одним із засобів, завдяки яким досягається результат, тобто фізична культура [221, с.119].

Розвиток фізичної культури обумовлений необхідністю формування гармонійно розвиненої особи, зміцнення здоров'я людей, збільшення тривалості їх активного життя. П. Ф.Лесгафтом в другій половині XIX століття були введені поняття «Фізична освіта» і «фізичне виховання», які включали освіту людини, тобто формування його як особи. Ці поняття, хоча і не повністю

тотожні (передусім, за широтою застосування їх в соціальній і педагогічній практиці), проте, мають на увазі увесь процес фізичного і психофізичного формування організму і особи, у тому числі і особливо під впливом спеціально організованої дії, що включає систему фізичних вправ і спеціальних завдань [144].

На жаль, значна частина молоді не отримує достатнього виховання у сфері фізичної культури, у неї слабо формується потреба в регулярних заняттях фізичними вправами. На думку В. А. Кан-Калика, що проводило широке соціологічне дослідження відношення молоді до занять фізичною культурою і спортом, більшість українців (близько 90%) по своїй ментальності не готова до регулярних занять фізичними вправами, недооцінюють їх оздоровчу цінність, тоді як в розвинених країнах близько 80% населення займаються своїм здоров'ям, використовуючи різні види рухової активності [106].

Фізичне виховання - вузький (в порівнянні з фізичною освітою), спеціально педагогічно орієнтований процес, спрямований на формування рухових умінь і навичок, розвиток і вдосконалення рухових якостей людини, сукупність яких визначає його фізичну працездатність.

Фізичне виховання об'єднує в собі біологічну і педагогічну природу. З точки зору фізіології при регулярних заняттях фізичною культурою відбувається поліпшення здоров'я і зміцнення імунної системи. Педагогічний же вплив регулярних занять фізичними вправами полягає в зміні характеру, стосунки до себе і до оточення, а також у формуванні гармонійної особи.

Фізкультурну діяльність треба розглядати як прояв практичної рефлексії, у рамках якої людина визначає себе через іншу людину. До того ж у рамках цієї діяльності можливі органічний прояв і реалізація змагання, в процесі якого найбільш інформативно людина визначає себе через іншу людину [147].

Щоб фізкультурна діяльність розумілася як засіб фізичної культури, необхідно розширити соціокультурні межі поняття фізкультурної діяльності і її виховного значення для формування особи і індивідуальності людини. Наприклад, окрім виконання фізичних вправ як рухів, потрібне використання

спеціальних вправ, що мають на меті дії на екзистенціальні, рефлексії, моральні і психічні якості в їх гармонійному поєднанні і соціальній спрямованості.

Саме у такому соціокультурному і педагогічному аспекті мають відмінності, наприклад, фізкультурні і навчально-розвивальні заняття в країнах Заходу від занять, що проводяться на Сході.

Основним і специфічним засобом (окремий вид рухових дій) і методом (методично організований процес відтворення) фізичного виховання вважається вправа.

Фізична вправа - це рухова активність людини, організована відповідно до закономірностей фізичного виховання. У цій якості вправа носить комплексний фізичний, виховний і соціалізуючий ефект, оскільки саме відтворення, точне повторення і закріплення певних навичок фізичної культури формує не лише необхідні рухові і моторні навички, але і необхідні морально-вольові якості соціальної і професійної компетенції студента.

Зміст фізичної вправи складають дії, що входять в нього, і ті основні процеси, які розгортаються в організмі по ходу вправи, визначаючи його дію на того, хто її проводить. Ці процеси складні і можуть розглядатися в різних аспектах: психологічному, фізіологічному, біохімічному, біомеханічному та ін.[8]

При виконанні фізичної вправи завжди передбачається свідома установка на досягнення конкретного результату, що відповідає тим або іншим завданням фізичного виховання. Реалізація цієї установки пов'язана з активною розумовою роботою, визначенням способу дії, оцінкою умов дії і управлінням рухами, руховими уявленнями, вольовими зусиллями, емоціями і іншими психічними процесами [161].

У західних країнах заняття, як правило, орієнтовані на розвиток фізичних якостей, на формування ефективного виконання певного об'єму фізичної роботи. У східних системах акцент робиться на залучення індивіда через заняття фізичною культурою до Світу, до Космосу.

Слід зазначити, що на Сході заняття є органічним елементом широкої

системи соціально-культурних актів. Якщо фізкультурну діяльність розглядати тільки з позиції компенсаторної діяльності, то соціальне становлення особи буде можливим лише в межах цієї діяльності. Ситуацію, коли людина знаходить задоволення у сфері занять фізичними вправами і тільки, можна розглядати як відхилення в соціальному розвитку. У західних системах кінцевим самодостатнім результатом занять фізичною культурою вважається здоров'я, тобто від виконання фізичних вправ, передусім, очікується оздоровчий ефект. Проте ще Гегель вважав, що здоров'я являється «...істотною умовою користування духовними силами для виконання вищого призначення людини. Якщо тіло не зберігається в його нормальному стані, то доводиться робити тіло метою своїх занять, внаслідок чого воно перетворюється на щось занадто важливе і значне для духу» [235, с.90]. Перетворення ж турботи про здоров'я в самодостатню мету для людини є відхід від діяльності з розвитку і вдосконаленню фізичної культури індивіда.

Спробуємо визначити, яке значення фізична культура і рухова діяльність можуть мати для процесу соціалізації. На наш погляд, взаємозв'язок цих явищ добре позначив Н.І.Пономарев у своїй роботі «Соціальні функції фізичної культури і спорту». Він пише: «У сфері фізичної культури і спорту є ціла сукупність громадських стосунків, починаючи з тренування і закінчуючи змаганнями. Як особливий вид соціальної діяльності фізична культура і спорт пов'язані з відтворенням самої людини» [236].

В процесі занять відбувається той самий акт практичної рефлексії, оскільки спочатку суб'єктові, вступаючому в діяльність в області фізичної культури, задається режим зіставлення з іншою людиною. Велике значення має і те, що в процесі фізкультурної діяльності людина вступає у велике число людських контактів, в результаті яких об'єктивне багатство людської культури перетворюється на суб'єктивне багатство індивіда. Це стає можливим завдяки входженню індивіда в малі групи. Цю освіту можна розглядати як агента соціалізації, т. є. ланки, що зв'язує суспільство і індивіда, і в той же час, як простір діяльності людини. Н.І. Пономарьов вважає, що: «Ознаками малої

соціальної групи є: спільна соціальна діяльність людей, що утворюють групу; об'єднання цих людей на базі загальних інтересів, цілей і завдань, пов'язаних з цією діяльністю; розподіл функцій і ролей між членами групи у виконанні завдання; наявність системи», що управляє

Соціалізуючу роль фізкультурної діяльності необхідно розглядати і через інтеграційні функції. Специфіка цього виду діяльності полягає в наявності тісних спільних дій як усередині певної соціальної спільності (команди), що представляє групу, так і у складі команди між її учасниками. Це сприяє утворенню великого числа громадських зв'язків офіційного і неофіційного характеру.

Велике значення в координації цих зв'язків має викладач фізичної культури, оскільки він насичує їх виховним змістом. Виховання - це «частина процесу соціалізації і є цілеспрямованим управлінням процесом включення особи в різні види соціальних стосунків» [219].

Розглядаючи групу студентів як малу соціальну групу, слід помітити виникнення такого феномену як лідерство. Таким чином, лідерство це «...процес спонтанної організації і управління поведінкою людей в умовах змагання або співпраці» [199]. Формування лідерства як психічного стану особи студента має велике значення для життя поза спортивним залом. Створене в діяльності, підтверджене і закріплене викладачем вербальними і невербальними засобами, воно має властивість перенесення на інші види діяльності, що в сучасних умовах грає істотну роль.

Спортивне змагання можна розглядати як один з видів масових комунікацій, в межах якого можливе досягнення наступних ефектів :

1. Інформаційний ефект - використання змагань як способу отримання інформації про навколишній світ.
2. Естетичний ефект - компенсація недоліку емоційних переживань в реальному житті.
3. Ефект посилення власного «Я» - через персоніфікацію із спортсменом, посилення власних позицій.

4. Виховний ефект - сприйняття і засвоєння моделей і норм поведінки.

Соціалізуюча дія проявляється і в тому, що в процесі занять можлива побудова для студента режиму занурення його в певну систему цінностей, стосунків, культурних образів. Якщо розглядати спортивне змагання як умовну модель і, в той же час, як результат відтворення цінностей і стосунків, то, використовуючи певні правила, можливо коригувати цю модель, оскільки між результатом і учасниками - творцями існує зворотний зв'язок, це робить вплив і на них. Усе це, підкріплене певною системою заохочень і санкцій має властивість перенесення на реальне життя.

У фізкультурній діяльності є присутнім дуже важливий момент - це гра як форма діяльності. Ф.Шиллер писав про те, що людина грає тільки тоді, коли вона в повному значенні слова людина, і він буває цілком людиною лише тоді, коли він грає [240, с.116].

В процесі занять духовна (теоретична) здатність, або здатність по пізнання себе, не протистоїть, а, навпаки, тісно взаємодіє з фізичною (практичною) здатністю. Це положення, на наш погляд, якнайповніше реалізується в систематичних заняттях молоді спортом як видом соціальної взаємодії з метою формування в собі і інших стандартів і зразків поведінки і стосунків в субкультурному і професійному середовищі.

До першої групи увійшли види спорту і спортивні вправи, що характеризуються високим рівнем міжособової взаємодії учасників, обумовленої взаємозв'язаною спільною навчально- тренувальною і змагальною діяльністю.

До другої групи увійшли види спорту і спортивні вправи, що характеризуються середнім рівнем взаємодії учасників спільної діяльності. У цих видах спорту передбачається можливість контактів між спортсменами або під час тренувальних занять (наприклад, надання допомоги і страхівка в гімнастиці, акробатиці), або під час змагань. До цієї групи відносяться також спортивні вправи, що виконуються індивідуально кожним учасником, але вимагають синхронного виконання (синхронне плавання, аеробіка, синхронні

стрибки на батуті і так далі).

До третьої групи увійшли види спорту з обмеженим рівнем міжособової взаємодії учасників, визначальної умовами діяльності (легка атлетика, плавання, спортивне орієнтування, лижні перегони, біатлон, стрільба, велоспорт, важка атлетика, гирьовий спорт та ін.). Дії спортсменів в названих видах спорту носять переважно індивідуальний, або спільно-індивідуальний характер.

До четвертої групи увійшли спортивні єдиноборства (бокс, усі види боротьби, контактні єдиноборства, фехтування, теніс, бадмінтон - поодинокий розряд). Психічна активність спортсменів-єдиноборців характеризується агресивністю дій по відношенню до суперника. На навчально-тренувальних заняттях товариші по команді часто виступають в ролі спарринг-партнерів, що визначає специфіку взаємодії між ними, названої нами протиборчою взаємодією [243].

В цілому, різноманіття навчальних програм з фізичного виховання можна розділити на декілька основних напрямів. Велике поширення придбали програми, в яких основна роль відводиться викладачеві, його творчим і професійним можливостям.

Наступний вид програм орієнтований на студентів, і їх фізкультурна активність виступає як засіб самовираження.

У ігрових і соціально-ролевих програмах упор робиться на активні і спортивні ігри.

Четверта модель має на увазі осмислення теоретичних підходів до себе як активного суб'єкта власного цілеполягання.

З вищесказаного можна констатувати, що центральним завданням роботи з фізичного виховання особи студента в процесі його навчання у ЗВО являється формування і розвиток у нього якостей і практичних навичок, визначуваних поняттям індивідуальної фізичної культури особи, з одного боку, і соціальним значенням повноцінного фізичного виховання студента як майбутнього професіонала, з іншої.

У свою чергу, фізична культура, як правило, виступає і практично реалізує свій виховний потенціал в п'яти основних напрямів діяльності у ЗВО.

По-перше, фізична культура визначає здатність до саморозвитку, відбиває спрямованість особи на себе, що обумовлено її соціальним і духовним досвідом, забезпечує прагнення особи до творчого саморозвитку, самоудосконалення.

По-друге, фізична культура - основа самодіяльного, ініціативного самовираження майбутнього фахівця, професіонала.

По-третє, вона відбиває творчість особи, спрямовану на стосунки, що виникають в процесі фізкультурно-спортивної, громадської і професійної діяльності.

По-четверте, фізична культура особи є соціально ціннісним каналом соціальних проб і моральних стосунків студента до себе і іншим.

По-п'яте, фізична культура, представлена різними видами масової спортивної діяльності і спортом вищих досягнень, визначає для молоді ті еталонні значення мужності, волі, колективізму, патріотизму, повноту особової самореалізації, яка багато в чому визначає їх соціальні, екзистенціальні, професійні і рефлексивно-діяльнісні позиції [258].

Ось чому в західноєвропейських і американських університетах і коледжах з фізичного виховання і спортивного вдосконалення студентів завжди відводилося і відводиться одне з центральних місць в загальній системі соціального, морального, професійного і індивідуально- ціннісного виховання. Фізична підготовка студентів в такій системі розглядається не як самоціль, а як невід'ємна професійна якість і громадянський обов'язок кожного студента [208].

У своєму дослідженні ми так само виходили з переконання, що, будучи за своєю суттю навчальною дисципліною, фізична культура спрямована на те, щоб розвивати цілісну особу, гармонізувати її духовні і фізичні сили, активізувати готовність повноцінно реалізувати свої сили в здоровому і продуктивному стилі життя, професійної діяльності, в самостворенні необхідного соціокультурного комфортного середовища, що є невід'ємним

елементом освітнього простору ЗВО.

Гуманітаризація освіти у сфері фізичної культури означає його олюднення, висунення особи студента в якості головної соціальної і екзистенціальної цінності педагогічного процесу. Це концептуальне положення ґрунтується не лише на необхідності повноцінного фізичного функціонування особи на основі її соціального продукування і самореалізації, але і на тих унікальних можливостях фізкультурної діяльності, які покликані виховувати такі індивідуальні характеристики студента як цілеспрямованість, воля до перемоги, колективізм, мужність, організованість, взаємодопомога, уміння знаходити і реалізовувати в собі резерви для саморозвитку і послідовного вдосконалення [211].

Фізична культура прямо і опосередковано охоплює такі властивості і орієнтації особи, які дозволяють їй розвиватися в єдності з культурою суспільства, досягати гармонії знань і творчої дії, почуттів і спілкування, вирішувати протиріччя між природою і виробництвом, працею і відпочинком. Досягнення особою, тільки вступаючою в повноцінне соціальне і професійне життя, такій гармонії забезпечує їй ту необхідну міру соціальної стійкості в навчальній і позанавчальній діяльності ЗВО, яка на практиці сприяє досягненню продуктивної включеності в активний освітній процес, створює їй умови для соціальної урівноваженості із зовнішнім середовищем і психічного комфорту.

Розвиток фізичних здібностей студента розглядається у рамках процесу виховання як розвиток елементів культури, особливих якостей. Гуманітаризація освітнього процесу засобами фізичної культури підкреслює величезну роль вченості особи, її самоценності. Лише при цьому вона може досягати такого стану, при якому стають можливими і необхідними соціальні і індивідуальні процеси екзистенціального саморозвитку, самовиховання, самовизначення.

Саме ці процеси, на наш погляд, якнайповніше відбивають дієві і довготривалі результати освіти з фізичної культури сучасного студента, що

проходить у ЗВО не лише процес навчання і підготовки до майбутньої професійної діяльності, але і активний процес соціальної адаптації, самоорганізації, і компетентностного розвитку.

Знайомлячись з різноманіттям конкретних методів фізичного виховання, принципово важливо виходити з того, що жоден метод, узятий сам по собі, ніколи не може оцінюватися як єдино повноцінний. Успіх гарантує лише уміле застосування усього комплексу науково і тактично виправданих методів з урахуванням особливостей використовуваних засобів, контингенту тих студентів і умов занять.

Наша практика підготовки і проведення комплексних занять з фізичного виховання студентів включала різноспрямовані вправи взаємодоповнюючого і взаємнообумовлюючого характеру. Кожна група методів переслідувала цілі і вирішувала практичні завдання не лише власне фізичної, але і культурологічної, соціальної і професійно орієнтованої освіти.

При організації навчальної роботи з курсу фізичного виховання особи студента ми виходили з того, що в практиці реальної життєдіяльності фізична культура має п'ять основних форм [206]:

- фізичне виховання і фізична підготовка до конкретної професійної діяльності відповідно до обраної студентом спеціальності (професійно-прикладна фізична підготовка);
- відновлення здоров'я або втрачених сил засобами фізичної культури
- реабілітація;
- заняття фізичними вправами в цілях відпочинку - рекреація (активний відпочинок);
- систематичні заняття спортом як спосіб підтримки високого рівня фізичної форми;
- педагогічна робота з досягнення вищих результатів в області спорту.

Ці форми взаємозв'язані, доповнюють один одного і представляють собою єдиний процес фізичного вдосконалення.

Заняття фізичною культурою у позанавчальний час дозволяє збільшити загальний час занять фізичними вправами і, в сукупності з навчальним, забезпечує оптимальну безперервність і ефективність фізичного виховання :

- Фізичні вправи в режимі навчального дня (малі форми самостійних занять у вигляді комплексів «Хвилини бадьорості»). Фізичні вправи в режимі дня спрямовані на зміцнення здоров'я, підвищення розумової і фізичної працездатності, оздоровлення умов навчальної праці, побуту і відпочинку студентів, збільшення бюджету часу на фізичне виховання.

- Заняття в секціях, неформальних групах і клубах за інтересами.

- Самостійні заняття фізичними вправами, спортом і туризмом. Самостійні заняття студентів фізичною культурою, спортом і туризмом сприяють кращому засвоєнню навчального матеріалу, дозволяють збільшити загальний час занять фізичними вправами, прискорюють процес фізичного вдосконалення, є одним з шляхів впровадження фізичної культури і спорту в побут і відпочинок студентів. В сукупності з навчальними заняттями правильно організовані самостійні заняття забезпечують оптимальну безперервність і ефективність фізичного виховання. Ці заняття можуть проводитися у позанавчальний час за завданням викладачів або в секціях [198].

- Масові оздоровчі заходи спрямовані на широке залучення студентської молоді до регулярних занять фізичною культурою, на зміцнення здоров'я, вдосконалення фізичної і спортивної підготовленості студентів. Вони організовуються у вільний від навчальних занять час, у вихідні і святкові дні, в оздоровчо- спортивних таборах, під час навчальних практик, табірних зборів, в студентських будівельних загонах. Ці заходи проводяться спортивним клубом ЗВО на основі широкої ініціативи і самодіяльності студентів, при методичному керівництві кафедри фізичного виховання і активній участі профспілкової організації ЗВО.

Досліджуючи соціальні можливості фізичного виховання і розвитку студентів, ми переконалися, що в плані визначення теоретичних основ цієї проблеми недостатня увага приділяється осмисленню місця і значення

емоційної і мотиваційно-діяльнiсної компоненти. На практицi емоційний i рацiональний компоненти ґрунтуються на принципі взаємодоповнюваної, оскiльки емоції ґрунтуються на оцiнках рефлексiй власної «озброєностi» студента для вирiшення певних соцiальних i особових проблем, привабливостi фiзкультурної i спортивної дiяльностi у ЗВО i за його межами, а рацiональна компонента - на корисностi фiзичного розвитку.

Очевидно, що вони не лише органiчно доповнюють один одного i власне фiзкультурну дiяльнiсть, але спiльно регулюють змiст багатьох навчальних i виховних процесiв у ЗВО, хоча мiж ними iснує певна соцiально-цiннiсна невідповiднiсть.

Узагальнюючи дослiдження українських i зарубiжних учених [250, 262], ми можемо видiлити в мотивацiйній iєрархiї чинникiв, що визначають iнтерес до занять фiзичною культурою, цiнностi, пов'язанi з фiзичним «Я» (фiзичнi якостi, здоров'я, статура), з функцiональним змiстом дiяльностi (висока рухливiсть, фiзичнi навантаження, емоцiйнi переживання), з актуалiзацiєю (успiх, самовираження, самоствердження), з морально-вольовими якостями (воля, наполегливiсть), з почуттям обов'язку, якi складають головний ранг змiсту навчальної дiяльностi з фiзичного виховання i морально-вольового розвитку особистостi i iндивiдуальностi студентiв.

Тому при регулюваннi органiзацiї спрямованої фiзкультурно- спортивної дiяльностi у рамках навчально-виховної роботи iз студентами ЗВО цим цiнностям фiзичного i психофiзичного характеру необхідно придiляти особливу увагу, щоб у студентiв в процесi їх навчання не слабшала орієнтацiя на цi види соцiально - управлiнської i фiзкультурної дiяльностi. Обидва цi напрями навчальної i виховної роботи iз студентами нерозривно пов'язанi мiж собою за своїм змiстом i завданнями i, тим самим, як би взаємозабезпечують один одного навчальними можливостями.

Власне потреби у бiльш менш систематичних заняттях фiзичною культурою виступають як однi з головних спонукальних, направляючих i регулюючих сил поведiнки особи студента. Вони мають широкий спектр:

потреби в рухах і фізичних навантаженнях, в спілкуванні, контактах і проведенні вільного часу в колі друзів, в іграх, розвагах, відпочинку, емоційній розрядці, в самоствердженні, зміцненні позицій свого «Я», в пізнанні, в естетичній насолоді, в поліпшенні якості фізкультурно-спортивних занять, в комфорті та ін.[137]

В зв'язку з цим, потреба в спілкуванні із зовнішнім світом за допомогою спеціально організованої фізкультурної діяльності розглядається автором як найважливіша організуюча і стимулююча функція процесу виховання в цілому.

Власне процес соціального виховання і його основну функцію ми вбачаємо в «озброєності» суб'єкта основними практичними способами і емоційно-чуттєвими інструментами не «виховання взагалі», а поведінки в конкретиці життєвих обставин і подій, розглядаючи емоції як своєрідну «валюту мозку», якою людина постійно і безальтернативно «розплачується» за свою здатність і готовність діяти в запропонованих йому життям соціальних і психологічних ситуаціях.

Методика фізичного виховання студентів в структурі освітнього простору ЗВО ставить своїм принциповим завданням створення усередині цього простору спеціальні педагогічні умови не лише для систематичних занять фізичною культурою, але, передусім, для активного переживання як способу підвищення власної соціальної активності.

Таким чином, спираючись на інформаційну теорію емоцій і наші дослідження з практики позиціонування ситуаційно-рефлексії і цілеспрямованого моделювання діяльнісних варіантів поведінки і стосунків студентів в запропонованих обставинах екзистенціальних характеристик місця, часу, образу і ролі дії, ми переконалися в тому, що до психолого-управлінського складу процесу фізичного виховання студентів входить їх відношення до себе як суб'єкта реалізації норм і правил, визначуваних мірою їх підготовленості до рішення завдань і вимоги фізичної відповідності соціально-ціннісних уявлень про образ людина фізично здійснений, спортивний, здатний витримати навантаження у професійній діяльності і підготовленої до життєвого

випробування [136].

Як показали аналітичні дослідження, таке відношення до власної фізичної «озброєності» в достатній мірі забезпечує студентам той рівень необхідного психологічного і соціального комфорту, який потрібний сучасній молодій людині для повноцінного спілкування в середовищі своїх однолітків і для індивідуального позиціонування по відношенню до певної групи питань соціально-ціннісного цілеполягання, що характеризують міру фізичної відповідності з еталонно-нормативними уявленнями студентів про успішну людину.

Вищевикладене дозволяє нам сформулювати теоретичне припущення про те, що до складу виховання у суб'єктів фізичних якостей особи і індивідуальності, органічно входить триєдність:

- потреби особи у своєму фізичному вдосконаленні в її домінантному вираженні і практичному заломленні своїх фізичних здібностей і можливостей;
- емоцій, визначуваних мірою «озброєності» студента, яка, у свою чергу, характеризується імовірнісним прогнозом суб'єкта про його готівкову фізичну форму і тим об'ємом інформації про міру його особистої практичної «озброєності» в області фізичної культури, які потрібні йому для вирішення конкретних соціальних ситуацій, викликаних домінантою його життєдіяльності;
- мотивації занять фізичною культурою як діяльністю, сприяючою частковому або повному задоволенню актуальних соціальних потреб і суб'єктивної реальності, що виступає в практично значимих формах, в дозволі важливих особових, соціальних і професійних ситуацій, а так само ситуацій, визначуваних інформаційним, фізичним, фізіологічним або емоційним дефіцитом.

В цілому, аналіз літератури [131, 203], що характеризує особливості процесу і результати педагогічного змісту фізичного виховання у ЗВО, дозволяє зробити висновок про те, що саме органічна взаємодія і психологічно обґрунтована спрямованість мотиваційної і емоційної сфери особи студента в

достатній мірі визначає соціальну спрямованість особи на систематичні заняття фізичною культурою як у рамках освітніх стандартів навчання у ЗВО, так і у позанавчальній діяльності, спрямованій на особисте фізичне вдосконалення. Саме спрямованість особи стимулюватиме і мобілізує її на прояв певних форм соціальної і особової активності. Не останнє місце в змісті і виборі інструментів соціальної активності займають мотиви фізичного вдосконалення студентів як органічної частини їх професійної і життєвої кар'єри.

Можна виділити наступні основні мотиви, спонукаючі студентів до систематичних занять власною фізичною культурою :

- мотив фізичного вдосконалення, пов'язаний з прагненням прискорити темпи власного розвитку, зайняти гідне місце у своєму оточенні, добитися визнання, поваги педагогів і однолітків;
- мотив дружньої солідарності, продиктований бажанням бути разом з друзями, займатися досить престижними в молодіжному і студентському середовищі видами фізкультурної діяльності, спілкуватися з однолітками в неформальній обстановці, співпрацювати з ними в досягненні спортивних результатів;
- мотив, пов'язаний з необхідністю відвідувати заняття фізичною культурою, виконувати вимоги навчальної програми;
- мотив суперництва, що характеризує прагнення виділитися, самоствердитися у своєму середовищі, добитися авторитету, підняти свій престиж, бути першим, досягти як можна більшого;
- мотив наслідування, пов'язаний з прагненням бути схожим на тих, хто досяг певних успіхів у фізкультурно-спортивній діяльності або має особливі якості і достоїнства, придбані в результаті занять фізичною культурою;
- власне спортивний мотив, що визначає прагнення добитися яких-небудь значних результатів не лише в певному виді спорту, але і в житті;
- процесуальний мотив, при якому увага зосереджена не лише на результаті діяльності, але і на задоволеності самим процесом занять,

комунікативними можливостями спілкування з друзями, однокурсниками і однолітками;

- мотив ігрової діяльності, що виступає засобом розваги, нервової розрядки, соціальної і професійної фасилітації, активного і престижного відпочинку студентів;

- субкультурний мотив, визначуваний можливостями діяльного і предметного спілкування в соціально референтних групах студентів, молоді, фанатських об'єднаннях, молодіжних компаніях;

- мотив комфортності, що визначає бажання займатися фізичними вправами і удосконалюватися в обраних видах спорту в сприятливих, технічно і професійно забезпечених умовах.

У спонуканні студентів до занять фізичною культурою важливі також інтереси, що виступають, на наш погляд, у виді емоційно- діяльнісної форми як індикатор реального відношення студентів до занять фізичною культурою. Інтереси, як правило, достатньою мірою відбивають виборче відношення людини до об'єкту, що має значущість і емоційну привабливість. Коли рівень усвідомлення інтересу до систематичних занять фізичною культурою невисокий, переважає емоційна привабливість і фасилітаційна форма пропонованої фізкультурно-оздоровчої і спортивно-масової діяльності.

Інтереси зазвичай виникають на основі тих мотивів і цілей фізкультурно-спортивної діяльності, які пов'язані із задоволенням процесом занять (динамічність, емоційність, новизна, різноманітність, спілкування), з результатами занять (придбання нових знань, умінь і навичок, оволодіння різноманітними руховими діями, випробування себе, поліпшення результату), з перспективою занять (фізична досконалість і гармонійний розвиток, виховання особових якостей, зміцнення здоров'я, підвищення спортивної кваліфікації).

У цьому зв'язку потрібне виділення власне педагогічної і соціально-ціннісної категорії відношення основної маси студентів до учбових і внеучебних форм систематичних занять фізичною культурою в процесі їх навчання у ВНЗ. У соціальній психології спортивної діяльності, зокрема,

відмічено, що саме стосунки задають предметну орієнтацію на заняття спортом і особливості тренувального процесу.

Не викликає сумніву те, що у рамках дослідження виділеної проблеми саме відношення студентів до фізичної культури як комплексного соціального явища, що забезпечує і підтримує певний рівень життєдіяльності людини, визначає соціальну і особову значущість навчальних занять з курсу фізичного виховання у ЗВО.

Як правило, виділяються активно-позитивні, пасивно-позитивні, індіферентні, пасивно-негативні і активно-негативні стосунки студентів до систематичних занять фізичною культурою.

При активно-позитивному відношенні яскраво виражені фізкультурно-спортивна зацікавленість і цілеспрямованість, глибока мотивація, ясність цілей, стійкість інтересів, регулярність занять, участь в змаганнях, активність і ініціативність в організації і проведенні фізкультурно-спортивних заходів[173].

Пасивно-позитивне відношення відрізняється розпливчатими мотивами, неясністю і неконкретністю цілей, аморфністю і нестійкістю інтересів, епізодичною участю у фізкультурному-спортивних заходах.

Індиферентне відношення - це байдужість і мотивація в цьому випадку суперечлива, цілі і інтереси до фізкультурно-спортивної діяльності відсутні.

Як вже вказувалося, емоційне відношення студентів до занять фізичною культурою виступає як найважливіший компонент і діяльнісний інструмент ціннісних орієнтацій, що найглибше характеризує їх зміст і соціальну суть. За допомогою емоцій виражаються задоволення, величина потреби, оцінка особистої значущості, задоволеність своїм актуальним фізичним «Я». У зв'язку з тим, що емоції мають різну міру вираженості, тривалість протікання і усвідомленості, можна виділити наступні основні прояви стосунків студентів до навчальних занять з курсу «Фізичне виховання»: настрої (слабо виражені стійкі емоційні стани при заняттях фізичною культурою); пристрасть (швидко виникаюче, стійке і сильне почуття, наприклад, до спорту); афект (швидко виникаючий емоційний короточасний стан, що викликаний значимим

подразником і завжди бурхливо проявляється, наприклад, при перемозі). Емоції також мають властивість заразливості, що дуже важливо при заняттях фізкультурно-спортивною діяльністю.

Дійсно, вольові зусилля регулюють поведінку і діяльність особи відповідно до поставлених цілей, прийнятих рішеннями. Вольова активність визначається як силою мотиву, так і мірою усвідомленості соціальної значущості діяльності, на яку спрямовано вольове зусилля : якщо я дуже хочу досягти мети, то проявлятиму інтенсивніше і більше вольове тривале зусилля[170].

Вольове зусилля спрямовується розумом, моральним почуттям, моральними переконаннями. Фізкультурно-спортивна діяльність розвиває вольові якості: завзятість в досягненні мети, яке проявляється через терплячість і наполегливість; самовладання, під яким розуміють сміливість, незважаючи на виникаюче почуття боязні, страху; стриманість, як здатність пригнічувати імпульсивні, малообдумані, емоційні реакції; зібраність, як здатність концентрувати увагу на виконуваному завданні, незважаючи на виникаючі перешкоди. До вольових якостей також відносяться рішучість, що характеризується мінімальним часом ухвалення рішення в значимій для людини ситуації, і ініціативність, яка визначається узяттям на себе відповідальності за рішення, що приймається.

Таким чином, в процесі фізичного виховання здійснюється дія не лише на біологічну основу особи, але і на її біосоціальну цілісність. Тому неможливий, на наш погляд, процес виховання загальної і спеціальної фізичної культури особи студента, спираючись лише на розвиток її фізичних можливостей і спеціальних навичок, без урахування її переконань, думок, почуттів, ціннісних орієнтацій, спрямованості і міри розвиненості інтересів. Виховання потреб до процесу навчальних занять з фізичної культури неможливе без виховання відношення студентів і викладачів до проблеми фізичної культури як соціальною, такою, що має безпосереднє значення для професійного і цивільного становлення особи і індивідуальності майбутнього випускника ЗВО.

На підставі вищевикладеного ми маємо право вважати, що основні засоби і методи фізичного виховання і навчання студентів, як показує аналіз наукових і публіцистичних джерел і наш власний досвід викладання у ЗВО, тільки тоді мають високий педагогічний ефект, коли вони співвідносяться з практикою висунення адекватних завдань соціального і морального змісту. Тільки за цієї умови методи фізичного виховання носять соціальний характер і тим самим є органічною частиною фізичної культури як частини загальнолюдської культури і одночасно іманентною частиною культури особи і індивідуальності.

Тим самим фізичне виховання може і повинне розглядатися в якості невід'ємної частини усієї системи навчально-виховної роботи ЗВО і займати своє значиме місце в рішенні освітніх, виховних і оздоровчих завдань. Для вирішення цих завдань можливо і виправдано використання різноманітних засобів, властивих процесу фізичного виховання особи студентів.

У фізичному вихованні студентів окрім завдань по власне фізичному вдосконаленню і розвитку студентів у рамках суб'єктного підходу, дуже значимим є і соціально-управлінський аспект, при якому визначається значення фізичних вправ для реалізації тих або інших освітньо-виховних і професійних завдань по підготовці майбутнього фахівця і громадянина [159].

Для досягнення цього разом із спеціальними завданнями фізичного виховання і розвитку особистості сучасного студента повинен здійснюватися і комплекс соціально-управлінських орієнтованих завдань, спрямованих на оволодіння студентами норм соціально-нормативної поведінки в суспільстві, фізичними якостями, визначуваними професіограмою його майбутньої діяльності, базовими моральними якостями соціально і морально зрілої особи, такими як колективізм, товариство, взаємодопомога, воля, цілеспрямованість і концентрованість досягнення поставленої мети, працьовитість, терпіння, компетентність, фізичне і психологічне здоров'я, працездатність.

1.3. Особливості процесу суспільної адаптації студентів засобами фізичного виховання

Зміни характеру соціально-економічних стосунків в сучасному суспільстві негативно відбилися на фізичному здоров'ї сучасних підлітків і молоді як на медичному, так і на психофізичному і соціокультурному рівнях їх реальної життєдіяльності. Одним з наочних індикаторів загального стану фізичного і морального здоров'я підростаючого покоління є рівень актуального фізичного розвитку, який, у свою чергу, розглядається багатьма українськими і зарубіжними ученими як один з важливих параметрів соціальної адаптації молоді і студентів до умов і вимог сучасного суспільства [154, с.119].

Як в шкільному, так і в студентському віці відзначається згубний вплив на здоров'я молоді таких соціально економічних чинників, як рання професійна спеціалізація, зменшення ігрового і рухового навантаження, загальна комп'ютеризація, збільшення кількості і об'єму навчальних дисциплін. Усе це сприяє обмеженню фізичної активності підлітків і студентів у сфері їх навчальної і соціальної діяльності [88].

Явне зниження рівня рухової і загальнофізичної активності сучасних підлітків веде до їх відставання у фізичному розвитку, появи різних відхилень в стані здоров'я, до зниження чисельних показників студентів, що мають практичний інтерес до систематичних занять фізичною культурою і спортом.

Власне факт наявності такого роду зв'язку характеру детерміації і змістовного фіксувався багатьма ученими і педагогами-практиками.

Така ж тенденція спостерігається при порівнянні студентів, що регулярно займаються фізичною культурою або одним з видів спортивно-оздоровчої діяльності, і підлітків, що не мають інтерес до фізичної культури, за критерієм відношення до їх навчальних успіхів в школі і ЗВО (у середньостатистичному вираженні така залежність фіксується в діапазоні від 55% до 70%).

Виходячи з вищесказаного, можна зробити висновок про необхідність

пошуку і розробки засобів, методів і педагогічно-управлінських прийомів, спрямованих на корекцію фізичного і психоемоційного стану підростаючого покоління.

Проте у рамках теми і проблематики нашого дослідження нас в першу чергу цікавила група питань, що характеризують взаємозв'язок і практичну взаємодію механізмів державного регулювання фізичного виховання і розвитку студентів ЗВО і адаптаційних процесів входження молодих людей, вчорашніх школярів, в повноцінне навчальне, соціальне і професійне життя в режимі вищої освітньої установи. В зв'язку з цим досить вказати на факт, встановлений багатьма представниками психологічної і медичної науки і фіксувальний положення, згідно з яким провідним показником здоров'я підлітка є його здатність адаптуватися до умов довкілля, що постійно міняються [147].

Звідси очевидна державно-управлінська і соціальна необхідність пошуку нових, ефективно діючих механізмів адаптації особи молодшої людини, вступаючої в самостійне життя, здатної відповідати вимогам життя і навчання, що швидко міняються, в різних громадських інституціях.

Спробуємо визначити основні початкові теоретичні положення до визначення поняття соціальної адаптації і до розуміння особливостей цього змістовно і технологічно складного процесу.

Як правило, під соціальною адаптацією розуміється сукупність пристосовних дій індивідуального або групового суб'єкта до умов соціального довкілля, виражених в соціальних, морально-правових, етичних нормах і приписах суспільства.

У сучасній державно-управлінській науці соціальна адаптація найчастіше розуміється з боку спільних дій держави, педагогів і вихованців, спрямованих на створення певних умов для продуктивної соціалізації і індивідуальності суб'єкта шляхом його усебічного включення в різні види і форми соціально значимої для нього соціальної діяльності [120].

У ряді наукових робіт сучасних зарубіжних і українських авторів поняття

соціалізації і соціальної адаптації наводяться як рядоположення і використовуються в тотожних смислових і операційних значеннях. У рамках нашого дослідження ми розглядаємо соціалізацію як педагогічно-управлінський процес, близький, але не тотожний роботі педагога з цілеспрямованої соціальної адаптації.

Ці відмінності пов'язані, на наш погляд, з одного боку, поняттям глобальності і багатофакторності не лише педагогічних, але і загальносоціальних процесів, які сукупно впливають на зміст і темпи соціалізації. З іншого боку, існують і вузьчі процеси, спрямовані на конкретні види психолого-педагогічної допомоги і підтримки соціальної адаптації особи до актуального середовища його життєдіяльності і освіти, а так само соціально-педагогічні системи виховання і розвитку підростаючого покоління [133].

На думку багатьох зарубіжних учених [267, 270], стан адаптації можна описати тільки в загальних теоретичних поняттях, оскільки на практиці досяжна тільки відносна адаптація в сенсі оптимального задоволення індивідуальних потреб і не порушення відношення з середовищем.

У функціональному відношенні мета такого процесу залежить від перспектив поліпшення здатності виживання груп або окремих індивідів або від способу досягнення значимих цілей. Визначуваний термін має біологічні відтінки, що показує його тісне відношення до теорії еволюції. Зокрема, відзначається адаптивний характер модифікації поведінки через освіту, а питання зміни поведінки через освіту складають велику підобласть проблеми соціально-психічної адаптації осіб і груп [256, с.129].

У дослідженнях вітчизняних психологів і управлінців з проблем соціальної адаптації можна виділити ряд аспектів. В першу чергу ми зупинимося на питанні співвідношення понять - соціальна адаптація і фізична культура особи. На наш погляд, цікавим показником такого роду співвідношення може служити аналіз змістовного ряду цих понять.

Соціальна адаптація в процесі навчальної діяльності - актуальна проблема студентської молоді. Будучи найважливішою складовою процесу

соціальної адаптації молоді до умов дійсності, що змінюються, вона розглядається як один з показників її успішності.

У зв'язку з цим, соціально-психологічна адаптація характеризується усвідомленням необхідності для особи поступових змін стосунків з соціальним середовищем через оволодіння новими способами поведінки, а також становленням нових пристосованих механізмів, орієнтованих на гармонізацію відношення особи з середовищем його соціального і фізичного проживання.

Німецький соціолог Г. Ленк розглядає роль фізкультурної діяльності в руслі «теорії адаптації». У ній він виділяє два основні аспекти [234, с.167]:

1. Адаптація до спортивних правил чинить дію на адаптацію до вимог в процесі праці, адаптацію структур поведінки, поглядів і стосунків, які потрібні для процесу трудової діяльності і в самій праці.

2. Компенсація, сприяюча адаптації до встановленої системи, положення псевдозадоволення, соціального спокою і ідентифікації з соціальними умовами в цілому .

Важливо відмітити, що Г. Ленк також розглядає фізкультурну діяльність як можливість цілеспрямованого впливу на мотиваційну сферу соціальної діяльності з цілями адаптації особи до вимог, що швидко змінюються, і норм соціальної взаємодії молодих людей.

Значення має і те, що в процесі фізкультурної діяльності (особливо в тих випадках, коли вона здійснюється в режимі змагання і взаємодії) відбувається створення важливих соціальних цінностей, таких як спортивна перемога, престиж певної спільності людей. Окрім цього, змагання сприяють частішим соціальним контактам, отже, є чинником спілкування. Будучи присутнім на змаганні, глядач через співпереживання з учасниками як би бере участь в поєдинку. У змаганні проявляються багато стосунків, існуючих в реальному житті : взаємодопомога і суперництво, лідерство і підпорядкування, боротьба, перемога і поразка.

Інтерес до змагання переходить в інтерес до іншої людини, а через нього повернення індивідові самого себе, але вже збагаченого повнішим змістом.

Спортивне змагання, таким чином, через відображення і відтворення соціальних зв'язків і стосунків впливає на індивідуальну і групову поведінку підлітків в ступені не меншому, ніж спеціальні педагогічні процедури з виховання мужності і волі абстрактної особи.

Фізична діяльність і спорт здатні бути своєрідними «провідниками» у світі соціальних цінностей і складнощів сучасного світу, що частіше обертається до підлітка найбільш важкими і суперечливими сторонами свого «дорослого» життя і стосунків [221, с.234].

У вітчизняних наукових дослідженнях останніх років чимале значення приділялося проблемі змісту, місця і значення фізичної культури і спорту в процесах адаптації особи молодшої людини, що долає складнощі і протиріччя входження в самостійне соціальне і професійне життя. Абсолютна більшість досліджень у рамках цієї проблематики здійснювалися на матеріалах навчальних програм викладання курсу фізичного виховання.

При цьому фасилітацію засобами і в процесі занять з фізичного виховання справедливо розглядають як певний канал передачі соціокультурної практики вдосконалення тілесної культури людини, досвіду співпереживання і драматизації основних подій в грі, під час проведення змагань, на спеціальних заняттях, удосконалення морально-вольових і цивільно-патріотичних якостей студентів.

Саме в процесі цілеспрямованої фасилітації засобами фізичної культури відбувається природна за змістом і практичними формами адаптація вчорашніх школярів до нових, складніших навчальних навантажень, стає можливим комунікативне пізнавання і об'єднання студентів в стійкі групи і команди, проявляються лідерські і творчі якості молоді.

У своєму розумінні фасилітаційних і соціально-педагогічних функцій і можливостей соціальної адаптації засобами і технологічними можливостями фізичної культури ми спираємося на визначення цього процесу, дане в енциклопедії : соціальна адаптація - це пристосування людини до умов нового соціального середовища і один з соціально-психологічних механізмів

соціалізації особи [220, с.290].

Таким чином, стосовно освіти ЗВО основною метою соціальної адаптації можна вважати створення такої взаємозв'язаної і усебічно урівноваженої за своїми основними компонентами системи навчання, при якій соціалізація студента, його громадянське і професійне становлення, досягнення моральної зрілості можуть бути забезпечені при мінімальних для особи і індивідуальності інтелектуальних, соціальних і психофізичних витратах.

При такому розумінні місця і педагогічний ролі соціальної адаптації до форм і умов ранньої соціалізації і професійної «озброєності» студента базовими якостями, передбачуваними професіюграмою його навчальної спеціалізації, важко переоцінити місце, яке може і повинна займати робота педагогічного колективу з фізичного виховання і розвитку студентів.

При цьому, як вважає А.А.Вербицький, адаптація має дві сторони. Перша пов'язана з формуванням професійного мислення, формуванням можливостей компетентних практичних дій (предметна адаптація). Інша сторона адаптації - соціальна, це входження молодого фахівця в колектив виробничників, формування умінь соціальної взаємодії і спілкування, спільного ухвалення рішень, відповідальності за справу, за себе і інших. При цьому А.А.Вербицький обгрунтовано вважає, що соціальна сторона адаптації найбільш важка для студента, оскільки у ЗВО, у кращому разі, вчать предметним діям, а не предметно вираженим, втіленим у безпосередню практичну форму вчинкам [217].

Таким чином, дотримуючись подібного підходу, що соціально-психологічна адаптація припускає процес пристосування особи до умов соціального середовища, під час якого відбувається зближення цілей, ціннісних орієнтацій групи і особи, що входить в неї, засвоєння її норм, традицій, групової культури, входження в ролеву структуру групи. Соціально-управлінська адаптація здійснюється в умовах певних адаптаційних можливостей особи і залежить від її здатності зробити відповідні внутрішні перетворення з тим, щоб погоджувати свої цілі, установки, бажання, інтереси,

прагнення з цілями, установками колективу [213].

У свою чергу, як відмічають багато науковців тілесність, будучи основним матеріалом, предметом і інструментом фізичної культури особи, багато в чому визначає успішність, комфортність або обмеженість, екзистенціальну і моральну трудність пристосування свого «Я» до вимог нового, важчого і соціально відповідальнішого середовища навчання у ЗВО. Тим паче, що процес навчання нерозривно пов'язаний з ширшим і соціально значимішим поняттям «освіта», що розуміється як цілеспрямований процес соціокультурного і фізичного самоудосконалення і самоорганізації «способу» соціального і екзистенціально-ціннісного життя людини.

В цілому, аналіз наукової літератури з виділеної проблеми свідчить, що фізична культура у ЗВО виконує наступні управлінські функції ранньої соціальної адаптації студентів до особливостей і труднощів навчально-виховного процесу [208]:

- діагностичну, встановлюючи актуальний рівень фізичного розвитку і емоційного відношення до систематичних занять фізичною культурою;
- превентивну, застережливу імовірнісні можливості фізичних відхилень у оволодінні навчальним матеріалом і труднощі в спілкуванні з однолітками і педагогами;
- професійно-творчу, що забезпечує досягнення необхідного рівня фізичного розвитку, підготовленості і вдосконалення особи, зміцнення її здоров'я, підготовку її до професійної діяльності;
- комунікативно-організаційну, таку, що визначає можливості і індивідуально-ціннісні особливості об'єднання студентів в тимчасові і постійні об'єднання, команди, клуби, організації, союзи для спільної фізкультурно-спортивної діяльності;
- проектну, таку, що визначає перспективи і зміст фізкультурно-спортивної діяльності, в процесі якої створюються моделі, творчі колективні і індивідуальні проекти професійно-особового і фізкультурно-оздоровчого розвитку студентів;

- прогностичну, дозволяючу розширити аудиторію студентів у сфері фізичного виховання і освіти, активно використати знання у фізкультурно-спортивній діяльності і співвідносити цю діяльність з їх професійними планами і соціальними перспективами;
- ціннісно-орієнтаційну, в процесі реалізації якої формуються професійно і особово-ціннісні орієнтації студентів відносно професійних і індивідуальних перспектив їх навчання у ЗВО у зв'язку зі змістом і спрямованістю їх регулярних занять фізичною культурою;
- екзистенціальну рефлексію, фіксувальну увагу студентів на індивідуально-особові особливості навчання, соціальної життєдіяльності і цілеполягання в ракурсі фізичної культури та особи сучасних студентів;
- комунікативно-творчу, відбиваючу процес соціальної корекції соціокультурної поведінки і стосунків студентів в результаті їх спілкування і творчої взаємодії як учасників певних видів фізкультурно-спортивної діяльності;
- рекреаційну, концентруючу навчальну і професійно-адаптаційну діяльність студентів на питаннях організації їх активного і змістовного дозвілля, що робить позитивний вплив на колективні настрої, переживання, задоволення соціально етичних і емоційно-естетичних потреб, збереження і відновлення психічного здоров'я, відволікаючу фізичну і емоційну активність студентів від вживання психоактивних речовин, паління, алкоголю і інших видів наркотичної і фізіологічної залежності;
- соціалізації, в процесі якої відбувається включення індивіда в систему громадських стосунків, побудованих на основі їх зацікавленої участі в регулярних спортивних заходах, фізкультурно-оздоровчих святах і фестивалях, на яких студенти в простій і доступній для них формі могли б брати участь в громадському житті своєї навчальної групи, курсу, ЗВО [205, с.137];
- соціокультурної корекції, необхідної студентам для органічного входження в цінності і нормативні установки, пов'язані з культурою тіла, охороною свого здоров'я як соціальною, професійною і екзистенціальною

цінносттю людини і громадянина.

В процесі такої фізкультурної за своїм змістом і соціокультурної за своєю науковою суттю діяльності у особи відбувається активне освоєння тієї найважливішої частини культурного досвіду людства, який був накопичений і зафіксований в традиціях і правилах олімпіад, спортивних змагань і видовищ, методах і прийомах формування і підтримка фізичної форми, яка у свою чергу допомагає і забезпечує достатні рівні адаптації і соціальної абсорбції студентів до нових умов і педагогічних можливостей повноцінного навчального і громадський життя у ЗВО і за його межа.

В якості завершуючого висновку за цією принципово важливою частиною дослідження проблеми ми виділяємо ряд наукових завдань, постановка і рішення яких може сприяти точнішому і органічнішому адаптаційному входженню студента в зміст і особливості соціалізаційних процесів, пропонований навчально- виховною і професійною роботою закладу вищої освіти [166].

При визначенні завдань ранньої соціальної адаптації студентів правомірно виходити з того наукового припущення, що однією з основних цілей системи фізичного виховання студентів є виховання загальної і індивідуально-ціннісної культури особи, однієї з сутнісних характеристик якої являється фізична культура суб'єкта освітніх процесів.

У свою чергу, педагогічно повноцінний і соціально продуктивний процес фізичного виховання повинен базуватися на вимогах і технологічному забезпеченні основних адаптаційних механізмів практичної реалізації змісту і цілей фізичного виховання студентів як певного гаранта успішності навчальної, комунікативної і професійної діяльності студентів в стінах ЗВО і після його закінчення.

Ми, зокрема, виходимо з того, що в процесі роботи викладача ЗВО фізичного виховання з формування особи і індивідуальності студента досить фізично і морально пристосованого (адаптованого) до довкілля, важливо вирішити певний комплекс виховних, соціокультурних, дидактичних,

загальноосвітніх, фізично розвиваючих і оздоровчих завдань. А саме:

- сприяти в усвідомленні студентами місця і ролі фізичної культури в розвитку особистості і підготовці її до професійної діяльності;
- виховувати на навчальних та позааудиторних заняттях з курсу фізичного виховання і розвитку студентів основи морально-вольової і психофізичної підготовки, спрямованої на повноцінну соціальну взаємодію з педагогами і однолітками, подолання навчальних, побутових і професійних труднощів;
- створювати в процесі систематичних занять студентів різноспрямованими видами фізичного виховання комплекс необхідних і достатніх умов для активного творчого і емоційного спілкування в процесі навчально-тренувальної діяльності;
- закладати екзистенціальні і науково-практичні основи фізичної культури як соціальної і індивідуальної цінності людини і громадянина, а здорового способу життя студентів як гаранта і умови реалізації їх життєвих і професійних планів;
- сприяти формуванню у студентів мотиваційно- ціннісного відношення до їх фізичної і тілесної культури як необхідної соціальної і професіограмної якості через виховання у них установки на соціально активний спосіб життя, фізичне самоудосконалення і самовиховання.

З метою виконання виділених завдань потрібні послідовні педагогічні дії, спрямовані на формування у студентів стійких мотивів і індивідуальної потреби у власній соціальній адаптаційно-приспосованій діяльності в процесі регулярних занять фізичною культурою.

В якості таких завдань змістовно-процесуального типу ми виділили наступні [155]:

- оволодіння системою практичних умінь і навичок, що забезпечують збереження і зміцнення здоров'я;
- освоєння навичок управління і регулювання психічних і емоціональних станів;

- розвиток навичок самоврядування, самоорганізації і вдосконалення психофізичних здібностей і властивостей особи;
- забезпечення загальної і вузькоспеціалізованої професійно-прикладної фізичної підготовленості студентів до вирішення складних виробничих питань, подоланню труднощів фізичного і морально-вольового характеру в цілому і в подробицях, що визначають адаптаційну готовність студентів до соціально повноцінної і змістовно насиченої професійної і індивідуально-ціннісної соціальної діяльності

Висновки до першого розділу

Основна проблематика дослідницької і управлінської роботи була сконцентрована на методиці і технологічних особливостях соціальної адаптації студентів початкових курсів ЗВО в процесі навчальних і позанавчальних занять з фізичного виховання.

У представлених матеріалах першого розділу дослідження були виділені основні теоретичні і методологічні потенціали для вирішення ряду наукових завдань, що відбивають як особливості процесу фізичного виховання студентів ЗВО, так і специфіку виховної роботи із студентами, вчорашніми школярами, що потребують адаптації до нових соціальних, індивідуальних, когнітивних і професійних вимог до їх навчання і особово-ціннісного розвитку у ЗВО і за його межами.

В результаті теоретичного аналізу був виділений основний змістовний і науковий склад процесу державного регулювання соціальною адаптацією студентів, визначуваний багатоваріантністю індивідуальних траєкторій особового і професійного вибору молоді, з одного боку, і відсутністю в період життя до навчання в ЗВО і соціального самовизначення більшості студентів

конкретного практичного досвіду рішення самостійних завдань індивідуального, рефлексії, проектного і професійного характеру.

На наш погляд, планові навчальні і позанавчальні заняття з фізичної культури дозволяють викладачам і кураторам навчальних груп вирішувати такі складні питання компенсації і гармонізації індивідуальних якостей студентів за змістом і вимогами освітнього процесу у ЗВО, як перехід в нову соціальну якість, ригідність старих уявлень про індивідуальне і професійне навчання, обмеженість нових соціальних і особових контактів, конформізм, порівняно вузький спектр прояву своїх особових характеристик і якостей, недостатнє середовище для колективного і внутрішньогрупового контакту, відсутність достатнього поля творчої діяльності.

Розуміння того, що за типами ЗВО в силу специфіки змісту базових навчальних предметів процес соціальної і інтелектуальної адаптації носить порівняно більше спеціалізований, професійно замкнутий, творчо і комунікативно обмежений характер, заняття з фізичного виховання можуть сприяти в рішенні завдань фасилітації навчально-виховного процесу на початкових курсах ЗВО. Саме на першому і другому курсах, коли розрив між професійним змістом і вимогами навчання і екзистенціальними особливостями молодих людей в нових для них соціальних умовах, найбільш очевидний і важкий, правильно організоване і цілеспрямоване фізкультурне середовище може і повинне стати своєрідним полігоном для самовизначення, особового і морально-вольового самоствердження, продуктивного міжособового і групового спілкування студентів.

Розроблена нами методика дає можливість двостороннього впливу на навчальний і виховний процес навчання і розвитку студентів на основі програми курсу «Фізичне виховання», з одного боку, використовуючи особисту зацікавленість студентів у фізичному самоудосконаленні, з іншого боку, надаючи студентам різноманітні творчі і соціальні форми занять як в систематичному навчальному курсі фізичного виховання, так і в процесі занять фізкультурою і спортом.

Важливим методичним аспектом вивчення виділеної проблеми стало дослідження соціалізуючої ролі фізкультурної діяльності. Ми дійшли висновку, що власне фізкультурна діяльність як в дидактичному, так і виховному аспекті її застосування, має необхідні функції інтеграції ряду ведучих соціальних і психологічних якостей особи. До них можна віднести прагнення до досконалості, цілеполягання, уміння діяти в команді, уміння зберегти власну індивідуальність в групі, високий емоційний тонус, орієнтація на високі етичні і естетичні стандарти в діяльності і спілкуванні, можливість збереження активного темпоритма в організації навчального і досугового часу, уміння і потреба оцінки рефлексії подій, що відбуваються, проектний погляд на планування змісту навчальної діяльності.

В якості головного висновку про місце і функції державного регулювання фізичного виховання студентів ЗВО правомірно, на наш погляд, виділити наступні методичні положення цього виду навчально-виховної роботи:

- високий соціальний потенціал масової фізичної культури і спеціальної роботи зі студентами у поєднанні з індивідуальною цілеспрямованою роботою з самовиховання і творчому саморозвитку основних характерологічних якостей особи майбутнього громадянина і професіонала;
- необхідність розробки і виховання засобами фізичної культури конкретної професіограми справжньої і майбутньої діяльності фахівця стосовно специфіки і труднощів вибраного виду професійної діяльності;
- створення в процесі занять з фізичного виховання студентів спеціальних умов і соціальних мотивів для морально-ціннісних проб і міжособових стосунків, що відповідають нормам і вимогам гуманістичного гуртожитку в сучасному суспільстві;
- можливість на прикладах фізичної культури і зразків здорового, соціально і професійно продуктивного способу життя сформувати в процесі навчальних занять ідеали екзистенціального і професійного відношення до себе як соціально активної особи вже на стадії навчання у ЗВО.

РОЗДІЛ II.

АНАЛІЗ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.

2.1. Основні аспекти державного регулювання фізичного виховання студентської молоді в зарубіжних країнах.

Розширення міжнародних зв'язків у багатьох областях життєдіяльності, та інтеграційні процеси в Європі набули характеру стійкої постійності і є надзвичайно важливими кроками в розвитку міжнародного співтовариства. При цьому європейський простір сприймається не лише на рівні економічних і торгових зв'язків, а передусім як джерело прогресу знань, що посилює інтелектуальну, культурну, соціальну і технічну базу усього континенту.

Значний вплив на розвиток цього процесу зробила прийнята «Спільна декларація про гармонізацію архітектури європейської системи вищої освіти» (Сорбона, 25 травня 1998г.). Обумовленість прийнятого рішення пояснюється науково-технічним прогресом, новими умовами праці, різноманітністю шляхів становлення професійної кар'єри, що зумовлює внесення істотних змін до системи освіти. Відкритість Зони європейської вищої освіти припускає ефективніше рішення проблем, що накопичилися в системі освіти. Однією з них є ліквідація бар'єрів і встановлення таких рамок для викладання і навчання, які розширили б мобільність і зробили співпрацю ближчою [153].

Наступною проблемою, не менш важливою, є міжнародне визнання функціонуючих систем освіти в різних країнах. Тобто існує необхідність вироблення єдиних міжнародних вимог для порівняння і визначення еквівалентності цих систем.

Утворення єдиного європейського освітнього простору забезпечує можливість вільного переміщення студентів і викладачів, що сприятиме швидкому поширенню знань по усьому континенту[141, с.49]. Більшість країн

стали відчувати потребу в подібній еволюції, що стало причиною і предметом обговорення цього питання на міжнародних конференціях останніх років.

Українська держава активно, підтримала інтеграцію в європейську вищу освіту. Цей процес зажадає уніфікації навчальних планів і програм для країн Європи, у тому числі і для України. Однією з головних умов створення європейської зони освіти є забезпечення якості освіти по усіх напрямках навчання, у тому числі, у фізичному вихованні та формуванні фізичної культури студентів. У зв'язку з цим, представляє певний інтерес, вивчення досвіду організації процесу фізичного виховання та формування фізичної культури в європейських країнах і США, як одної з провідних країн світу в області фізичного виховання і спорту [108].

Останнім часом нерідко доводиться чути від працівників міністерств, професорів і викладачів закладів вищої освіти і навіть студентів, що фізичне виховання у ЗВО не слід регламентувати навчальним розкладом, обов'язковим відвідуванням занять. Больше того, у зв'язку з перебудовою вищої освіти, у пошуках резервів навчального часу деякі домовляються до того, що нібито у вищій школі немає необхідності витратити дорогоцінний навчальний час на фізичне виховання та формування фізичної культури. При цьому посиляються на ряд університетів Заходу, в навчальному розкладі яких немає такого предмета. Вважають, що студент сам може вирішувати потрібно йому займатися фізичною культурою або ні, залежно від особистих інтересів. При цьому вони не враховують ряд чинників, що мають істотне значення.

По-перше, багато університетів на заході, не маючи в навчальному розкладі предмета «фізична культура», в той же час мають в розпорядженні велику кількість спортивних залів, плавальних басейнів, стадіонів, приміщень з тренажерами і іншими необхідними спорудами і устаткуванням для занять фізичною культурою і масовим спортом в слушний для студента час при консультації і під методичним керівництвом фахівців з фізичного виховання.

По-друге, західна молодь, що поступає у заклади вищої освіти, має, як правило, виховану з дитинства в сім'ї і в середній школі (не у приклад

більшості наших студентів) стійку потребу в регулярних заняттях фізичними вправами. У них сформовані культура фізична і відповідні інтереси, вони руховий активний. На заході, нарешті «модно» займатися оздоровчим спортом, тому після надходження у ЗВО студенти з урахуванням власного стану здоров'я, фізичної підготовленості, інтересу і індивідуальних можливостей записуються в ті або інші спортивні групи і відвідують тренування не 1-2 навчальні роки, а протягом усього періоду навчання у ЗВО. І закінчення навчання у ЗВО зовсім не означає припинення регулярних занять фізичною культурою. Активний руховий режим, регулярні заняття фізичною культурою і масовим спортом в тій або іншій формі - складова частина їх способу життя. Багато прикладів подібного способу життя дають США, Англія, Німеччина, Японія і інші країни [145; 155].

У країнах Західної Європи мета і завдання фізичного виховання учнів та студентів формуються на державному (Франція, Італія, Португалія, Бельгія, більшість скандинавських країн) і регіональному рівні (Німеччина, Іспанія, Швейцарія). У ряді країн (Англія, Норвегія) державні органи контролюють, але не управляють процесом фізичного виховання учнів. Слід врахувати, що в західних країнах заклади вищої освіти мають високу міру автономності і різні джерела фінансування. У тих країнах, де в міністерствах є департаменти з фізичного виховання учнів та студентів, розробляються зразкові програми, які служать основою для створення навчальних програм в кожному окремому ЗВО. Навчальний заклад сам визначає об'єм і зміст програми, виходячи з матеріальної бази, наявності коштів на оплату праці тренерів— викладачів, популярності тих або інших видів спорту і систем фізичних вправ. Мінімальна кількість годин на обов'язкові заняття — 2, максимальне — 4 години в тиждень, і лише в небагатьох країнах обов'язковий курс має академічний залік [20].

У програмах з фізичного виховання для навчальних закладів різного рівня все більше місце займають компоненти, спрямовані на формування культури особи, здорового способу життя, розвитку мотивації до підвищення рухової активності і занять спортом. При цьому перевага часто віддається

нетрадиційним організаційним формам фізичного виховання, заміщаючим традиційну урочну форму організації занять. Підкреслюється важливість залучення студентів до участі в масових спортивних заходах, в спортивних секціях. Значна увага приділяється у факультетських і університетських змаганнях популяризації різним видам спорту [43; 126; 152; 153].

У деяких країнах фізичне виховання студентів у закладах вищої освіти обов'язкове (Франція, Італія, Німеччина, Англія, скандинавські країни), в інших, а це в основному економічно менш розвинені держави - ні.

Слід зазначити, що немало відомих ЗВО Європи і США мають відмінну спортивну базу і устаткування. Наприклад, університет Ліверпуля має декілька кращих споруд в країні. Він інвестував 4,5 мільйона фунтів стерлінгів в нові спортивні споруди, включаючи 3,5 мільйона на існуючий спортивний центр і переобладнання 74 акрів площі на відкритому повітрі для спортивних полів. Спортивний центр розташований в центрі кампусу, включає 2 нових спортивних зали, новий фітнес зал, що має у своєму розпорядженні 100 сучасних кардіотренажерів, 33-х метровий басейн, танцювальну студію, 4 корти для сквоша, тренувальна кімната для схуднення. Кембріджський університет має у своєму розпорядженні спортзали для баскетболу, настільного тенісу, волейболу, тенісні корти, поле для крикету, футбольні і регбійні поля, автодром, човновий клуб, плавальний басейн, поле для хокею.

Програма фізичного виховання в Англії спрямована на рішення наступних завдань :

- учити молодь володіти своїм тілом і мати знання про тіло і його здібності;
- стимулювати фізичний розвиток і учити молодих людей оцінювати користь фізичної активності в навчальній установі і поза ним, у тому числі, і після закінчення навчального закладу;
- розвивати необхідні уміння і навички в області фізичного виховання і формувати потребу участі в корисних формах фізичної активності;
- розвивати почуття естетики руху;

- учити об'єктивно оцінювати свій фізичний стан;
- учити управляти собою, допомагати собі в ситуаціях перемоги або поразки, як в індивідуальних, так і в колективних змаганнях;
- розвивати уміння вирішувати різні життєві проблеми;
- зміцнювати зв'язок з довкіллям [40].

Університет Гарварду, США має у своєму розпорядженні стадіон для американського футболу на 30 тисяч глядачів, що входить до числа кращих в країні, поля для бейсболу і софтболу, поле для хокею на траві, 18 тенісних кортів, легкоатлетичний манеж, хокейний центр, центр силової підготовки, 2 басейни, спорткомплекс для ігрових видів спорту, човнові павільйони, кімнати кардіотренажерів, гімнастичний зал, спортзал для фектування, зал для боротьби.

У ЗВО США, плануються три основні форми занять: 1 — одним з видів спорту в групі або самотійно, без участі в змаганнях і здачі нормативів, а просто для вивчення техніки цього виду спорту і зміцнення здоров'я; 2 — участі у будь-яких масових змаганнях за особистим вибором; 3 — заняття у факультативних групах за вибором з обов'язковим відвідуванням, виконанням певних вимог і здачею заліків для отримання балів, що йдуть в диплом. У ЗВО США все більшу популярність завойовують, так звані, «довічні» види спорту — біг, аеробіка, танці, заняття на тренажерах, яких припадає на частку до половини об'єму часу від усіх видів спорту [88].

У течії багатьох років базові програми з фізичного виховання піддавалися змінам, що торкалися основних програм, змісту курсу. Був час (1959 р.) коли в 9 з 10 університетів і коледжів в США фізичне виховання студентів було обов'язковим. Зараз ЗВО стали в цьому відношенні менш вимогливими. Лише у 6 з 10 навчальних закладів фізичне виховання вважається обов'язковим предметом. Ще менше закладів вищої освіти пропонують студентам спеціальні обов'язкові курси фізичного виховання, навіть там, де це правило відбивається, студентам надається можливість вибору за власним бажанням [48, с. 100].

Курс фізичного виховання, пропонується середньому студентіві закладу вищої освіти, в середньому доступний. В цілому, 92 % ЗВО організують цей курс на обов'язковій або виборній основі, вважають фізичне виховання важливим в навчанні студентів. Основні завдання базових освітніх програм покликані допомогти студентам:

- досягти творчого довголіття;
- стати фізично підготовленими і здоровими;
- отримувати задоволення від фізичної активності.

Тоді як обов'язкові програми з фізичного виховання існують в 65 % усіх навчальних закладів, тільки одна третина вимагає від студентів виконання спеціальної програми. Серед таких спеціальних курсів найбільш популярні плавання або фізична підготовка загального плану. Представляє інтерес введення різнобічних курсів типу, «Готовність до життя» або «Підготовленість на все життя». На обов'язкові програми виділено 2 години в тиждень.

У ЗВО, де фізичне виховання є обов'язковим, число звільнених студентів незначне (один відсоток або менше). Найбільш загальна причина звільнення від занять фізичною культурою — медичні протипоказання або попередня служба в армії.

Останніми роками базова освітня програма з фізичного виховання неодноразово піддавалася різним впливам. Наприклад, під впливом інтересу до самопочуття і фізичної підготовленості в останній час переглянутий курс навчання з урахуванням цих вимог. Багато програм, що раніше містили традиційні види фізичної активності, такі як гімнастика і боротьба, відмовилися від них на користь популярніших видів спорту. Оскільки найбільш популярні серед студентів індивідуальні заняття спортом і оздоровчі вправи, найбільше число занять для студентів організоване саме в цих видах активності. Серед них аеробні танці і вправи аеробного характеру (біг, плавання та ін.), атлетизм, теніс, баскетбол, рекетбол, волейбол, карате, гольф [54].

Переважає більшість курсів розрахована на початківців. Так, 70 % курсів по базовій підготовці орієнтовані на рівень новачків, 20 % — на середній рівень

і тільки 10 % — на продовження підготовки більш високого рівня.

У 90-і роки країни Східної Європи (колишні соціалістичні країни) були інтегровані в єдиний європейський простір, прийнявши західну модель облаштування суспільства, у тому числі і у сфері освіти. У 60-80 рр. минулого століття соціалістичні країни Східної Європи мали схожі з Радянським Союзом програми з фізичного виховання у ЗВО. На прикладі Польщі і країн колишньої Югославії можна судити про ті зміни, які сталися у фізичному вихованні у закладах вищої освіти. Громадські зміни в Польщі вплинули на вищу школу і фізичну культуру : вищій школі було дано більшій самостійності і автономії, зменшилася кількість установ, керівних ЗВО, а рішення більшості питань, що раніше входили в компетенцію міністра, передане самим ЗВО [41]. Вказані зміни торкалися і занять з фізичного виховання. Проблема ця була значною мірою розв'язана у рамках так званого Статуту про вищу школу (1985 р.) з цієї мети вирішення питань визначення кількості і форм занять з фізичного виховання, що проводяться у вищій школі, а також складання планів і програм занять було передано безпосередньо самим ЗВО. Незважаючи на нестачу фінансів на фізичну культуру у ЗВО була зроблена спроба загальмувати тенденції обмеження кількості занять з фізичної культури. Результатом цього стало:

- Згідно з рекомендаціями Головної ради у справах вищої школи з питань вивчення гуманітарних і загальноосвітніх дисциплін, у тому числі і фізичного виховання, на останнє повинно бути виділено не менше 120 годин в течії двох років навчання.

- Керівні вказівки з Міністерства народної освіти, направлені ректорам ЗВО, вимагають від них збереження в програмах занять з фізичного виховання хоча би на мінімальному рівні.

Академічний спортивний союз в співпраці з Міністерством освіти, а також із студіями ЗВО з фізичного виховання і спорту, запропонували узагальнену модель обов'язкового фізичного виховання для студентів. Головна ідея цієї моделі — добровільний вибір виду занять з фізичного виховання

разом з обов'язковою участю в такому хоч би в мінімальному об'ємі протягом перших трьох курсів. У тих ЗВО, де заняття з фізичного виховання були істотно стримані, рекомендується створювати групи з оздоровчим ухилом [55].

Із сказаного вище виходить:

- фізичне виховання у ЗВО залишається в програмах денного навчання в державних і недержавних навчальних закладах;
- об'єми і форма занять з фізичного виховання залежать виключно від керівництва ЗВО (на рівні факультетів і кафедр), Статут про фізичну культуру прийняв за основу західноєвропейську модель фізичного виховання дітей і молоді, в якій основа фізичного виховання закладається в загальноосвітніх і середніх школах.

Фізичне виховання студентів у ЗВО, яке є кінцевою формою фізичного виховання молоді, розглянуте в цьому Статуті як справу другорядну. Зважаючи на пропозицію міністра, голова рада у справах вищої школи затвердила програми з фізичного виховання для різних напрямів навчання, встановлюючи для них обов'язкові заняття в об'ємі 90 годин. Заняття з фізичного виховання в державних ЗВО найчастіше проводилися в об'ємі 120 годин і реалізовувалися по 2 години в тиждень на 1-2 курсах. У недержавних ЗВО години на обов'язкові заняття у фізичному вихованні в навчальних планах були реалізовані в межах 60-120 годин в перших 2-4 семестрах. Інші заклади освіти обмежили заняття 30 годинами. У них вимагалось зараховувати заняття з фізичного виховання у семестрах за умови задовільної оцінки на заняттях. У деяких ЗВО фізичне виховання зараховувалося без урахування оцінок [62].

Організацію фізичного виховання у закладах вищої освіти східних європейських країн розглянемо на прикладі белградських університетів. Фізичне виховання студентів усіх 24 факультетів белградських університетів координує кафедра фізичного виховання Белградського факультету фізичної культури, що налічує у своїх рядах 10 штатних викладачів, 4 асистенти, 24 викладача-погодинника і 14 помічників. Викладачі— почасовики підбираються

за видами спорту, що цікавлять студентів. Обов'язкові дворазові заняття в тиждень проводяться тільки для студентів першого курсу. Один з основних видів спорту для студентів — плавання. На початку навчального року усі першокурсники проходять тест з плавання. Для тих, хто не уміє плавати проводиться курс навчання, що включає відвідування басейну не менше два рази на тиждень. Окрім плавання зі студентами організуються навчально-тренувальні заняття з загальної фізичної підготовки, легкої атлетиці, гімнастиці (спортивної, ритмічної, коригуючої), іграм (волейболу, баскетболу, футболу, ручному м'ячу, ватерполо), кінькам і лижам, настільному і великому тенісу, бодібілдингу, боротьбі і веслуванню. В процесі обов'язкових занять вирішуються різнопланові, як теоретичні, так і практичні завдання. Основна з них — формування і вдосконалення фізичної культури молодих людей. Якість виконання студентами поставлених завдань перевіряється шляхом тестування їх фізичного стану (плавання 50 м, крос 2500 м для юнаків і 1200 м для дівчат) і реєстрації відвідуваності. Щоб отримати оцінку у кінці семестру, студент зобов'язаний регулярно відвідувати усі заняття і виконувати тести на оцінку «задовільно» [131].

Вивчення досвіду Польщі, та країн Східної Європи показує, що різкий перехід до європейської моделі освіти, у тому числі і в області фізичного виховання, в умовах недоліку фінансування і значної втрати керівної ролі держави, призводить до здачі раніше завойованих позицій.

У розвинених країнах там, де існує освітня система, що склалася, дуже широко поширений студентський спорт. Краще всього він розвинений в США, Англії, Японії, Кореї, Китаї, Німеччині, Франції, Італії, Ізраїлі, Канаді.

Американський досвід фізичного виховання - це, передусім, «спортизація», розвиток шкільного і студентського спорту, престижність «спортивності» в суспільстві, пріоритет спортивного стилю життя.

Студентський спорт в США — самостійна сфера бізнесу, в якій практично на професійній основі функціонують команди американських університетів. Студентські команди в Америці являються хребтом усього

спортивного руху, основ професійного, олімпійського і любительського спорту. Окрім цього за ними закріплена функція пропаганди американського способу життя. Більшість випускників престижних університетів продовжують хворіти за спортивні команди своїх Альма-матер протягом багатьох років після закінчення. Проте не можна сказати, що спортивні команди повністю залежать від ЗВО, кольори якого захищають. Фінансують їх не лише навчальні заклади (через університетські спортивні стипендії), але і громадські організації, і приватні особи. Також поступають дотації з державного бюджету [78, с.89].

Китайська ж система повністю спирається на фінансову підтримку з боку держави.

Студентський спорт в розвинених країнах є основою національної спортивної політики. Його розвиток — одне з пріоритетних напрямів діяльності держави, адже студентський спорт — це ще і показник економічного потенціалу країни. Аналіз науково-дослідної і навчально-методичної літератури з питань фізичного виховання студентів як суб'єктів для занять спортом у ЗВО ми почали з середини минулого століття.

Таким чином накопичений ЗВО досвід дозволив в 1950-1960-і роки визначити раціональність комплексних і спеціалізованих засобів. На першому році навчання основна увага зверталася на загальну фізичну підготовку, оволодіння оборонно-прикладними навичками і виконання нормативів ГТО, на подальших курсах пропонувалося удосконалюватися в вибраному виді спорту. Таке поєднання занять загальної фізичною підготовки зі спеціалізацією відповідало одному з основних принципів системи фізичного виховання — спортивної спеціалізації на базі загальної фізичної підготовки. Подібна система роботи отримала повсюдне поширення, а у багатьох ЗВО збереглася і до теперешнього часу [50; 99; 108].

Державне регулювання у Франції проходить через фінансування спорту та включає три складові частини: пряме через міністерство молоді і спорту, непряме — через Національний фонд розвитку спорту, децентралізоване, — через муніципалітети і інші органи місцевого самоврядування. Близько 75 %

засобів бюджету Міністерства молоді і спорту спрямовується на заходи фізичної культури і спорту і тільки 25 % на інші цілі. Бюджетні кошти можуть виділятися спортивним федераціям, що є громадськими організаціями.

Італійський уряд розглядає спорт як сферу економіки, що не вимагає особливих капіталовкладень, яка сама приносить до державного бюджету певний доход у вигляді відрахувань (податку) від футбольного тоталізатора і лотерей (26,8 %), а також у вигляді податку на квитки (від 15 до 50 % залежно від їх вартості), що продаються на заходи. На відміну від інших країн, уряд Італії отримує значний доход від спорту, що накладає безперечний відбиток на взаємовідносини між державою і спортивними організаціями.

У Нідерландах приватний капітал активно бере участь у будівництві спортбудівель. Правда, комерційні підприємства беруть участь у будівництві спортбудівель лише у тому випадку, якщо вони упевнені в прибутковості проекту. Приміром, вони зацікавлені у будівництві тенісних кортів, спортзалів для підтримки фізичної форми тіла, доріжок з штучним льодовим покриттям, майданчиків для гольфу, боулінгу, штучних стін для скелелазіння. Муніципалітети намагаються притягнути комерційні підприємства до фінансування будівництва дорогих спортивних споруд, приміром, басейнів. Як правило, із-за недостатності засобів, більшість спортивних клубів не мають власних спортивних споруд. Виняток становлять ті з них, які отримують фінансову підтримку від місцевої влади[245].

2.2. Методичні підходи до соціального механізму державного регулювання фізичного виховання студентів.

Глобальні соціальні і економічні перетворення, що відбуваються в сучасному українському суспільстві нині, ведуть не лише і не стільки до перебудови державних інститутів і економічних моделей, скільки до

перетворення внутрішнього, особового світу людини як представника цього суспільства. Це виражається в зміні позиції людини, його поглядів, переконань, системи стосунків і цінностей.

Поширеним явищем в середовищі сучасної молоді є відсутність культури особового самовизначення, що веде до проблем усвідомленого вибору життєвих цілей і завдань, до відсутності сформульованої системи цінностей і орієнтирів, до невміння адекватно реагувати на соціальні обставини реальної життєдіяльності [223, с.119].

Ситуація, що склалася, зажадала істотної уваги до пошуку оптимальних шляхів організації процесу соціального становлення студента і розвитку його соціальної компетентності, що включає формування таких знань, умінь, навичок, якостей і цінностей, які забезпечили б його життєздатність в сучасній ситуації, його цілеспрямовану довготривалу активність, успіх в життєвій і професійній самореалізації, необхідний для відчуття свого соціального і особистого благополуччя.

Для досягнення цих цілей науковці вищої школи спільно з управлінцями і викладачами профільних навчальних дисциплін здійснюють такий пошук, приділяючи значну увагу проблемі соціалізації, як процесу вибору особою життєвої дороги у своєму суспільстві на основі спілкування і міжособової взаємодії [12].

Є і інші міркування, про які необхідно згадати, говорячи про формування соціальної компетентності особи. Реальна ситуація така, що середовище, в якому зараз здійснюється виховання, дещо деструктивне. Це особливість нашого часу. У цих умовах доцільно звернутися до змісту виховної роботи, пов'язаної з визначенням соціальної компетентності. На нашу думку, для компетентностної орієнтації старших підлітків потрібна взаємозв'язана діяльність як власне підлітків, так і тих, хто може і повинен надати їм практичну допомогу. Ця допомога має бути спрямована на формування у молодого покоління здібностей адекватно сприймати, рефлексія фіксувати і включати до складу своєї соціальної, професійної і індивідуально-особової

діяльності інформацію про себе і навколишню соціально-політичну і соціально-культурну дійсність [221, с.155].

Не випадково нині особливе місце в теорії і практиці вищої школи займають процеси, пов'язані з організацією дидактичних і виховних зусиль, спрямованих на послідовну соціалізацію студента початкових курсів, під якою слід розуміти безперервне накопичення досвіду і соціальних установок, що відповідають його сьогоденним і майбутнім соціальним і професійним ролям.

Процес соціалізації сучасного студента нерозривно пов'язаний з вихованням його соціальної компетентності як інтегрального процесу і одночасно педагогічного результату усього різноманіття чинників (у рамках ЗВО і за його межами), що впливають на розвиток його соціального і індивідуально-особового потенціалу.

У тлумачних словниках і енциклопедіях компетентність трактується як похідне від латинських слів *competens*, *competentis* - що відповідає, здатний або *competere* - домагатися, встановлювати, підходити. В результаті компетентність означає володіння знаннями в певній області, обізнаність в яких-небудь питаннях, сукупність здібностей і досягнень, що дозволяє людині безперечно діяти в конкретній життєвій ситуації. Існують різні аспекти компетентності : професійна, емоційна, комунікативна, методична і так далі. Особливе місце серед них займає соціальна компетентність, яку необхідно сформувати в підлітковому віці.

Змістовна основа процесу формування соціальної компетентності, як правило, включає [207]:

- формування навичок і способів взаємодії людини з іншими людьми і засвоєння ним виробленої в процесі соціальної взаємодії мови;
- формування умінь адекватно сприймати себе і інших, включати інформацію про себе до складу своєї соціальної, професійної і індивідуально-особової діяльності;
- формування уміння ставити перед собою короткострокові і перспективні цілі і досягати їх;

- формування позиції рефлексії людини на основі поля його самореалізації як особи і індивідуальності.

В силу цього нами виділяються наступні складові соціального механізму формування компетентності, що забезпечують її повноту і відповідність кожної певної особи [208]:

- соціальна автономність;
- соціальна «озброєність»;
- соціально-психологічне благополуччя;
- соціальний захист і захищеність особи.

Послідовне виховання цих понять і установок допомагає молодій людині засвоїти, що життєвий простір відрізняється мозаїчністю життєвих сценаріїв, напруженностей, стратегій, умов, зразків і збагачує його досвід регулювання стосунків при взаємодії власної особи і соціального середовища.

Найбільш загальні питання взаємодії особи і середовища були поставлені в роботах представників «гуманістичної психології» (А.Адлер, О. Гордон, До.Хорні), які по-різному оцінювали міру і модальність дії суспільства на особу людини [196].

Так, А.Адлер і До.Хорні надавали велике значення впливу соціального оточення, соціальних контактів на розвиток особистості і позитивно оцінювали його, відмічаючи, що прийняття навколишнього світу, інших існуючих норм є запорука безкризового розвитку особистості, основа успішної соціалізації індивіда. Співпраця і почуття спільності, що є чинниками, які визначають поведінку людини і його життєві позиції, лежать в основі уявлень людини про себе і навколишній світ.

О. Гордон, підкреслюючи важливість контактів особи з навколишнім світом, значущість взаємодії суспільства і індивіда, відмічає важливість автономності, уміння зберігати індивідуальність, селективно, вибірково підходити до засвоєння норм і зразків, що диктуються суспільством. Критична оцінка громадських орієнтирів, у тому числі і орієнтирів ціннісних - головне завдання будь-якої дорослої людини, а найважливіша мета - бути відкритим,

але зберігати свою індивідуальність [70].

Детальнішу розробку проблеми соціальної автономії як своєрідною особовою і потребностной компетентності людини у молодому віці легко виявити в роботах А.Маслоу, який заявляв про те, що рівновага з середовищем, повна адаптація є смертельною загрозою для особи. Вибух рівноваги, «прагнення до самоактуалізації» - ось основа розвитку особистості. Тієї ж думки дотримуються багато дослідників синергетичного підходу до дослідження соціальних явищ і місця в них компетентностного рівня підлітків і молоді при реалізації ними індивідуальних програм.

Такі цінності, як любов і творчість безпосередньо пов'язані з потребами вищих рівнів і, згідно А.Маслоу, є «вищими сутнісними проявами людини, його вищими цінностями». Використовуючи терміни «ідентифікація» і «відчуження», що розуміються як прийняття себе, світу і інших людей, адекватне сприйняття ситуації і прагнення до самотності і незалежності від середовища і культури, А.Маслоу сформулював найважливіше завдання особового розвитку таким чином: ідентифікація в зовнішньому плані і відчуження у внутрішньому, протистояння стереотипам суспільства, але не ворожість. Цим самим він об'єднав два аспекти взаємодії індивіда з середовищем: соціальна адаптація не може існувати без соціальної автономності [160].

А в роботах відомого психолога В. Франкла можна виявити абсолютно іншу модель ціннісної структури особи, яка безпосередньо пов'язана з його теорією життєвого сенсу.

Прагнення до пошуку і реалізації людиною сенсу свого життя В. Франкл розцінює як найважливішу індивідуальну і соціальну складову людської компетенції в самому собі і суспільстві. Цю потребу людини, особливо на стадії формування певних життєвих і соціальних пріоритетів, В. Франкл розглядає як природжену мотиваційну тенденцію, властиву усім людям і що є основним двигуном поведінки і розвитку особистості. З життєвих спостережень, клінічної практики і різноманітних емпіричних даних В. Франкл робить висновок, що для

того, щоб жити і активно діяти, людина повинна вірити в існування сенсу своїх вчинків [179].

Відсутність сенсу породжує у людини стан, який В. Франкл називає екзистенціальним вакуумом. Саме цей вакуум є причиною, що породжує в широких масштабах специфічні «ноогенні неврози», пов'язані з втратою життєвих сенсів і необхідного рівня соціальної компетенції. Необхідною ж умовою психічного здоров'я є певний рівень напруги, що виникає між людиною, з одного боку, і локалізованим у зовнішньому світі об'єктивним сенсом, який йому належить здійснити, з іншою.

Ці спостереження дозволили ученим сформулювати основну тезу вчення про прагнення до сенсу, в якому говориться, що людина прагне набутти сенсу і відчуває фрустрацію або вакуум, якщо це прагнення залишається нереалізованим [176].

Є цікаві соціологічні і психолого-управлінські дані, що підтверджуються нашими власними результатами опитувань з позиціонування рефлексії особи студентів молодших курсів ЗВО, що свідчать про те, що переважна більшість молодих людей, які розцінюють себе як невдах, насправді асоціюють таке відношення до себе і до власних перспектив саме з точки зору недостатньої компетентності, породжуваної низьким рівнем «озброєності» в основних питаннях життя.

У свою чергу, недостатня «озброєність» студента, як показує досвід узагальнення і аналізу теорії і практики цього питання, може бути обумовлена різними обставинами:

- умови виховання були такі, що людина не змогла придбати знання, уміння і навички, необхідні для досягнення певної навчальної і соціальної мети;
- людина вибрала мету (справу або професію), що не відповідає його природним завдаткам і здібностям;
- у наявності і здібності, і завдатки, і можливості навчання, але потреба в «озброєнні» слабка;

- вибрана така діяльність, яка вимагає домінування абсолютно певної потреби, до реалізації якої не повністю готова молода людина;
- суб'єкт характеризується вираженою соціальною потребою «зайняти своє місце» в неформальних студентських структурах, але не має необхідних засобів, здібностей і технічних інструментів, достатніх для відповідності нормам і вимогам певного студентського співтовариства.

Таким чином, є усі підстави вважати, що, з одного боку, «озброєність» особи знаннями, уміннями, навичками і здібностями, спеціальними прийомами і технікою складають необхідний сутнісний і інструментальний рівень соціальної і індивідуальної компетентності особи студента. А з іншого боку, недостатня «озброєність», що є певною базою компетентності, завдає збитку особи, прирікаючи її на хронічне відчуття своєї неповноцінності в середовищі собі подібних, створює почуття невпевненості у виборі навчального або професійного шляху, ускладнює моральне і соціальне цілеполягання особи [179, с.304].

Аналізуючи роль і значення «озброєності» особи як процесу і результату багатьох психологічних, біологічних і соціальних чинників, ми особливу увагу приділяємо саме фізичному потенціалу розвитку особистості і індивідуальності студента, оскільки саме усвідомлення фізичної ідентифікації себе як повноправного і перспективного члена колективу, здатного задовольняти вимогам навчальної і досугової діяльності, дає молодій людині почуття «захищеності» і задоволення своїм місцем, професією, стилем і змістом спілкування з однолітками.

Міра задоволення потреби в «озброєнні» робить на емоційному, фізичному рівні життєдіяльності і цілеполягання величезний вплив на формування рис вдачі студентів, особливо в перші роки їх навчання у ЗВО. Високий рівень «озброєності» робить молоду людину спокійною, упевненою, незалежною, зберігаючою самовладання в складній ситуації і обстановці, що швидко змінюється. Низький рівень «озброєності» у поєднанні з домінуванням тих або інших первинних потреб повідомляє характер риси тривожності,

зклопотаності своїм положенням серед однолітків, ревнивого відношення до успіхів інших, заздрість, залежності від їх заступництва і підтримки.

Можливість справлятися із задоволенням своїх потреб на необхідному рівні «озброєності» особи, починаючи від простих матеріальних і фізичних і кінчаючи вищими духовними, залежить від спрямованості і підготовленості волі суб'єкта дії і стосунків.

Багато учених відмічають в зв'язку з цим особливі педагогічні можливості фізичної культури як своєрідного соціального і психологічного «полігону», на якому відбувається становлення волі і характеру підлітків і юнаків.

Суть волі, в аспекті «озброєності» і компетентності студента, полягає в тому, що вона сама є потребою подолання перешкод. Практично ця потреба виступає як схильність до досягнення далеких цілей, до оволодіння предметами. Завдяки волі людина виглядає особливо привабливо на відміну від безвільної, яка тягне до найбільш легкої, найбільш доступної, переваги якого зводяться до підпорядкування потреби в економії сил, поступці своєї лінії.

Систематичні заняття з фізичного виховання дають унікальні можливості для підвищення і корекції не лише фізичних можливостей студента (що саме по собі досить важливо), але і його комунікативних, організаційних, вольових, рефлексій, моральних і екзистенціальних характеристик [173].

Таким чином, самостійні за походженням, але в той же час «обслуговуючі» задоволення інших спонукань, потреби «озброєння» і подолання перешкод значною мірою визначають індивідуальні риси вдачі, виділяючи кожну людину як особу зі своїм світовідчуттям, певною життєздатністю, активністю, які, у свою чергу, досягаються тільки при достатньому фізичному і психологічному здоров'ї людини.

Слід зазначити, що саме державне регулювання через систематичні заняття фізичною культурою забезпечують, на нашу думку, своєрідний соціальний міст між фізичним і психологічним здоров'ям молодшої людини, що означає не просто відсутність хвороб, а наявність здатності адекватно сприймати себе, інших людей, соціальну дійсність, адекватно поводитися в

особистій і професійній сфері, точно виражати почуття, управляти ними, позитивно мислити, мати бажання і морально-вольові спрямування, а, головне, уміти реалізовувати свій потенціал компетентності і «озброєності» в реальній навчальній і виробничій взаємодії [132, с.80].

Створення оптимальних умов, сприяючих формуванню здорової особи, - необхідна частина роботи викладача ЗВО, і, передусім, викладача фізичного виховання.

Робота соціального механізму державного регулювання в цьому напрямі припускає створення умов для ефективного особового і фізичного розвитку студентів, фізичного комфорту тіла, що включає наявність, відсутність серйозних психофізичних обмежень, розуміння і взаємодію з іншими людьми, і, нарешті, можливість повнішого саморозуміння і самореалізації, що у своєму кінцевому результаті забезпечує не лише фізичне і психічне здоров'я студента, але і його соціальне благополуччя в цілому.

Як показують численні дослідження, найважливішою частиною процесу соціальної адаптації студента, його соціальної компетентності і особової «озброєності», зокрема, являється успішність в професійній діяльності майбутнього фахівця у ЗВО і за його межами.

Теоретичне узагальнення основних проблем, пов'язаних з формуванням соціальної і професійної компетентності студентів ЗВО в процесі навчальних і виховних занять з курсу «Фізичне виховання», дає можливість більше предметного розгляду методичних питань викладання розділів курсу, що мають пряме відношення до проблеми соціального виховання студентів засобами фізичної культури.

Базова програма з предмету «Фізична культура» у ЗВО визначена державною освітньою програмою для ЗВО і містить два розділи: теоретичний і практичний.

Зміст теоретичного розділу програми припускає оволодіння студентами науковими знаннями про фізичну культуру як про частину загальної культури суспільства, про види рухової діяльності людини, що формують і розвивають

природні властивості його організму, про історію виникнення і розвитку фізичної культури, про медико- біологічні основи фізичної культури, про основи вчення та рухові здібності людини, про спортивне тренування, про основи гігієнічних знань, самоконтроль при заняттях фізичними вправами [129, с. 189].

Теоретичні знання повідомляються у формі лекцій, систематичних бесід на практичних заняттях, а також шляхом самостійного вивчення студентами навчальної і спеціальної літератури.

Практичний розділ програми містить навчальний матеріал для усіх навчальних відділень і спрямований на рішення конкретних завдань фізичної підготовки студентів. У зміст занять усіх навчальних відділень включаються наступні розділи: гімнастика, легка атлетика, плавання, лижний спорт, туризм, спортивні ігри.

Разом з навчальним матеріалом для усіх навчальних відділень програма включає матеріал для спеціального навчального відділення і матеріал за видами спорту для відділення спортивного вдосконалення. Програма визначає особливості навчання в кожному навчальному відділенні з урахуванням спрямованості їх роботи.

Відомо, що результативність багатьох видів професійної праці істотно залежить від спеціальної фізичної підготовленості, що придбавалася шляхом систематичних занять фізичними вправами.

Необхідність фізичного виховання та культури визначається наступними причинами і обставинами [119, с.165]:

1) Час, що витрачається на освоєння сучасних практичних професій і досягнення професійної майстерності, залежить від рівня функціональних можливостей організму, що мають природну основу, від міри розвитку фізичних здібностей особи, різноманітності і досконалості придбаних рухових якостей, умінь і навичок.

2) Продуктивність професійної праці, незважаючи на прогресуюче убавання долі грубих м'язових зусиль в сучасному матеріальному виробництві,

прямо або побічно продовжує бути обумовлена фізичною дієздатністю виконавців трудових операцій, причому не лише у сфері фізичної праці, але і у ряді видів трудової діяльності інтелектуального характеру.

3) Зберігається проблема попередження вірогідних негативних впливів певних видів професійної праці і вплив на фізичний стан людини. Хоча ця проблема вирішується багатьма засобами оптимізації змісту і умов праці, у тому числі соціальними, науково-технічними і гігієнічними, важливу роль серед них покликані грати і чинники професійно-прикладної фізичної підготовки.

4) Перспективні тенденції загальносоціального і науково-технічного прогресу не звільняють людину від необхідності постійно удосконалювати свої здібності, а їх розвиток в силу природних причин невіддільно від фізичного вдосконалення особи.

5) Відмінності у вимогах до фізичної і психологічної підготовленості студентів диктують необхідність професійно-прикладної фізичної підготовки (ППФП) з урахуванням як психофізичного, так і соціального чинника життєдіяльності, цілеполягання і навчання у ЗВО.

Таким чином, під ППФП ми розуміємо спеціально науково і методично організовану підсистему фізичного виховання, що забезпечує формування фізичних і прикладних властивостей і якостей особи, що мають істотне значення для конкретної професійної діяльності особи.

Впровадження ППФП в практику фізичного виховання студентів ЗВО створює передумови для скорочення термінів професійної адаптації, підвищення професійної майстерності, досягнення високої професійної працездатності і продуктивності праці.

Для ППФП студентів ЗВО характерна певна структура. ППФП має свої ідеологічні, методичні і організаційні основи, що визначають спрямованість (цілі, завдання, принципи, критерії, витікаючі з вимог до особи професіонала), і забезпечується за допомогою спеціальних засобів і методів, форм організації студентів, програм і нормативів, що відбивають вимоги до змісту і результатів

ППФП [19].

Особливості ППФП студентів різних ЗВО виражаються переважно в її спрямованості і підборі засобів.

При плануванні ППФП у ЗВО враховуються її організаційні рівні: ППФП студентів, факультету, окремого студента. В період виробничої діяльності ця підготовка ділиться на ППФП працівників галузі, підприємства, цеху, представників конкретної професії, окремих працівників.

ППФП студентів у ЗВО базується на різнобічній фізичній підготовці студентів. Важливість такого поєднання визначається рядом об'єктивних закономірностей формування фізичних і психічних здібностей людини, оскільки вдосконалення професійно важливих функцій людського організму можливо лише на основі загального зміцнення здоров'я і поліпшення діяльності усіх внутрішніх органів і систем. Найбільший же розвиток якої-небудь фізичної або психічної якості відбувається за умови ефективного одночасного розвитку інших якостей.

Не менш важливе і швидке оволодіння людиною новими руховими вміннями і навичками, а успіх цього процесу залежить від того, чи був у навчаного досить широкий руховий досвід, раніше вироблений за допомогою різноманітних фізичних вправ.

ППФП тісно пов'язана з виховною, освітньою і оздоровчою роботою ЗВО. На ній ґрунтується вирішення багатьох питань, пов'язаних з аспектами управління, гігієни, дисципліни праці і морально-вольової підготовки майбутніх фахівців.

Таким чином, професійно-прикладна фізична підготовка студентів у ЗВО - поняття складне, пов'язане системним представленням фізичного виховання і формування особи професіонала.

Щоб досягти цієї мети, необхідно створити у майбутніх фахівців психофізичні передумови і готовність до наступних процесів[17]:

- прискоренню професійного навчання;
- досягненню високопродуктивної праці в обраній професії;

- попередженню професійних захворювань і травматизму, забезпеченню професійного довголіття;
- використанню засобів фізичної культури і спорту для активного відпочинку і відновлення загальної і професійної працездатності в робочий і вільний час;
- виконанню службових і громадських функцій з впровадження фізичної культури і спорту в професійному колективі .

ППФП покликана адаптувати людину не до праці взагалі, а до обраного виду трудової діяльності. Тому її завдання можна назвати специфічними, і спрямованість їх визначається вимогами конкретної професії. В той же час необхідно підкреслити, що в процесі ППФП забезпечується разом із специфічним тренувальним ефектом до певної міри і генералізований ефект. Паралельно відбувається загальне зміцнення організму і здоров'я людини, підвищується рівень його усебічного фізичного розвитку [213].

Усебічне виховання фізичних здібностей і систематичне збагачення фонду рухових умінь і навичок гарантують загальні передумови продуктивності будь-якої діяльності, у тому числі і професійною.

Завдання ППФП узагальнено можна сформулювати наступним чином:

- спрямований розвиток фізичних здібностей, специфічних для обраної професійної діяльності;
- виховання професійно важливих для цієї діяльності психічних якостей (вольових, оперативного мислення, якостей уваги, емоційної стійкості, швидкості сприйняття);
- формування і вдосконалення професійно-прикладних умінь і навичок (пов'язаних з особливостями зовнішніх умов майбутньої трудової діяльності, у тому числі сенсорних навичок);
- підвищення функціональної стійкості організму до несприятливої дії шкідливих чинників, специфічних умов трудової діяльності (гіпокінезія, висока і низька температура і перепади температури довкілля, знаходження на великій висоті, заколисування, дія токсичних речовин);

- повідомлення спеціальних знань для успішного освоєння практичного розділу ППФП і застосування придбаних умінь, навичок і необхідних якостей в трудовій діяльності.

Перераховані завдання мають бути конкретизовані з урахуванням особливостей професії, що вивчається. Не усі з вказаних завдань ППФП будуть взяті до уваги, оскільки це визначається конкретною специфікою професії. Виконання завдань повинне забезпечувати необхідний рівень професійно-прикладної фізичної підготовленості [26, с.99].

Актуальність ППФП представників різних професій обумовлюється місцем і роллю цих професій в господарстві, темпами розвитку галузі, великою часткою особистого чинника в забезпеченні і підвищенні продуктивності праці, а так само високими вимогами до фізичної і психологічної підготовленості працівників, надійності людського чинника в системі «Людина - машина» і іншими чинниками.

Основними чинниками, що визначають конкретний зміст ППФП являються :

- форми (види) праці фахівців цього профілю;
- умови і характер праці;
- режим праці і відпочинку;
- особливості динаміки працездатності фахівців в процесі праці і специфіка їх професійного стомлення і захворюваності. Кожен з цих показників вимагає певних фізичних і психічних якостей, навичок [27].

Виключно важливим чинником, що визначає зміст ППФП, являються умови праці, в яких протікає виробнича діяльність, оскільки умови праці представників різних робітників і інженерних професій значно відрізняються .

Певні умови трудової діяльності вимагають розвитку відповідних спеціальних фізичних і психічних якостей. Наприклад, робота на відкритому повітрі при низькій і високій температурі, різких її коливаннях вимагають витривалості і стійкості організму до холоду, тепла, різких коливань температурних дій, загальної витривалості, хорошого стану серцево-судинної

системи, терморегуляції.

Несприятливі зовнішні умови, включаючи і виробничі, викликають додаткову напругу функцій організму і погіршують параметри робочих рухів.

Тому, вивчення чинників, що впливають на життєдіяльність фахівця у сфері праці, психофізичних процесів, супроводжуваних різними видами професійної діяльності, дозволяє виявити відповідний розділ професіограми фахівця, тобто той об'єм і перелік необхідних прикладних знань, умінь і навичок, фізичних і спеціальних якостей, які забезпечують надійність і успішність професійної діяльності [117].

Практика досвідченої роботи за визначенням оптимальних методичних шляхів підвищення професійної компетенції студентів, у тому числі засобами професійно-прикладної фізичної підготовки фахівців на заняттях з фізичного виховання студентів у ЗВО, показала необхідність більше індивідуалізованого підходу до роботи в навчальних групах. В зв'язку з цим нами була розроблена спеціальна модифікована програма, сприяюча підвищенню соціальної і індивідуально-ціннісної компетентності студентів.

Слід зазначити, що при складанні цієї програми ми виходили з необхідності комплексного об'єднання спеціальних методик з фізичного розвитку студентів, діагностичних методів аналізу міри фізичної і санітарно-гігієнічної компетентності, способів і прийомів морально-вольової і емоційної підготовленості студентів у рамках ППФП, окремих методик оцінки рефлексії своїх особових станів і дій, а також окремі виховні етюди і спеціалізовані прийоми навчальної драматизації.

Розглянемо окремо основні групи форм, методів і прийомів з соціальної адаптації студентів засобами фізичної культури, використовувані як в нашій практиці, так і в роботі наших колег з соціального виховання студентів в процесі фізичного виховання в різних регіонах України [45].

Проаналізуємо метод строго регламентованої вправи. Суть цього методу полягає в можливо точній організації і регулюванні діяльності, яка полягає в наступному:

- точно наказана програма рухів;
- чітке дозування навантаження і управління ходом вправи, а також нормування інтервалів відпочинку і чергування їх з фазами навантаження;
- створення спеціальних умов, що полегшують управління діями (різні побудови і розподіл тих, що займаються по групах, використання допоміжних засобів, тренажерів).

Сенс регламентації знаходиться в створенні оптимальних умов для освоєння нових рухових умінь і навичок, спрямованих на розвиток фізичних здібностей.

Інший метод - змагання і ігровий метод. У методі строго регламентованої вправи, не дивлячись на усі його достоїнства, передбачається лише повне впорядковування дій і умов виконання вправ. У деяких ситуаціях в процесі проведення навчальних занять важлива саме непередбачуваність розвитку подій і кількості навантаження на того, що займається. Це повною мірою можуть забезпечити змагання і ігровий методи.

Метод змагання відноситься до поширених громадських явищ і служить способом організації і стимулювання людської діяльності в найрізноманітніших сферах нашого життя.

Метод змагання в практиці фізичного виховання використовується як в повсякденних заняттях, так і при проведенні великих спортивних заходів. Основною рисою методу змагання є порівняння сил в умовах впорядкованої боротьби за першість або високе спортивне досягнення. Чинник суперництва в ході змагання створює особливе емоційне напруження, яке сприяє максимальному прояву функціональних можливостей людського організму.

Під час проведення змагання більше, ніж в грі, виражена психо-емоційна напруженість.

У спорті існують єдині правила змагання, які розроблені конкретно для певного виду спорту, у багатьох випадках ці правила набули вже значення міжнародних норм. В той же час, правила і норми в методі змагання не регламентують діяльність в усіх деталях. Метод змагання займає як би

проміжне місце між методом строго регламентованої вправи і ігровим методом.

Метод змагання дозволяє вирішувати різноманітні педагогічні завдання - виховання фізичних і моральних якостей особи, вдосконалення рухових умінь і навичок, а так само здатність грамотного застосування їх в специфічних умовах життєдіяльності. Метод змагання пред'являє високі вимоги до можливостей організму людини і сприяє їх функціональному розвитку. Величезне значення методу змагання і у вихованні сміливості, ініціативності, наполегливості, сили волі, твердості духу, цілеспрямованості, здатності долати труднощі, самовідданості і самовладання [54].

Гра, як різноманітне громадське явище, далеко виходить за сферу виховання. Гра задовольняє потреби людини в розвагах і відпочинку, самопізнанні, спілкуванні, фізичному і духовному розвитку.

Ігровий метод у фізичному вихованні характеризують в цілому такі риси:

- «сюжетна» організація (ігровий сюжет може бути узятий довільно, діяльність учнів організовується відповідно до нього, перед учасниками ставиться певна мета на гру, дія відбувається в умовах постійної і випадкової зміни ігрової ситуації);

- різні способи досягнення мети гри (у грі існують різні шляхи досягнення виграшу, які обумовлені правилами поведінки в грі, але вони не передбачають конкретних дій для учасників, і завжди існує вибір тактики);

- різноманітність ініціатив в діях студентів. Ігровий метод надає учасникам гри творчий підхід в рішенні рухових завдань. Постійна зміна ігрової ситуації змушує вирішувати ці завдання за мінімальний відрізок часу і з повним проявом рухових здібностей;

- підвищена емоційність і створення напружених взаємовідносин між учасниками гри. В процесі гри відношення можуть складатися за типом співпраці і за типом суперництва, виникають і дозволяються ігрові «конфлікти»;

- планування дій учасників гри і неможливість точного прорахунку навантаження на кожного учасника. Ігровий метод не допускає строгої

регламентації дій тих, що займаються і регулювання міри впливу фізичного навантаження за величиною і спрямованістю на кожного учасника гри. Наукове управління в ігровому методі має складніші форми, ніж в методі строго регламентованої вправи.

Методи соціального механізму державного регулювання забезпечення наочності у фізичному вихованні розуміються як опора на свідчення усіх органів чуття, завдяки якому відбувається контакт з дійсністю. Цей аспект даної проблеми дослідження представляється нам настільки важливим і педагогічно продуктивним, що вимагає, на наш погляд, його окремого розгляду. Ось чому ми винесли групу питань, пов'язаних з проектуванням фізкультурної діяльності в структурі роботи з фізичного виховання студентів ЗВО [62].

Тепер розглянемо деякі психологічні особливості підліткового і юнацького віку і вплив на них процесу фізичного виховання. Психологічно здорова особа - це особа, яка діє, керуючись розумом і повагою до життя таким чином, що задовольняються її потреби, і вона розвивається у своїй здатності до усвідомлення, майстерності і готовності любити себе, природне оточення і інших людей.

Соціально-психологічне благополуччя включає такі складові як самоактуалізація, самоповага, задоволеність і життєва енергія, відсутність депресивних тенденцій.

Серед показників соціально-психологічного благополуччя визначальною для молодих людей є самоповага. Це пов'язано з віковими особливостями підлітків і юнаків. Для їх психологічного розвитку характерне завершення ідентифікаційних процесів, які проявляються у більшій значущості для особи оцінки самого себе, відношення до самого собі і прийняття своїх достоїнств і недоліків, чим орієнтація на постановку і реалізацію життєвих планів, твердження себе як особі, незалежній від зовнішніх дій.

Форми і методи психологічного благополуччя торкаються формування механізмів саморегуляції і навчання природному прояву почуттів і емоцій,

гармонійного розвитку особистості, адекватності сприйняття самого себе, свого «Я», орієнтації на саморозвиток, з метою забезпечення творчого зростання.

На соціально-психологічне благополуччя особи впливає ряд соціально-економічних характеристик, таких як, рівень доходу в сім'ї, професійний статус членів сім'ї, склад сім'ї. Але найбільш важливою характеристикою для нас є соціальний захист, що включає соціальний самозахист, спрямований на захист себе в різних, навіть непередбачених ситуаціях, і що впливає на соціальну активність і особовий ріст людини[77, с.79].

В якості критерію ефективності функції соціального захисту може служити реальна соціальна захищеність кожної конкретної особи, її фізичне, матеріальне, духовне благополуччя. Для того, щоб людина почувала себе комфортно в навколишній соціальній дійсності, він повинен мати почуття соціальної захищеності.

Це забезпечується діяльністю різних соціальних інститутів, особливо органами освіти.

Важливо розглядати реалізацію цієї функції не просто як безпосередню допомогу - матеріальну, фізичну, духовну, моральну, але і з позиції пошуку самою людиною засобів самовираження, самоствердження. Він повинен зрозуміти, що являється покинутим з боку держави, суспільства, сім'ї і школи, а повноцінним соціальним суб'єктом, який може самостійно вирішувати виникаючі соціальні проблеми.

Процес соціального захисту підростаючого покоління є цілеспрямованим підходом до побудови роботи з надання безпосередньої допомоги молоді і підготовки її до самозахисту на основі системного аналізу усіх об'єктивних і суб'єктивних чинників, що приводять підлітка до тієї або іншої проблемної ситуації, прогнозування закономірностей його розвитку, що дозволяє вибрати найкращий для конкретних умов і конкретної дитини варіант захисного процесу [80].

Отже, психологічно здорова, соціально захищена людина, що володіє способами «озброєння» для задоволення своїх потреб, стає хазяїном свого

життя, бере на себе відповідальність за свою долю, керується позитивними цінностями. У кожній людині є прагнення ставати компетентним і здатним настільки, наскільки це тільки можливо. Тобто, соціальна компетентність - це складне системне поняття, що включає багатofункціональні (соціальні і індивідуальні) чинники, що дозволяють суб'єктові адекватно сприймати, рефлексія фіксувати і включати до складу своєї соціальної професійної, індивідуально-особової діяльності інформацію про себе, про його соціально-політичну і соціально-культурну дійсність, про можливості самореалізації себе.

Виходячи з вищевикладеного, можна з упевненістю стверджувати, що в основу методики роботи з формування фізичної культури з розвитку соціальної компетентності студентів ЗВО має бути включене завдання соціального інформування з кола актуальних теоретичних і практичних питань. Інформованість розглядається нами як обізнаність про окремі аспекти життєдіяльності, наявність відомостей про об'єкт, необхідні дії, засобах спонукання до оволодіння ними. За своїми функціями соціальна інформованість припускає, в першу чергу, повідомлення тих відомостей, які орієнтують, регулюють, емоційно забарвлюють студента, включаючи оволодіння інформацією про правила, загальні підходи, що становлять основу для успішного вирішення типових завдань в побутовій, культурно-досугової, освітньої, фізкультурною і комунікативною сферах діяльності [83, с.49].

Соціальне інформування підкріплюється соціальною практикою як невід'ємною частиною соціальної компетентності. Соціальна практика забезпечує персоніфікацію життєвих основних правил, формує готовність особи студента до виконання основних дій в соціальній поведінці, що збагачує його досвід вибудовування власного руху, досвід регулювання стосунків.

Наявність у студента такого досвіду сприятиме успішнішій його адаптації до умов життя в сучасному суспільстві і становлення його як соціально компетентну особу.

Готовність студента до оволодіння соціальною інформацією і використання її на практиці можна визначити як особовий стан, що включає

різного роду мотиви, моделі вірогідної поведінки, визначення спеціальних способів діяльності, оцінку можливості в їх співвідношенні з майбутніми труднощами і необхідністю досягнення певного результату. Формування такої готовності - складний процес, який здійснюється усією соціальною дійсністю, що оточує людину, суспільством, в якому він живе, в ході включення його в різні види соціальної діяльності.

Для того, щоб забезпечити ефективність і високий рівень формування у студентів готовності стати соціально компетентною особою, повинна здійснюватися планова, науково обгрунтована, педагогічно цілеспрямована організаційна і педагогічна робота в процесі навчання і виховання студентів з перших місяців їх систематичних занять у ЗВО.

Практична робота із студентами початкових курсів показала, що у ряді навчальних дисциплін не завжди досить повно і продуктивно використовуються соціалізуючі і адаптуючі можливості навчальних і виховних занять з фізичного виховання студентів [89].

В той же час, як показує наш досвід, фізичне виховання, спортивні і туристсько-прикладні заняття, колективні види оздоровчої діяльності є для більшості студентів найбільш доступним, комунікативно-насиченим, емоційно різноманітним середовищем і в силу цих причин сприяють соціалізації в процесі навчання у ЗВО.

2.3. Організаційно- економічний механізм державного регулювання у сфері фізичної культури і виховання.

Феномен фізичної культури і спорту є предметом дослідження учених і практиків в області державного регулювання та економіки. У нашому дослідженні ми детальніше розглядатимемо соціально-економічні підходи до

вивчення цього питання, тому на початку аналізу коротко охарактеризуємо існуючі концепції розгляду державного регулювання фізичною культурою і спортом, як предмета наукового дослідження, для того, щоб дати уявлення про різноманіття форм впливу цього феномену на людину.

У різних контекстах фізична культура і спорт розуміються по-різному. У; частковості, велика увага дослідниками приділяється впливу фізичної культури і спорту як інструменту для розвитку фізичного потенціалу особи, методу стабілізації його психологічного стану, вдосконалення інтелектуальних здібностей особи. У ряді цих концепцій слід виділити концепції, що акцентують увагу на: по-перше, розумінні людини як деякій цілісності і пріоритеті духовних складових в процесі занять фізичною культурою і спортом; на єдності інтелектуальних, соціально - психологічних і рухових компонентів в процесі формування фізичної культури особи; на розвитку фізичної; культури в онтогенезі, з виділенням відповідних періодів формування, становлення, стабілізації і, профілактики; на єдності функціонального і результативного аспектів змісту «державне регулювання фізичної культури і спорту» [19].

По-друге, пов'язані з: обґрунтуванням фізкультурно-спортивної діяльності з її мотиваційними компонентами ; з емоційно-оцінною стороною фізкультурно-спортивної активності.

По-третє, концепції, орієнтовані на вивчення співвідношення біологічного і соціального,, тілесного і духовного впливу фізичної культури і спорту на людину ; аналіз ціннісного аспекту цього виду діяльності людини; взаємозв'язку діяльності і потреби особи; формування фізичної культури особи.

По-четверте, спрямовані на розгляд фізичної культури і спорту як інструменту дії на особу, на дослідження методики викладання фізичної культури. У рамках цього напряму активно ведуться розробки нових підходів до методики оздоровлення населення, технології" формуванням здорового дозвілля різних соціальних груп, моніторингу впливу фізичного виховання на

підростаюче покоління.

По-п'яте, акцентується увага на тому, що фізична культура і спорт є складовою частиною загальної культури людини, цілісної культурної картини світу. У рамках цієї концепції вказується, що як система, культура реалізується в трьох основних формах: культура умов життя, культура діяльності і культура особи. Усі ці форми реалізуються і у фізкультурно-спортивній діяльності. У певному значенні фізична культура і спорт можуть розглядатися і як передумова формування інших рівнів загальнокультурного буття: культури світоглядної; політичної, моральної та ін. Відзначається, в той же час, що слід розрізняти фізичну і спортивну культуру, що мають різні цілі.

По-шосте, концепції, орієнтовані на розгляд фізичної культури і спорту як соціального інституту і як об'єкту соціологічного аналізу. У рамках цього напряму аналізу досліджується соціальна природа фізкультурно-спортивної діяльності, функції цього соціального інституту в суспільстві, виділяються потреби, які можуть бути задоволені засобами фізичної культури і спорту [28]. Слід зазначити, що соціологічний зріз аналізу феномену фізичної культури і спорту є найбільш комплексним з усіх перелічених вище; він, по суті, об'єднує багато концепцій і формує цілісний погляд на систему фізичної культури і спорту і її ролі в суспільстві.

Усі приведені вище концепції і підходи до розгляду феномену фізичної культури і спорту зачіпають в основному, якщо так можна сказати, внутрішній потенціал галузі, пов'язаний в першу чергу з фізіологічним, соціально-психологічним і культурно, - історичним ; дією фізичної культури і спорту на людину і суспільство в цілому. Тобто розглядаються проблеми внутрішнього взаємозв'язку людини і фізичної культури і спорту у рамках вдосконалення природи людини (моральної, духовної, інтелектуальної, фізичної), які виступають інтеграційною ланкою між соціокультурним середовищем і організмом людини. За рамками цих концепцій залишаються економічні основи і механізми функціонування фізичної культури і спорту як галузі державної діяльності.

В проведеному описі концепцій не розглянуто було економічний та державно-управлінський зріз проблеми, оскільки саме питання економіки і управління фізичною культурою і спортом є предметом нашої уваги. Тут ми лише відмітимо, що, на жаль, сьогодні немає ще стрункої концепції розвитку фізичної культури і спорту, що враховує сучасні реалії соціально-економічного розвитку суспільства, особливості ринкових стосунків і використання нових механізмів державного регулювання організаціями і підприємствами різних форм власності.

Це пов'язано з тим, що перехід економіки до ринкових стосунків в значно більшому ступені торкнувся економічних, організаційних і управлінських аспектів фізкультурно-спортивної діяльності, ніж культурологічні, фізіологічні, соціально-психологічні.

Аналіз існуючих в наукових роботах підходів до визначення державного регулювання фізичної культури і спорту дає нам основу говорити про відсутність єдиного трактування цього поняття серед дослідників, що пов'язано як з предметною диференціацією, так і із складністю самого феномену державного регулювання фізичної культури і спорту. Нами сформульовані наступні ключові моменти термінологічного аналізу[47].

По-перше. Фізична культура і спорт -це два взаємозв'язаних, але, в той же час, самостійних явища. Фізична культура історично виникла і розвивалася як один з найбільш суттєвих способів виховання і соціалізації, а спорт — як засіб і форма виявлення соціального визнання вищих фізичних, психічних і духовних здібностей індивіда або співтовариств індивідів. У сучасному суспільстві спорт — це складне і поліфункціональне явище, тому дуже важко сформулювати єдине поняття «спорт». «Спорт — це соціальний інститут виховання, характер ігрової фізичної діяльності», що має. Причому говорячи про широке розуміння спорту, він включає в нього власне діяльність змагання, спеціальну підготовку до неї, поведінкові норми і міжособові стосунки, що складаються на основі подібної діяльності.

Немає єдності думок і з приводу визначення; «фізичної культури». На

думку ряду авторів, предметну область фізичної культури складає технологія державного регулювання фізичного, інтелектуального і соціально-психологічного розвитку людини. Фізична культура покликана задовольняти потреби суспільства в спортивній діяльності, фізичній освіті, активному дозвіллі і руховій реабілітації, а також відтворенню духовних і фізичних сил людини.

На думку авторів підручника «Економіка фізичної культури і спорту», фізична культура як соціальний інститут включає особливі органи управління, контролюючі і направляючі фізкультурну діяльність, і будується на основі певних норм і правил [54].

По-друге. В той же час, говорячи про співвідношення фізичної культури і спорту автори відмічають, що основу і спорту, і фізичної культури складає діяльність, спрямована на перетворення фізичного потенціалу людини, але цілі спорту і фізичної культури при цьому не співпадають. Мета фізичної культури — усебічний розвиток фізичних і духовних здібностей людини в аспекті формування фізичної культури особи; самореалізація людини за допомогою фізичної діяльності. У цьому контексті основний засіб фізичної культури — фізкультурна діяльність, в якій фізичні вправи складають її головний елемент.

Мету спортивної діяльності зв'язують з досягненням спортивної майстерності на основі організації тренувального процесу, який організовується відповідно до цільових уявлень про спортивний результат, — що визначають зміст, форми; і організацію спортивної діяльності.

По-третє. Нині відбувається процес інтеграції фізичної культури і спорту. Основою для цього процесу є використання адаптованих технологій спортивної підготовки до умов фізкультурного виховання молоді, до процесів надання фізкультурно-оздоровчих послуг різним групам населення і так далі. Погоджуючись з можливістю конвергенції фізичної культури і спорту з технологічної точки зору, ми, проте, повинні відмітити, що у рамках нашого дослідження (вивчення можливостей формування організаційно-економічного механізму державного регулювання галуззю) слід розрізняти фізичну культуру

і спорт як окремі об'єкти управління, оскільки для них повинні використовуватися різні організаційно - управлінські механізми функціонування [85, с.89].

Доцільно в контексті формування організаційно-економічного механізму державного регулювання галузю провести систематизацію і класифікацію основних суб'єктів фізкультурно-спортивної діяльності, що функціонують сьогодні в Україні, що дозволить використати диференційовані підходи до оптимізації управління і вдосконалення соціального механізму в області фізичної культури і спорту, а також сприятимуть:

1. раціоналізації розподілу фінансових ресурсів усіх рівнів бюджетної системи;
2. визначенню і фіксації в законодавчому порядку можливих напрямів диверсифікації джерел фінансування для різних суб'єктів з виділенням пріоритетних джерел для різних груп;
3. розподілу функцій і компетенції : різних суб'єктів фізкультурного-спортивної діяльності як в області управління фізичною культурою і спортом, так і в області функціональних прав і обов'язків цих суб'єктів з реалізації завдань у рамках розвитку фізичної культури і спорту в країні.

Оскільки ряд дефініцій заслуговує певного коригування, не відбиває реального стану розвитку фізичної культури і спорту в нашій країні в сучасних умовах, ми вважаємо за доцільне запропонувати більше розгорнуту класифікацію, засновану на вивченні різних підходів до розгляду фізичної культури і спорту, яка може бути використана не стільки в законотворчій, скільки в управлінській діяльності.

З точки зору автора основні компоненти фізкультурно- спортивної діяльності слід розглядати за наступними критеріями:

3. за основними напрямками діяльності різних суб'єктів у фізичній культурі і спорті.
3. за мірою професіоналізму фізкультурно-спортивної діяльності.
3. за функціональним призначенням.

3. за суб'єктами фізкультурно-спортивного руху в, у тому числі за суб'єктами, що беруть участь в державному регулюванні сферою фізичної культури і спорту.

3. за цільовою групою учасників (споживачів).

Таким чином, розвиток фізичної культури і спорту як виду діяльності повинно відповідати тому місцю, яке вони займають в житті людини в різні періоди життєвого циклу індивіда : від народження до похилого віку. Співвідношення життєвого циклу людини і різних видів фізкультурної і спортивної активності упродовж цього циклу дозволяє найадекватніше сформулювати завдання держави з розвитку сфери фізичної культури і спорту в країні, виділити пріоритетні завдання як у рамках соціально - економічної політики, так і у рамках стратегічних цілей з утримання ключових позицій в спорті вищих досягнень на світовій арені [133].

Основними напрямками діяльності є: фізичне виховання, фізична підготовка, фізична освіта, заняття фізичною культурою, спорт (масовий і вищих досягнень), рухова рекреація, фізична реабілітація, адаптивна фізична культура (адаптивне фізичне виховання, адаптивний спорт, адаптивна рухова рекреація і адаптивна фізична реабілітація).

Фізичне виховання - процес, спрямований на виховання особи, формування здорового, фізично і духовно досконалого, морально стійкого підростаючого покоління, зміцнення здоров'я, підвищення працездатності, творчого довголіття і продовження життя людини.

Фізична підготовка - це вид фізичного виховання, спрямований на розвиток і вдосконалення рухових навичок. Під фізичною освітою розуміється педагогічний процес формування знань, рухових умінь і навичок.

Три виділені напрями діяльності у поєднанні з різними видами рухової активності можуть бути віднесені власне до фізичної культури. Цей процес може бути здійснений як за посередництва вихователя (тренера), так і самостійно, і охоплювати фізичні заняття за місцем навчання, за місцем роботи, за місцем проживання, в, місцях відпочинку і в інших, у тому числі,

нерегламентованих місцях.

Спорт як сфера діяльності людини, на наш погляд, має бути розділений на спорт масовий (спорт для: усіх) і: спорт вищих досягнень.

Масовий спорт, так само як фізична культура, націлений на підтримку і розвиток нормальної фізичної форми людини і зміцнення здоров'я нації. Проте, у відмінності від фізичної культури, масовий спорт припускає діяльність змагання його учасників, що не є обов'язковим у фізкультурних заняттях. Основними напрямками масового спорту є: підготовка до професійної діяльності, використання елементів спорту як засобу відновлення працездатності, організація дозвілля, соціалізація, індивідів, а також забезпечення спорту вищих досягнень спортивним резервом (поповнення кадрами).

Спорт вищих досягнень — складова органічна частина спорту, мета якої — підготовка, регулярний виступ спортсменів на спортивних змаганнях. Спорт вищих досягнень націлений на встановлення спортивних рекордів, завоювання призових місць на змаганнях національного і міжнародного рівня.

Рухова рекреація — вид фізкультурної діяльності, спрямований на активізацію; життєдіяльності людини; націлений на профілактику стомлення, розвагу, цікаве проведення дозвілля і, в цілому, на оздоровлення, поліпшення кондиції, підвищення рівня життєстійкості [144].

Важливою складовою у рамках даного предмета є фізична реабілітація, яка розуміється як вид фізкультурної діяльності, спрямований на відновлення втрачених або порушених функцій (окрім тих, які втрачені або зруйновані на тривалий термін у зв'язку з основним захворюванням, що є причиною інвалідності) після перенесення різних захворювань, травм, фізичних і психічних перенапружень, що виникають в процесі якого-небудь виду діяльності або тих або інших життєвих обставин.

Адаптивна діяльність охоплює адаптивне фізичне виховання, адаптивний спорт, адаптивну рухову, фізичну реабілітацію, які є областю соціально-психологічної практики, що дозволяє ефективно вирішувати завдання інтеграції

осіб з обмеженими фізичними і інтелектуальними можливостями в суспільство. Слід зазначити, що цей вид діяльності останнім часом г у світовій практиці набуває все більшого значення для суспільства як один з інструментів соціальної політики держави по відношенню до уразливих груп населення.

Серед основних функцій фізичної культури і спорту ми виділяємо: виховну, оздоровчу, освітню, адаптивну, професійно-прикладну, реабілітаційну, рекреаційну.

Ефективність виховної функції фізичної культури і спорту обумовлена її взаємозв'язком з іншими явищами громадського життя; поєднанням фізичного виховання з іншими компонентами комплексної системи виховання. Цей зв'язок здійснюється по двох напрямках:

- послідовно, коли разом з фізичним вихованням окрім участі у фізкультурно-спортивній діяльності поза фізкультурними і спортивними заняттями людина отримує духовне, розумове, трудове, естетичне і патріотичне виховання. Оскільки усі ці різноманітні підсистеми комплексного виховання, впливають на єдиний цілісний об'єкт - людину, то відбувається сумарне накладення, накопичення різноманітних виховно-освітніх ефектів, сприяючих усебічному і гармонійному розвитку особистості;

- одночасно, в процесі фізкультурно-спортивної діяльності, в ході фізкультурно-спортивних занять, спортивних тренувань, змагань, в туристичних походах людина виховується у дусі гуманістичної моралі, розвиває, збагачує свій розум, привчається до творчої праці, розвиває досконалі естетичні представлення.

Освітня функція полягає в придбанні студентами нових фізкультурних знань, формуванні рухових умінь і навичок, розвитку фізичних здібностей і позитивного мотиваційно-споживчого відношення до фізичної культури.

Адаптивна дозволяє ефективно вирішувати завдання інтеграції інвалідів і осіб з психофізіологічними відхиленнями в суспільство (адаптивне фізичне виховання, адаптивний спорт, адаптивна рухова рекреація і адаптивна фізична реабілітація).

Таким чином, фізична культура стосовно трудової діяльності своїми засобами, методами повинна, передусім, нейтралізувати негативний вплив її специфічних чинників на людину, підтримувати на оптимальному рівні його психофізичний стан. Фізичні вправи у рамках специфічних видів фізкультурної діяльності, маючи коригуючу здатність, стають в цьому випадку важливим засобом гуманізації праці, гармонійного розвитку людини, а це, безумовно, має і істотне економічне значення. Ця функція проявляється через зміцнення здоров'я; підвищення працездатності і стійкості організму людини до несприятливих чинників середовища, поліпшення самопочуття і настрою людей і тому подібне [204].

У зв'язку з вищевикладеним ми вважаємо, що за цим критерієм усі суб'єкти фізкультурно-спортивної діяльності можуть бути розділені на декілька умовних типів, які, в певному значенні, мають перетини по ряду організаційних і функціональних ознак. Серед основних типів у рамках цього критерію класифікації : ми виділяємо наступні:

- організації і установи, що надають фізкультурно-спортивні послуги різним групам населення (ці установи можуть виступати в різних організаційно-правових формах, мати різну форму власності, реалізовувати різні цілі);
- державні органи управління фізичною культурою і спортом різного рівня (від державних до регіональних);
- громадські організації, що беруть участь в процесі управління фізичною культурою і спортом в цілому і по окремих видах спорту;
- органи державної влади, що беруть участь в організації фізкультурно-спортивного руху, але не включені безпосередньо у вертикаль управління сферою фізичної культури і спорту.

При розгляді участі різних демографічних груп (споживачів) у фізкультурно-спортивному русі необхідно враховувати і їх соціальне положення (дошкільнята; учні, студенти, військовослужбовці, трудящі, пенсіонери, інваліди і тому подібне).

Виділення соціально-демографічних груп учасників фізкультурного і спортивного руху дозволить чіткіше будувати соціальну політику держави, визначаючи основні точки відповідальності в створенні умов для занять фізичною культурою і спортом з боку органів державного і муніципального управління і формування умов для підвищення комерційної активності у цій галузі соціальної сфери.

Слід зазначити, що приведену класифікацію не слід розглядати як остаточно зафіксовану і таку, що не підлягає подальшому уточненню і розвитку. Зокрема, говорячи про зв'язок основних напрямів фізкультурно-спортивної діяльності і соціально демографічних характеристик споживачів відповідних послуг слід мати на увазі декілька моментів, які необхідно враховувати при подальшому вивченні цього питання [212].

Так, спорт для літніх людей доки не винесений окремим рядком в класифікацію, проте слід розуміти, що підходи до його організації повинні відрізнятися від підходів, переважаючих сьогодні в організації фізкультурно-спортивної діяльності; його не можна віднести і до параолімпійському спорту в чистому вигляді. Спорт для літніх людей різко відрізняється від інших вікових категорій населення за певними критеріями і за формою організації масового спорту і, в той же час, у зв'язку з демографічною ситуацією, він повинен і у багатьох країнах вже стає одним з найширше затребуваних видів фізкультурного- спортивної активності, тому що в пенсійний вік входить покоління, що звикло до досить великої фізичної і спортивної активності.

Тому одним із завдань сучасного етапу розвитку фізкультурно - спортивного руху в Україні являється організація і інституціалізація таких форм спорту для літніх, які, з одного боку, виконали б усі соціальні функції спорту, а, з іншого боку - не завдали шкоди або збитку здоров'ю літніх людей.

Цілеспрямована робота з розширення мережі фізкультурний-спортивних клубів інвалідів сприяла збільшенню їх чисельності.

Роль держави на різних рівнях управління, таким чином істотно диференціюється в напрямках підтримки фізкультурного- спортивної

активності, зокрема, в якості методів підтримка може використовуватися не лише фінансові ресурси, але і інші механізми (виділення земельних ділянок, зниження податків на здійснення певних видів; діяльності, виділення матеріально-технічних ресурсів для вирішення завдань проведення тих або інших масових заходів, що мають всесвітнє значення, скажімо, Олімпіади, чемпіонати світу і так далі).

Систематизований підхід до аналізу предмета дослідження має не лише методологічне значення для розвитку теорії державного регулювання фізичною культурою і спортом, але і практичне, дозволяюче адекватніше підходити до визначення пріоритетних цілей державного управління у цій галузі соціальної сфери. Виділені нами основні підходи до класифікації фізкультурно-спортивного руху в Україні дозволяють виробити струнку систему управління і фінансування цієї сфери, визначити зони відповідальності різних суб'єктів діяльності за окремі компоненти усієї системи в цілому [219, с.112].

Слід зазначити, що в роботах, присвячених аналізу систем державного регулювання частенько не дається визначення того, що слід розуміти під регулюванням фізичною культурою і спортом. Так, автори підручника «Економіка фізичної культури і спорту» розглядаючи особливості державного управління галуззю, принципи формування політики в цій сфері залишають трактування поняття на інтуїтивному рівні.

У спеціальній літературі велика увага приділяється аналізу системи органів управління. При цьому, як справедливо відзначається, важливим критерієм побудови системи; органів управління фізичною культурою і спортом служать цілі і завдання фізичного виховання і масового розвитку спорту. Приведене судження носить принциповий характер, оскільки саме цілі фізичного здоров'я нації мають бути покладені в основу структури управління.

Дослідження системи органів державного регулювання фізичною культурою і спортом здійснюється з використанням методології системного підходу. Саме системний підхід дає чітке уявлення про поняття «Система органів управління», її структуру, виконувані функції, внутрішні і зовнішні

інформаційні зв'язки між компонентами системи, про історію виникнення і розвитку системи. На ефективність використання системного підходу до дослідження різних питань управління в цій сфері вказують багато авторів.

До аналізу системи управління в галузі фізична культура і спорт можна підходити, використовуючи для цього різні класифікаційні ознаки. Фізична культура і спорт як самостійна, специфічна галузь, що безпосередньо впливає на побудову системи державного регулювання нею. На думку українських вчених фізична культура в її організаційному аспекті належить до найбільш деконцентрованих галузей в контексті управління.

Як вважає один з провідних фахівців в області вивчення правових аспектів державного регулювання фізичною культурою і спортом, з точки зору об'єму повноважень розрізняють три групи органів: 1 — загальної компетенції; 2 — спеціальної компетенції; 3 — відомчої компетенції (міністерства і відомства). Автор відмічає, що керівництво розвитком фізичної культури і спорту забезпечує цілий ряд Міністерств, зокрема, Міністерство молоді і спорту, Міністерство освіти і науки і так далі. Важливим елементом структури управління фізичною культурою і спортом є громадські організації, які в різних формах активно функціонували в цій сфері діяльності упродовж багатьох десятиліть, але з кінця 1980-х рр. їх діяльність протікає в нових умовах [246].

У літературі виділяються різні рівні державного регулювання в області фізичної культури і спорту. У рамках цього підходу виділяються наступні складові:

- управління спортом в цілому як соціальною системою;
- управління окремими підсистемами спорту (масовий спорт, спорт вищих досягнень і так далі) або окремими регіонами;
- управління діяльністю окремих спортивних організацій. Важливим підходом до класифікації структур управління цією сферою являється територіальний підхід.

Організаційна структура системи державного регулювання фізкультурно-

спортивним рухом в нашій країні складалася історично і, значною мірою, визначалася специфікою територіально-відомчого принципу управління . Суть його полягає в тому, що приблизно до 1990-х рр. різні компоненти системи мали подвійне підпорядкування: по-перше, спорткомітетам і, по-друге, відомчим організаціям. В той же час, потрібно відмітити, що в сучасних умовах ця система помітно ослабла.

Характеристика органів державного регулювання фізичною культурою і спортом приведена зокрема в роботі О.Шевчука, в якій автор виділяє сім основних складових цієї системи : органи державного управління загальної компетенції, органи державного управління спеціальної компетенції, структурні підрозділи міністерств, державних комітетів і відомств, що відповідають за розвиток фізичної культури і спорту в даній : галузі; органи управління масовими фізкультурно-спортивними організаціями; органи громадської фізкультурної самодіяльності; органи управління організацій спортивної громадськості; органи управління фізичною культурою і спортом інших громадських організацій . Проте починаючи, з середини 1990-х рр. в структурі управління фізкультурно-спортивним рухом став переважати територіальний принцип. Цьому не в останню чергу сприяли ухвалення законів про фізичну культуру, які стимулювали законотворчу діяльність.

Усе це зажадало подальшого вивчення питань організаційних особливостей державного регулювання фізичною культурою і спортом, що знайшли своє відображення в дослідженнях, присвячених сучасному етапу розвитку фізичної культури і спорту в умовах ринкових стосунків, що не могло не відбитися і на економічних аспектах розвитку галузі, і на механізмах державного регулювання, які поступово, хоча і не відразу, починають змінюватися під дією ринкових сил.

Упродовж 1990-х рр. відбувається еволюційний розвиток наукових публікацій, присвячених питанням економіки і управління фізичною культурою і спортом. На початку 2000-х рр. наукові роботи носять узагальнений характер, відбиваючи особливості функціонування ринкової економіки в цілому, що

обумовлювалося потребою включення в практику управління нового механізму. Галузева специфіка фізкультурно - спортивної діяльності при цьому не була визначальною.

Услід за визначальними роботами з'являється; ряд робіт, що концентрують увагу на специфіці економічних стосунків і менеджменту у сфері фізичної культури і спорту як на рівні окремо узятій фізкультурно- спортивної організації, так і галузі в цілому.

Необхідно відмітити, що роботи українських вчених є однією з фундаментальних робіт з державного регулювання фізичною культурою і спортом, в якій детально освітлюються питання місця фізичної культури і спорту в галузевій структурі держави; розглядаються послуги організацій фізичної культури і спорту, їх класифікація, особливості попиту і пропозиції на них в ринковій економіці. У роботах велика увага приділяється особливостям фінансування галузі «фізична культура і спорт», розглядаються аспекти бюджетного фінансування, а також специфіка роботи з позабюджетними джерелами [144].

Також автори у своїй роботі виділяють соціальні функції фізичної культури і спорту; ними відзначається, що найважливішою проблемою при формуванні моделі стійкого розвитку суспільства є соціальна захищеність і поліпшення здоров'я нації, формування механізмів адаптації людини до несприятливих чинників зовнішнього середовища за допомогою включення фізичної культури і спорту в практику повсякденної життєдіяльності.

З іншого боку, дослідники відмічають, що структура управління як на макро-, так і на мікрорівні повинна враховувати те, що послуги даної галузі мають властивості, характерні для сфери послуг в цілому, велика увага приділяється розгляду послуг фізичної культури і спорту з позиції теорії громадського блага, як того типу послуг, які не можуть бути вироблені в достатній кількості і належної якості без втручання держави в процес управління.

Важливою- проблемою в цьому контексті є; розробка і здійснення

ефективної системи управління процесом адаптації людини, підвищення рівня здоров'я як окремих індивідів, так і нації в цілому.

Сучасний етап розвитку державного регулювання фізичної культури і спорту, пов'язаний з впровадженням ринкових стосунків в цій сфері, вимагає введення нових технологій і методів управління, які дозволяли б успішно функціонувати організаціям фізичної культури і спорту в умовах скорочення державного фінансування. На думку ряду авторів, використання інструментів маркетингу може вивести спортивні організації на якісно новий рівень розвитку, дозволяючи виявити і реалізувати потреби різних соціальних груп, окремо взятої людини і суспільства в цілому. Використання інструментів маркетингу пропонує нові підходи і можливості, дозволяючи фізкультурно-спортивним організаціям ефективно функціонувати в умовах невизначеності зовнішнього середовища, успішно працювати над рішенням довгострокових стратегічних завдань, освоювати нові ринки і виводити нові послуги на наявні, пристосовуватися до умов ринкової кон'юнктури, що міняються.

Ряд авторів підкреслює, що питання використання маркетингу в області фізичної культури і спорту досі слабо вивчені. Вказується, що довгий час послуги сфери фізичної культури і спорту належали у більшості своїй безкоштовних або пільгових, підлягали жорсткому державному регулюванню, що не дозволяло належним чином використати практику маркетингу. У роботі розкриваються теоретико-методологические основи і практичні аспекти розробки стратегії маркетингової діяльності підприємств і організацій сфери фізичної культури і спорту. Автори акцентують увагу на розгляді різних стратегій маркетингу і пропонують свою технологію, спрямовану на підвищення ефективності маркетингової стратегії в організаціях фізичної культури і спорту[124, с. 238].

В той же час з'являються наукові публікації, що порушують специфічні питання в маркетингу спорту і фізичної культури, зокрема, розглядаються можливості використання підходу сегментації для вироблення різних підходів до фінансування усередині галузі фізичної культури і спорту, особливості

роботи фізкультурно-спортивних організацій із засобами масової інформації, а також специфіка маркетингу фізкультурно-спортивних послуг для різних цільових груп.

Ряд робіт останніх років присвячений актуальним питанням організації і формуванню стратегії просування спортивних змагань і заходів. Зокрема, в монографії Ю.Гасюка розглядаються питання соціально-економічних умов управління системою спортивних заходів, роль реклами і паблік- рилейшнз, аналізуються основні принципи формування стратегії просування послуг в управлінні маркетингом спортивної організації : і розробки кампанії паблік- рилейшнз спортивного змагання [40].

Нові умови господарювання визначають необхідність використання маркетингу як для організації комерційних заходів в спорті, так і для розвитку системи соціального маркетингу, спрямованого на виховання і формування звичок і традицій здорового способу життя в суспільстві. Якщо комерційний маркетинг в спорті націлений на отримання прибутку і є функцією окремих організацій і компаній, то соціальний маркетинг — це прерогатива держави як основного суб'єкта; соціальної політики, відповідального за стабільний розвиток суспільства.

Не залишилося осторонь і вивчення організаційно-правових форм фізкультурно-спортивних організацій, теоретичних питань ухвалення управлінських рішень у сфері фізичної культури і спорту, технології створення фізкультурно-спортивних організацій. Певною мірою розглядається і специфіка державної і громадської систем управління галуззю, що склалися і функціонують паралельно.

У ході дослідження визначено, що існуючі ресурси фізичної культури і спорту не відповідають викликам зовнішнього середовища; існує недостатня ясність перспектив загальнонаціонального розвитку, що у свою чергу вуалює загальні умови перспективного розвитку фізичної культури і спорту; немає ясності перспектив вкладення капіталів в цю сферу, участі активів різних благодійних фондів, забезпечення державних мінімальних соціальних

стандартів або соціальних стандартів доступності фізкультурно-спортивних послуг, що вимагаються, різним групам населення.

Питання стратегії управління в області фізичної культури і спорту в ХХІ столітті розглядаються в публікації [42, 199, 216]. Автори вважають, що вона буде орієнтована на вдосконалення людини, пропаганду здорового способу життя. У зв'язку з цим, управлінські зусилля мають бути сконцентровані в трьох головних напрямках. Перший напрям — безпосередньо організація фізкультурно-спортивної діяльності (організаційно-технологічні, медичні, фізіологічні, біологічні, педагогічні аспекти досягнення вищих результатів). Другий напрям — пошук шляхів і алгоритмів забезпечення безпеки життєдіяльності людини і суспільства. Третій напрям — керівництво масовими спортивними технологіями.

Погоджуючись з авторами в пріоритетності формування здорового способу життя, слід зазначити, що формування стратегії державного регулювання фізичною культурою і спортом не повинно обмежуватися тільки виділеними напрямами. У них повинні включатися і економічні аспекти, функціонування спорту, і реалізації функції спорту як інструменту соціалізації різних груп населення, і пошук шляхів з активізації фізкультурно-спортивної діяльності; у профілактиці девіантної поведінки, і використання потенціалу галузі для досягнення соціально-політичних цілей, у тому числі, шляхом зміцнення престижу країни на світовій арені і ряд інших.

Проведений короткий аналіз в області державного регулювання фізичною культурою і спортом дозволяє нам стверджувати, що проблеми, що зачіпають, і напрями; стратегії розвитку систем управління не охоплюють усіх складних організаційно-економічного механізму державного регулювання і функціонування галузі. На наш погляд, досі не знайшли належного освітлення! багато питань, що вимагають осмислення і аналізу. Зокрема, серйозного аналізу вимагає структура органів і механізмів державного управління фізичною культурою і спортом, роль громадських організацій в управлінні спортом, організаційно-економічний механізм функціонування фізкультурно-спортивних

структур різних форм власності, а також розробка механізмів керованості усієї системи фізичної культури і спорту в умовах адміністративної і економічної реформ.

Висновки до другого розділу .

Таким чином, активізація потенціалу державного регулювання фізичної культури і виховання значною мірою залежить від адекватної трансформації економічних стосунків в галузі, підвищення рівня управління, відповідного правового забезпечення. У комплексі рішення завдань розвитку забезпечується за допомогою державного регулювання, яке багато в чому залежить від типу соціальної політики і оголошених пріоритетів.

Взаємозв'язок і взаємообумовленість державних регулюючих заходів безпосередньо залежить від поставлених цілей і завдань розвитку економіки і соціальної сфери в цілому, тому система дій з розробки державного регулювання в області фізичної культури і виховання повинна включати, вибір науково-обґрунтованих цілей розвитку, тобто визначення напрямів і пріоритетів державного втручання. Потім повинне слідувати визначення принципів, характеру і масштабів регулювання, від яких залежить загальний механізм державної дії. Він включає набір форм, методів і інструментів державного регулювання. У свою чергу ефективність системи державного регулювання залежить від розумного поєднання конкретних форм організації бюджетно-податкових стосунків, міри їх уніфікованої по відношенню до різних економічних умов і економічних партнерів системи фізичної культури і виховання, в доступності їх застосування в управлінській практиці.

Розглядаючи різноманіття і глибину цього соціального інституту, автор виділяє три головних мети фізичної культури і виховання в суспільстві,

важливі з точки зору рішення державних пріоритетів в області соціальної політики, серед яких: соціально-демографічні цілі, пов'язані з використанням потенціалу молоді в спорті «для усіх», а також фізичної культури серед різних груп населення; соціально-політичні цілі, пов'язані із створенням і утриманням високого спортивного іміджу країни, досягнення видатних результатів; на міжнародних змаганнях різного рівня; соціально-економічні цілі, пов'язані з розглядом фізичної культури і виховання як управлінської діяльності.

У рамках розвитку теорії управління важливими є результати аналізу понятійного апарату, і, зокрема, існуючих визначень категорії « державне регулювання фізичною культурою і спортом», класифікації суб'єктів діяльності в галузі. Оскільки ряд дефініцій заслуговує певного коригування, в дисертації запропонований авторський підхід до ряду дефініцій.

У контексті формування механізмів державного регулювання галуззю систематизовані основні суб'єкти фізкультурно- спортивної діяльності. Це дозволяє використати диференційовані підходи до оптимізації управління; розподілу функцій і компетенції різних суб'єктів фізкультурно-спортивної діяльності як в області управління фізичною культурою і виховання, так і в області функціональних прав і обов'язків цих суб'єктів.

Проаналізовано особливості державного регулювання фізичною культурою і спортом в деяких європейських країнах та США, які можна віднести до першого і другого типів країн, що розрізняються за мірою участі держави в процесі управління. До першої групи країн у рамках європейської моделі, де держава має найбільш сильний вплив на розвиток галузі в країні, можна віднести Великобританію, Німеччину, Францію, Фінляндію, Іспанію, Люксембург і ряд інших.

До другої групи європейських країн входять ті країни, де управління спортом не є прерогативою держави, а концентрується в руках громадських структур. Серед цих країн виділяються наступні: Італія, Швеція, Бельгія, Данія, Австрія і ряд інших.

Отже, в переважній більшості зарубіжних країн, незалежно від того, чи

ухвалений в цій країні закон про спорт або ні, існують розмежування повноважень між державними органами усіх рівнів (якщо вони є) і громадськими спортивними організаціями.

Досвід державного регулювання фізкультурно-виховною діяльністю в зарубіжних країнах дає підстави говорити, що найбільш відповідною моделлю управління для України є європейська, причому з тяжінням до того типу країн, в яких роль держава найбільш суттєва, зокрема, Німеччині або Франції. У даному контексті на перше місце виходять завдання соціальної політики, які можуть бути вирішені за допомогою розвитку фізкультурно-спортивного руху в суспільстві. Такі, як зміцнення здоров'я нації, підвищення працездатності населення, пропаганда і формування здорового способу життя. Без участі держави вирішити ці завдання в умовах складної соціально-економічної і демографічної ситуації не представляється сьогодні можливим.

В цілому аналіз методів розвитку фізичної культури в різних країнах показав, що відмітною особливістю більшості з них можна рахувати наявність спортивної індустрії, що є не лише ефективним соціально-економічним чинником розвитку фізичної культури, але і важливим джерелом фінансування через систему спонсорства.

Для переважної більшості європейських країн залучення держави до спорту в сучасних умовах стало реальністю, і необхідністю. Причому на відміну від американської моделі практично в усіх європейських країнах величезна державна підтримка спорту здійснюється з боку регіональних, муніципальних і місцевих органів влади. Сьогодні у багатьох європейських країнах немає жодного навіть найменшого до населення і віддаленого від центру муніципалітету, який не займався б здійснення на своїй території відповідної політики в області фізичної активності і спорту.

РОЗДІЛ III.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

3.1. Методологічні аспекти механізмів державного регулювання фізичним вихованням в навчальному процесі.

Ефективність організації і державного регулювання навчальним процесом знаходиться в прямій залежності від пізнання суті цього процесу, його рушійних сил, властивостей і закономірностей. З урахуванням необхідності підвищення ролі інтеграційних підходів в рішенні проблем освіти навчальний процес слід вивчати і аналізувати з позицій його внутрішньої єдності усіх складових частин. Навчальний процес визначається як наукова система, діалектична єдність і взаємозв'язок процесів навчання, виховання і розвитку [10, с.14].

Система, будучи конкретним видом реальності, знаходиться в постійному русі, в ній відбуваються різноманітні зміни. Проте завжди є ознака, що характеризує систему як обмежену єдність, що виражається в певній формі руху [144]. Процес виникнення і становлення системи призводить до її зрілості, на тлі якої спостерігається виникнення нових елементів. Всякий перехід зрілої системи в інше середовище неминуче викликає її перетворення. Це явище характерне для нинішнього стану системи освіти [27].

У основі освіти, перетворення або зміни системи лежать внутрішні і зовнішні чинники (причини). Вивчення і розкриття їх суті представляється як проблема, вирішити яку можна з використанням системного підходу, сприяючого виявленню різноманітних типів зв'язку складного об'єкту і з'єднанню їх в цілісне теоретичне уявлення.

Системний підхід передбачає розгляд кожної системи як деякої підсистеми більшої системи. У системі державного регулювання з підготовки

фахівців з залученням фізичної культури найбільш представницькими є три види системності :

- 6) Система професійної підготовки фахівців.
- 7) Система фізичного виховання і культури.
- 8) Система формування і розвитку особистості.

Пізнання закономірностей їх функціонування і розвитку дозволяє визначити напрям, структуру і зміст професійно- освітньої підготовки фахівців, працюючих в цій сфері.

Відправною точкою в розвитку системи вищої освіти є соціальне замовлення, що формує в процесі взаємодії суспільства з державою освітні пріоритети, які реалізуються, і методологічні підходи навчання у ЗВО. Для визначення стану системи підготовки фахівців, характеристики і оцінки результатів функціонування діючої системи і прогнозування перспектив її розвитку в майбутньому необхідно розглянути:

- 8) перспективи якісно нового розвитку фізичної культури;
- 8) тенденції розвитку системи підготовки фізкультурних кадрів в Україні і за кордоном;
- 8) основні тенденції прогресу в управлінні з забезпечення підготовки кваліфікованих фахівців.

Переосмислення державної регулювання з впровадження в області фізичного виховання зумовило необхідність модернізації системи вищої освіти, в основу якої повинні складати загальний стан розвитку. Побудова прогресивної системи підготовки кваліфікованих професійних кадрів можливо за наявності чітко сформульованих цілей, обумовлених потребами особи і суспільства. При цьому вища освіта повинна відбивати не лише сучасні досягнення науки, виробництва, громадських стосунків, але і перспективи їх розвитку. Її відмінністю є пріоритет активності студентів в самовизначенні профілю і рівня освіти, у виборі змісту і умов навчання. У свою чергу це вимагає рішення ряду завдань, що стоять перед вищою школою [37, с.265]:

- 8) Професійний відбір у ЗВО повинен забезпечити формування

позитивного відношення студентів до обраної спеціальності, професійної діяльності.

8) Зміст освіти повинен повністю відбивати усі види майбутньої професійної діяльності; формувати уміння її проектування і трансформації в динамічних умовах ринкової економіки.

8) Зміст навчання повинен забезпечити широку базову підготовку фахівця, що дозволяє при необхідності опанувати різні спеціалізації усередині спеціальності і адаптуватися до різних сфер професійної діяльності.

8) Процес професійної підготовки повинен забезпечити можливість випереджаючої діяльності з розвитку професійних проектів в конкретних соціально-економічних умовах.

8) Практика професійно-орієнтованої роботи повинна супроводжувати увесь процес навчання від першого до останнього курсу.

Виявляючи співмірність і відповідність висунених соціально педагогічних завдань рівню розвитку системи, необхідно враховувати закономірності цілісного навчального процесу. У сучасній теорії і практиці можна виділити домінуюче значення закономірностей, саме :

I. Спрямованість і зміст навчального процесу завжди залежить від соціально-економічних і політичних умов суспільства.

- Реалізація завдань навчання, виховання і освіти обумовлена можливостями суспільства і конкретного колективу.

- Основні функції навчального процесу успішно реалізуються тільки при цілеспрямованій взаємодії об'єкту, суб'єкта і предмета навчальної діяльності.

- В процесі оволодіння знаннями і формування практичних умінь неодмінно повинні поєднуватися репродуктивна і продуктивна діяльність.

- Підвищення ефективності навчання створює сприятливі умови для вирішення виховних завдань, успішна реалізація яких, у свою чергу, обумовлює успішність і результативність процесу навчання [55].

Облік і реалізація вищеперелічених закономірностей гарантують

ефективне і якісне навчання і як результат - високий рівень професійної підготовленості випускників ЗВО.

Під професійною підготовкою прийнято розуміти сукупність спеціальних знань, умінь і навичок, якостей, трудового досвіду і норм поведінки, що забезпечують успішність роботи фахівця в певній професійній сфері. З цього визначення витікають два основні підходи до організації навчального процесу у ЗВО:

1. Основним завданням освіти є озброєння студентів справжньою культурою, яка дозволить їм знайти своє місце в житті і забезпечить можливість ухвалення вірних, адекватних, обґрунтованих, ефективних рішень.

2. Зміст професійної підготовки визначається метою, завданнями, умовами і іншими особливостями майбутньої професійної діяльності.

На сучасному етапі розвитку вищої школи основною ідеєю концепції вищої освіти являється підготовка кваліфікованого працівника відповідного рівня і профілю, конкурентоздатного на ринку праці, компетентного, відповідального, який вільно володіє своєю професією і орієнтується в суміжних областях діяльності, здатного до ефективної роботи за фахом на рівні світових стандартів, готового до постійного професійного зростання, соціальної і професійної мобільності; до задоволення потреб особи в здобутті відповідної освіти [60].

При цьому в якості пріоритетів висуваються особові потреби і особово-орієнтована освіта. Основним принципом є прогрес для людини, що відбиває особову цінність освіти, індивідуально мотивоване відношення людини до рівня і якості власної освіти. Особово-орієнтована освіта забезпечує розвиток особових якостей, які допоможуть людині стати хазяїном своєї життєдіяльності, дає можливість зайняти в ній соціально активну, власну позицію.

Висуваючи ідеї з забезпечення нової якості професійної підготовки фахівців в системі вищої освіти, концепція припускає рішення цілого ряду проблем, основними з яких є :

- усунення сегментації освіти, невиправданого монополізму, диспропорцій і дублювання в підготовці кадрів;
- перетворення навчального процесу відповідно до нової концепції вищої освіти;
- формування змісту навчання, адекватного соціальному замовленню, на підготовку нового покоління фахівців озброєних фізичною культурою;
- організація навчального процесу на рівні новітніх технологій;
- поглиблення інтеграційних процесів і розробка міждисциплінарних програм;
- інформатизація освіти і оптимізація форм і методів навчання, активне використання технологій відкритого навчального процесу;
- виконання вимог з кадрового забезпечення і підвищення відповідальності ЗВО за рівнем і якістю предметної і педагогічної підготовленості викладачів;
- спрямованість освітньої діяльності кафедр на досягнення спільної мети навчання;
- формування у студентів культури і розвиток наукового мислення;
- підвищення вимог до професійного відбору абітурієнтів з урахуванням змін, що відбуваються, в уявленні соціальної значущості фахівця фізичної культури і розширення його функцій;
- забезпечення участі громадськості в рішенні проблем професійної підготовки, у формуванні соціального замовлення на їх підготовку та ін.

На основі аналізу закономірностей і сучасних установок навчання ЗВО, даних відносно існуючих проблем традиційної системи підготовки кадрів з вищою освітою, і співвідношення їх з цілями її перетворення, розроблені концепція і принципи модернізації процесу професійної підготовки фахівців з залученням до фізичної культури в системі вищої освіти [81].

Основу концепції складають гуманізація навчання і демократизація управління цим процесом. Суть концепції полягає в перетворенні системи, адекватної прогресу розвитку фізичної культури і тенденціям розвитку вищої

освіти.

Основними принципами концепції модернізації процесу підготовки фахівців фізичної культури в системі вищої освіти є:

пріоритет особи студента - реалізація особово- орієнтованого підходу в навчанні: облік мотивів і потреб в освіті і освоєнні спеціальності; гуманізація і гуманітаризація навчального процесу; облік фізичного і психічного розвитку студентів, особових якостей і здібностей; розвиток самостійності, особової творчості, соціальної і професійної активності;

- *безперервність і спадкоємність навчання* - можливість вибору шляху освітнього зростання і програм навчання; оптимізація термінів навчання на різних освітніх рівнях; випереджаюче навчання; спадкоємність освітніх програм; системний підхід в організації навчально - виховного процесу; періодична корекція і оновлення освітніх програм; подальший розвиток вищої школи;

- *поглиблена підготовка за фахом* — орієнтація на здібності студентів в освоєнні обраної спеціальності; формування знань, умінь і навичок фізкультурної і спортивної діяльності; освоєння нетрадиційних видів фізичної культури; розвиток умінь творчого використання засобів фізичної культури; освоєння і проектування нових технологій;

- *облік професійних видів діяльності* - формування необхідних особово-ділових якостей і професійних здібностей; підготовка конкурентоздатного фахівця; вивчення специфіки професійної сфери і орієнтація на певний контингент; формування умінь трансформувати засоби фізичної культури на різні сфери соціальної і професійної діяльності;

- *інтенсифікація навчального процесу* - сучасні активні форми і методи навчання; застосування технічних засобів навчання; комп'ютеризація процесу навчання; міжпредметні зв'язки і інтеграція навчального процесу; єдність теоретичного і практичного навчання; наукова організація контролю за рівнем знань студентів [130].

Відбиваючи залежність між об'єктивними закономірностями і метою

діяльності, представлені принципи служать мостом, що сполучає теоретичні уявлення про процес модернізації процесу підготовки кадрів і практикою їх реалізації. Втілення принципів в практику підготовки кадрів припускає досягнення нової якості фахівців, що випускаються. Досягнення цієї мети відбувається в процесі організації і реалізації цілісного навчального процесу. При цьому, якість вченості випускників забезпечується за рахунок якості компонентів, що входять до складу цілісного навчального процесу. Основними з них є: зміст навчання, організація навчального процесу, реалізація навчального процесу, педагогічний контроль.

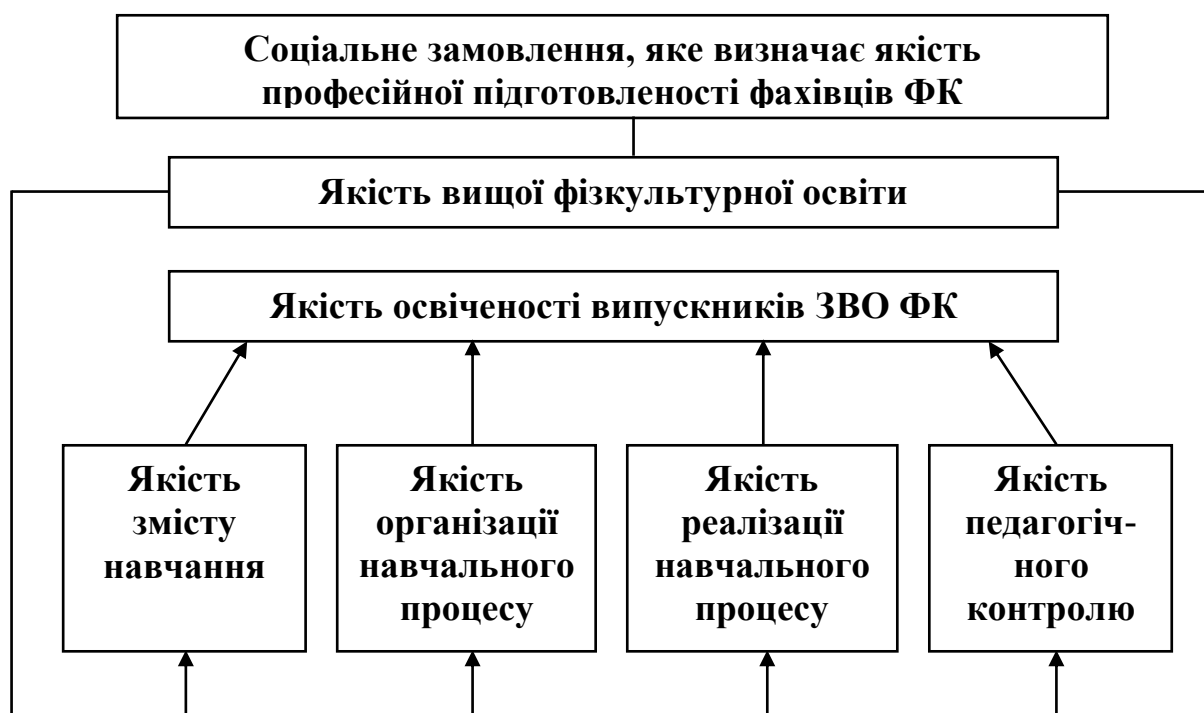

Рис 1. Загальна структура забезпечення якості освіти у ЗВО фізичної культури.

Якісне перетворення кожного з компонентів досягається в процесі реалізації нових принципів, що орієнтованих на рішення загальних завдань і досягнення спільної мети, сформувалися під впливом соціального замовлення на підготовку нового покоління фахівців залучених до фізичної культури. В той же час усередині кожного компонента вирішуються власні завдання, які

орієнтовані на результат, що відповідає спільній меті [174].

Зміна якості результату вимагає внесення перетворень усередині кожного компонента. А це означає, що необхідно розглянути кожного з них окремо, але у взаємозв'язку з іншими компонентами, гак як в єдності вони представляють цілісний навчальний процес, функціонування якого повинне забезпечити досягнення планованого результату. Системотворною детермінантою цього процесу виступають громадські цілі освіти, які, трансформуючись в навчальні цілі, визначають загальну стратегію навчального процесу і матеріалізуються в ньому. Реалізація в практику вищої школи сучасних наукових ідей і концепцій можлива за умови комплексної модернізації навчального процесу, який є цілісною педагогічною системою.

Цілісність представляється як синтетичну якість навчального процесу, що характеризує вищий рівень його розвитку, як результат стимулюючих свідомих дій і діяльності суб'єктів, що функціонують в ньому [212].

У організаційному плані навчальний процес набуває властивість цілісності, якщо забезпечується єдність самостійних процесів - компонентів. Відповідно до цілісного підходу при розробці і реалізації проекту навчального процесу (у нашому випадку це модернізація) як системи, необхідно забезпечити органічну єдність усіх його компонентів, маючи на увазі, що зміни в одному з них автоматично викликають зміну інших. Розглядаючи окремі процеси-компоненти в цілісній системі навчального процесу, можна скоректувати якість результатів їх функціонування відповідно до спільної мети, що підвищує достовірність прогнозування планованого кінцевого результату. У педагогічній практиці цей процес здійснюється на основі інтуїтивних припущень. Для забезпечення гарантій отримання планованого результату навчання у ЗВО необхідно використати технологічні підходи в організації цілісного навчального процесу.

Слід зазначити, що коли відбувалося становлення поняття навчально-наукової технології, багато авторів не робили особливих відмінностей між технологією навчання і педагогічною технологією. Терпимість до різних

формулювань пояснюється переходом до розуміння технології як педагогічної системи, в якій використання засобів навчання підвищує ефективність навчального процесу. Технологія освіти - це «цілеспрямоване використання, в комплексі або окремо, предметів, прийомів, засобів, подій або стосунків для підвищення ефективності навчального процесу».

Технологія навчання — це «система вказівок, які в ході використання сучасних методів і засобів навчання повинні забезпечити підготовку фахівця потрібного профілю за можливо більше стислі терміни». Справжня технологія навчання включає цілісний процес постановки цілей, постійне оновлення навчальних планів і програм, тестування альтернативних стратегій і навчальних матеріалів, оцінювання навчальних систем в цілому і встановлення цілей наново, як тільки стає відомою нова інформація про ефективність системи».

Навчальна технологія є сукупністю психолого-педагогічних установок, що визначають спеціальний підбір і компонування форм, методів, способів, прийомів, виховних засобів. І тут же вказується, що технологія не існує в педагогічному процесі у відриві від його загальної методології, цілей і змісту. Вона є організаційно-методичний інструментарій усього процесу навчання.

Нині значною мірою варіюється перелік ознак і елементів «навчальної технології». Тому виділимо наступні ознаки [199]:

1) специфіка технології полягає в тому, що в ній конструюється і здійснюється такий навчальний процес, який повинен гарантувати досягнення поставлених цілей;

2) ключем до розуміння технологічної побудови навчального процесу є послідовна орієнтація на чітко поставлені цілі;

3) точне визначення еталону повного засвоєння для усього курсу є найважливішим моментом в роботі по цій системі.

В основі проведеного аналізу державного регулювання, виділемо наступні елементи технології: 1) чітку послідовну дидактичну розробку цілей навчання і виховання; 2) структурування, впорядкування, ущільнення змісту інформації, що підлягає засвоєнню; 3) комплексне застосування дидактичних,

технічних, у тому числі і комп'ютерних, засобів навчання і контролю; 4) посилення, наскільки це можливо, діагностичних функцій навчання і виховання; 5) гарантованість досить високого рівня якості навчання.

Сучасні розробки в системі державного регулювання про педагогічну технологію зв'язуються з систематичним і послідовним втіленням на практиці заздалегідь спроектованого навчально-виховного процесу. Навчальна технологія існує у будь-якому процесі навчання і виховання у вигляді змістовної техніки реалізації навчально-виховного процесу.

У зв'язку з тим, що характеристика будь-якого навчально-виховного процесу є описом деякої педагогічної системи, природно, що навчальна технологія є проектом певної державноуправлінської системи, що реалізовується в практичній діяльності навчальних закладів.

Ефективність такої технології обумовлюється не лише її змістом, але і взаємозв'язком складових її компонентів [205].

Грунтуючись на формулюваннях і існуючих визначеннях, можна сказати, що на сьогодні немає єдиної думки відносно поняття навчальної технології. У зв'язку з чим ми вважаємо допустимим запропонувати свій варіант визначення цього поняття, заснованого на логічному висновку теоретичного аналізу.

В основі визначення навчальної технології лежить термін «технологія», який згідно з існуючими поняттями, слід сприймати як спосіб реалізації спроектованої системи, діяльності, що гарантує досягнення планованого кінцевого результату, за умови точного виконання усіх приписів в процесі його практичного втілення.

Специфікою діяльності в освітній сфері є те, що вона здійснюється в педагогічному процесі, особливістю якого є переважання людського чинника. Отже, технологія, стосовно навчального процесу, набуваючи специфічної форми, перетворюється в педагогічну технологію. Остання представляє собою організаційно-управлінську структуру, що визначає взаємозв'язок компонентів навчального процесу як цілісну систему.

Поняття цілісності характеризує явища, процеси, системи з точки зору

наявності в них основних компонентів, що забезпечують в єдності і взаємозв'язку повноцінне їх функціонування.

Освіта, як складна соціальна система, представляє органічну цілісність, що складається з безлічі окремих систем і підсистем, в якій відбувається нескінченний рух, подолання протиріч, перегрупування взаємодіючих сил, утворення нової якості, виникнення систем більш високого порядку[253].

Державно-управлінська система, як цілісність, є організована сукупність цілей, завдань, змісту, умов, форм, методів, засобів, що направляють і перетворюють властивості особи студентів в навчально - виховному процесі. Прагнення до досягнення гарантованого планованого кінцевого результату навчання студентів у ЗВО обумовлює необхідність переходу до організації навчально-виховного процесу на рівні педагогічних технологій. Тобто, це проекти державноуправлінських систем, які визначають зміст і взаємозв'язок складових їх компонентів у вигляді опису деякої педагогічної системи і пропозицій її реалізації і функціонування. Всяке відхилення від приписів веде до порушення технологічного процесу. Головною умовою нормального функціонування педагогічної технології є обов'язковий вихід на певний планований результат. При цьому, враховуючи особливості навчальної діяльності, педагогічна технологія, з одного боку, має бути жорсткою, а з іншого боку, допускати гнучкість окремих складових її елементів, що дозволить при рішенні конкретних завдань використати різні прийоми, з урахуванням людського чинника і інших особливостей педагогічного процесу.

Виходячи з вищесказаного, державне регулювання формуванням навчальної технології можна визначити як науково обґрунтований спосіб послідовної реалізації спроектованої цілісної системи навчально-виховного процесу, що передбачає чітко певне поєднання і взаємозв'язок елементів управлінської діяльності, оптимальне функціонування яких забезпечує досягнення планованих проміжних і кінцевого результатів навчання.

Найбільш суттєвими ознаками технології організації цілісного навчального процесу у ЗВО є:

- технологія розробляється під конкретний задум, а її основу складають філософські і методологічні позиції;

- технологічний ланцюжок дій, операцій, комунікацій вибудовується строго відповідно до загальних цільових установок, що мають форму конкретного очікуваного результату;

- технологія передбачає взаємозв'язану діяльність усіх учасників цілісного навчального процесу з урахуванням принципів оптимізації умов реалізації людських і технічних можливостей, діалогічного спілкування;

- елементи педагогічної технології мають бути реально відтворені і гарантувати досягнення планованих результатів;

- органічною частиною технології є діагностичні процедури, що містять критерії, показники і інструментарій виміру результатів її функціонування [249].

Таким чином, державноуправлінська технологія представляється макроструктурою педагогічного процесу, яка реалізується в організаційно-змістовних блоках його елементів. В той же час технологія може поширюватися на окремі фрагменти навчального процесу і педагогічної діяльності - мікротехнології. Так, наприклад, технологія навчання, або дидактична технологія, технологія набору і відбору, технологія педагогічного контролю, технологія методичного забезпечення навчального процесу, технологія самопідготовки та ін.

У будь-якому випадку технологія залишається строго науковим проектуванням, що вимагає точного його відтворення на практиці і тільки тоді гарантується успіх педагогічних дій.

При цьому необхідно відмітити, що технологія має свої особливості, що відрізняють її від технологій, використовуваних у виробництві. Основними з них є:

1. Будь-яка технологія, її розробка і застосування вимагають найвищої творчої активності .
2. Кожній технологічній ланці, системі, ланцюжку, прийому треба знайти

своє доцільне місце в цілісному процесі.

3. Державноуправлінська технологія не механічний, раз і назавжди заданий процес, а організаційно-змістовна структура, серцевина, що визначає напрям освіти і взаємозв'язок учасників педагогічного процесу.

4. Результат реалізації технології багато в чому залежить від рівня майстерності педагога, підготовленості і можливостей учнів, психологічної атмосфери в навчальному колективі, матеріально-технічній оснащеності.

5. Розробка і реалізація будь-якої технології повинні здійснюватися з урахуванням людського чинника, основ педагогічної психології.

6. Окремі елементи педагогічної технології можуть мати як жорстку, так і гнучку внутрішню структуру, що обумовлено специфікою педагогічної діяльності.

По суті, державноуправлінська технологія наближає державне регулювання до точних наук, а практику, що включає творчість викладачів, робить цілком організованим, керованим процесом з передбачуваним позитивним результатом [240, с.89].

Розглядаючи професійну підготовку фахівців з засобами фізичної культури як цілісний навчально-виховний процес у ЗВО і прагнучи вийти на гарантований рівень навчання, позначення цього процесу як технології професійної підготовки в якнайповнішій мірі відповідатиме його суті і змісту. Окрім цього, говорячи про модернізацію цього процесу, слід розуміти її як зміни, адекватні вимогам сучасності. Тобто в основу конструювання технології покладений якісно новий результат навчального процесу, що відповідає сучасним уявленням про зміст і рівень підготовленості фахівців фізичної культури, що випускаються з ЗВО.

Однією з вирішальних умов успішного функціонування державної системи є конструювання, що включає аналіз, діагностику, прогноз і розробку проекту структурної побудови цілісного навчального процесу.

Основою побудови державноуправлінської технології служили передумови і приписи, розроблені на рівні теоретичних і логічних висновків;

використання навчальних технологій, що розкривають саму ідею; у педагогічному процесі; основні принципи і вимоги її організації і функціонування, що базуються на встановлених в сучасній науці та закономірностях; дані, отримані в результаті проведених досліджень. До основних з них відносяться:

- необхідність цілісного системного підходу до модернізації навчального процесу, що охоплює усі основні компоненти процесу у ЗВО;
- усвідомленість перспективи і гарантованість досягнення нової якості планованого результату в навчанні;
- поєднання жорстких вимог, що пред'являються до результатів функціонування окремих систем і підсистем, що входять в структуру технології, з гнучкістю їх змісту і методів реалізації;
- обумовленість і обґрунтованість диференціації і інтеграції окремих (відособлених) елементів, що становлять державноуправлінську технологію;
- обґрунтування паритетності структурних компонентів технології;
- оцінка реальних можливостей її реалізації;
- єдність цільових установок в діяльності усіх суб'єктів, що беруть участь в процесі втілення державноуправлінської технології;
- систематичність і безперервність функціонування технологічного процесу на усіх рівнях, етапах навчання і професійного становлення студентів.

Проектування державноуправлінської технології здійснювалося в певній послідовності:

1. Розроблена концепція модернізації, суть якої полягає в забезпеченні реалізації принципів гуманізації і особово-орієнтованого, розвиваючого навчання; досягненні нової якості професійної підготовленості фахівців з залученням фізичної культури.

2. Поставлені основні завдання модернізації цілісного процесу професійної підготовки фахівців з залученням фізичної культури в системі ЗВО:

- визначити склад основних компонентів цілісного навчального процесу;

- встановити пріоритети, взаємозв'язок і адекватність компонентів один відносно одного і усієї цілісної системи;
- знайти можливості внутрішнього перетворення компонентів відповідно до цільових установок професійної підготовки студентів;
- визначити основні вимоги, що забезпечують досягнення планованої якості результату навчання, на основі об'єднання ідей, форм, засобів, кадрів в структурній побудові технології.

3. Сформовані основні принципи функціонування державноуправлінської технології.

4. Організовані умови, що забезпечують можливість контролю, корекції і стабільності навчально-технологічного процесу.

Сприймаючи технологію як проект моделі здійснення навчального процесу, в основу її побудови була покладена сукупність що послідовно реалізуються цільових установок в змісті, організації, реалізації і інших видах діяльності, спрямованих на забезпечення розвиваючого навчання, стимулювання активності навчаних, регулювання і корегування ходу педагогічного процесу. Центральне місце тут займає організація навчального процесу, яка є основою реалізації задуму і проекту його функціонування.

Зрозуміти суть навчального процесу можна, якщо виділити в ньому основні складові компоненти. За зовнішніми ознаками його можна визначити як спільну діяльність викладача та студентів, тобто в якості компонентів навчального процесу виділяються викладання і вчення. Але, оскільки навчальний процес, як і будь-який інший вид діяльності, завжди предметний, можна виділити третій компонент - зміст навчання.

Таким чином, структурними компонентами державноуправлінської технології в сучасному навчальному процесі є:

- мета, орієнтована на модель фахівця;
- зміст освіти;
- умови функціонування навчального процесу;
- взаємодії учасників реалізації навчального процесу;

- результат навчання[223, с.290].

Для визначення суті кожного з компонентів складені характеристики їх структури, змісту і методичного оснащення (таблиця. 1).

Сприймаючи розробку технології як процес навчального проектування, позначимо подальші дії з її створення:

- 1) вивчення внутрішньої структури і змісту компонентів цілісної технології;
- 2) побудова структури і її впорядкованість;
- 3) обґрунтування взаємодії елементів (компонентів) створюваної системи;
- 4) цілісне уявлення системи у вигляді державноуправлінської технології професійної підготовки фахівців з залученням фізичної культури.

Перш ніж приступити до розгляду кожного, окремо взятого структурного компонента державноуправлінської технології, необхідно пояснити, що їх структура і зміст представляються в тому вигляді, який вони придбали в результаті зроблених висновків, заснованих на даних, отриманих в ході проведення цілого ряду досліджень.

Головною метою функціонування будь-якої системи, у тому числі і педагогічної, являється досягнення якісної властивості об'єкту дії. Виходячи з цього положення, розглянемо мету педагогічного процесу як системотворний чинник [170, с.67].

Мета (детермінанта) функціонування технології представляється як досягнення відповідності результату навчання моделі фахівця. Тобто мету завжди включає дія.

У даному аспекті мета безпосередньо орієнтована на результат, який є послідовним якісним перетворенням об'єкту (особи), що проходить певні стадії свого становлення, що фіксуються. У нашому випадку - це абітурієнт, студент, випускник, фахівець. Кожна з цих стадій має свою модель, якій повинен відповідати якісний результат певною навчальною діяльністю.

Об'єднавши воєдино результати і дії, представивши їх у взаємозв'язаній,

взаємообумовленій системі, ми отримали структурну побудову педагогічної мети.

Таблиця 1

Компоненти	Зміст	Методичне оснащення
Модель фахівця з залученням до фізичної культури	Аналіз і обґрунтування структури майбутньої діяльності, принципів підготовки до неї, визначення складу ділових якостей і здібностей	Методика аналізу структури діяльності і її зв'язок з якостями і здібностями особи, можливостями і індивідуальними особливостями
Зміст навчання	Обґрунтування принципів відбору змісту навчання, його структурування з урахуванням вимог концепції вищої освіти, спеціальності і професійної готовності; цілісності, достовірності і стандартів	Методи структуризації змісту навчальних елементів, визначення характеристик на рівні дисциплін навчального плану
Умови функціонування навчального процесу	Обґрунтування принципів і технології побудови цілісного навчального процесу з урахуванням особливостей програм професійної підготовки і майбутньою діяльності	Науково-методичне забезпечення реалізації цільових установок навчання за освітніми програмами з урахуванням запитів студентів
Взаємодія учасників навчального процесу	Обґрунтування різних алгоритмів функціонування знань. Мотиваційна підтримка навчального процесу	Методика вибору і реалізації алгоритмів, їх зв'язок з цілями освіти, розвитку мотиваційної основи навчання
Результат навчання	Контроль якості засвоєння знань. Обґрунтування системи вхідного, поточного, підсумкового контролю	Методики усіх видів контролю і оцінки результатів, з урахуванням мети освіти, особових властивостей студентів

Згідно з визначенням в ієрархії компонентів виходить з них зміст освіти. В основі його формування лежить модель фахівця, яка на сьогодні має нову якість. Орієнтація на діяльність фахівця дозволяє визначитися в підборі наукової і навчальної інформації, освоєння якої в процесі навчання у ЗВО буде достатньою для здійснення певного виду професійної діяльності у рамках спеціальності на відповідному кваліфікаційному рівні.

Основним чинником модернізації змісту вищої освіти виступають запити

суспільства на розвиток сфери послуг, що надаються фахівцями фізичної культури, і тенденції перетворення навчального процесу у вищій школі. Процес модернізації повинен забезпечити реалізацію основної ідеї вищої професійної освіти - підготовку кваліфікованого фахівця, конкурентоздатного на ринку праці, здатної вільно орієнтуватися в суміжних областях діяльності, виховання соціально і професійно мобільній особі.

У основу відбору змісту підготовки фахівців з залученням фізичної культури та виховання нового покоління покладені принципи: громадянськості, науковості, гуманітаризації розвитку, фундаментальності і прикладної спрямованості. Можливість реалізації цих принципів бачиться в структурній побудові змісту освіти як взаємозв'язку трьох основних компонентів : 1) загальноосвітнього, включаючого гуманітарні, соціально-економічні, математичні і природно-научні цикли дисциплін; 2) спеціального, такого, що забезпечує поглиблене освоєння спеціальності; 3) загальнопрофесійне, спрямоване на підготовку прикладні використання засобів фізичної культури.

Зміна освітньої парадигми і домінуючої цільової установки, орієнтованих на гуманізацію освіти, змушує до переосмислення стратегії професійної підготовки фахівців фізичної культури. Побудова навчального процесу в умовах, що склалися, спирається на рішення наступних освітніх завдань з формування умінь :

- 1) уміти добувати знання і користуватися ними;
- 2) здійснювати системний аналіз процесу рішення модельованих і реальних пізнавальних і професійних завдань;
- 3) конструювати проекти цілісної професійної діяльності;
- 4) використати знання, отримані в різних наукових областях, для розробки технологій цілісного процесу;
- 5) проводити експертизу і корекцію рішень з оптимізації конструювання проектів діяльності.

Рішення цих завдань багато в чому залежить від ефективності процесу навчання, яка забезпечується оптимізацією умов функціонування навчального

процесу.

Умови навчання визначаються; як форма організації навчального процесу, яка є зовнішнім вираженням погодженої діяльності викладача і студента, що проводиться в установленому порядку і певному режимі (рис. 2).

Рис.2. Основні умови функціонування навчального процесу.

Надаючи особливе значення вдосконаленню аудиторних форм навчання у ЗВО, сучасна педагогіка вищої школи рекомендує розвиток і широке використання самостійних форм навчання студентів, що повністю відповідає вибраним цілеустановкам.

Говорячи про умови навчального процесу, сюди ж слід включити матеріально-технічну базу, санітарно-гігієнічні умови, побудову навчального і загального режиму, організацію дозвілля, побутові умови, психологічний клімат та ін.

Таким чином, розглядаючи умови навчання у ЗВО як компонент державноуправлінської технології, можна відмітити його двосторонність - організація умов навчання і організаційні форми навчання. У своїй єдності вони забезпечують рішення основних завдань, що стоять перед навчальним процесом

3.2. Сучасні механізми державного регулювання підготовки кадрів з фізичного виховання та культури

Нині потребують розробки і адаптації різні інноваційні державно-управлінські підходи фізичного виховання студентів ЗВО, особливо під час пандемії. Для практики фізичного виховання студентів ЗВО необхідна наявність єдиної і обов'язкової до виконання освітньої навчальної програми з фізичного виховання на усій території нашої держави, зміст яких побудований з урахуванням регіональних, національних, соціально-демографічних і інших особливостей.

Однак при цьому існує також державний освітній стандарт з предмету "Фізична культура", який забезпечує обов'язковий базовий рівень досягнення фізичної досконалості, завдяки чому випускники ЗВО зможуть формувати свій фізичний імідж. У практику вітчизняного фізичного виховання необхідно більш дієво впроваджувати такі інноваційні підходи: як комплексний, базово-варіативний, регіональний, освітній, диференційований, тренувальний, інструкторський. [122]. Розглянемо, на основі проведеного дослідження шляхи вдосконалення кожного з них.

Для покращення комплексного підходу, який одночасно являється і традиційним, оскільки практика фізичної культури в останнє десятиліття по суті розвивалася переважно в його рамках, необхідно сформувати програму

фізкультурної освіти, яка буде включати наступні частини:

- фізкультурно-оздоровчі заходи до яких відносяться гімнастика, фізичні вправи, спортивні змагання;
- різні рухові уміння і навички, розвиток фізичних якостей і вимоги до студентів ЗВО за роками навчання;
- позааудиторні форми занять фізичною культурою і спортом, заняття, в спортивних секціях і різних фізкультурно-оздоровчих групах;
- загальноуніверситетські, фізкультурно-масові і спортивні заходи: дні здоров'я і спорту, туристичні зльоти, походи і так далі.

Виходячи з філософської позиції, що не було, немає і, ймовірно, не буде ідеального концептуального підходу до фізичного виховання студентів ЗВО, слід назвати позитивні і негативні сторони комплексного підходу. До числа перших слід віднести, передусім, спрямованість цього підходу на усебічний і гармонійний розвиток студентів. Звідси витікають такі позитивні моменти, як досить широке коло формованих знань, рухових умінь і навичок, комплексний розвиток фізичних якостей і так далі.

Найбільш загальна причина, що потребує удосконалення — невідповідність, неспівпадіння мети і засобів її досягнення, передусім, малий об'єм навчальних годин, в навчальному році на освоєння предмета "Фізична культура".

Тому розділи навчальної програми з фізичного виховання по суті освоюються поверхнево. Крім того, у рамках цього підходу не зроблений акцент на облік сенситивних періодів в процесі навчання руховим діям, розвитку фізичних якостей. Далі, відсутній методичний матеріал з розподілу і регулюванню фізичного навантаження по роках навчання і впродовж кожного навчального року. Нарешті, до "мінусів" цього підходу слід віднести непарне число таких важливих чинників, як вплив регіональних, клімато-географічних, соціально-демографічних і національних особливостей для ефективності фізкультурного навчання студентів ЗВО [122].

- *Базово-евріативний підхід.* Його основна ідея покоїться на

діалектичному принципі єдності загального і особливого. Необхідність формування цього рівня фізичного вдосконалення обумовлена наступними причинами: по-перше, соціальним замовленням з боку суспільства, яке об'єктивно зацікавлене в наявності певного базового мінімуму фізкультурної грамотності і підготовленості його членів, завдяки якому забезпечується успішне виконання тих або інших видів соціальної діяльності; по-друге, необхідність формування базового рівня фізичного вдосконалення студентів ЗВО викликана навчальною причиною: необхідністю забезпечення безперервної фізкультурної освіти людини взагалі, завдяки якій зв'язуються послідовно між собою різні вікові ланки процесу фізичного вдосконалення людини упродовж усього його життя.

Нарешті, слід зазначити і біологічну причину необхідності формування базового рівня фізичного вдосконалення єдність, взаємозв'язок діяльності різноманітних морфофункціональних систем організму людини, що мимоволі обумовлює виділення тих або інших моментів в цій діяльності [22].

Таким чином, необхідність виділення базового рівня у фізичному вдосконаленні студентів не викликає сумнівів, в той же час не викликає сумнівів необхідність виділення і варіативного, диференціального рівня в цьому процесі, про що говорилося при характеристиці негативних сторін комплексного підходу. У наявності явне протиріччя. Наприклад, в США в зміст навчальних програм з фізичного виховання включені такі обов'язкові розділи, як вправи на розвиток фізичних якостей, танці і ритміка, рухливі ігри, змагання я і естафети, гімнастика і акробатика, індивідуальні і парні види спорту, водні види, єдиноборства, легка атлетика і командні види спорту. Лише після отримання дозволу Центру фізичного здоров'я, програма з фізичного виховання доповнюється варіативною частиною, в якій враховуються місцеві особливості і схильності викладачів.

У Китаї шкільна програма з фізичного виховання на 70-80 % включає обов'язковий, базовий зміст: спринтерський біг, біг на витривалість і бар'єрний біг, легкоатлетичні естафети, стрибки у висоту, в довжину і з жердиною,

метання гранати, штовхання ядра, акробатичні вправи, вправи на перекладині і паралельних брусах, баскетбол і ушу. А на заняття за вибором відводиться я 20-30% навчального часу.

В процесі реформування системи освіти в нашій країні ведучим стає принцип диференціації освіти, що зачіпає багато його сторін, у тому числі і зміст освіти. Усе це повною мірою відноситься і до викладання фізичної культури та виховання.

Одним з варіантів базово-варіативного підходу до викладання фізичної культури є наступний: базовий (обов'язковий) компонент, що складає 70-80, 60-70 і 50-60 %, а варіативний 20-30, 30-40 і 40-50 % відповідно за роками навчання. Провідними блоками базового компонента змісту фізичної культури є основи знань і способи рухової, фізкультурний— оздоровчої і спортивної діяльності.

Слід зазначити, що базово-варіативний підхід до побудови фізичного виховання студентів ЗВО в теоретичному відношенні досить солідно обґрунтований і у разі успішного практичного його виконання, матиме багато переваг і позитивних сторін, передусім, в гарантії формування базового рівня фізичного вдосконалення підростаючого покоління. В той же час необхідність забезпечення державного освітнього стандарту у фізичному розвитку дітей і студентів в тому або іншому ступені стримує прояви творчої свободи з боку викладачів-новаторів і дослідників. Наприклад, практично неможливо з'єднати можливості базово-варіативного і спортивно-видового підходу [32, с.111].

- *Регіональний підхід.* До числа особливостей регіональних програм в яких велика кількість закладів вищої освіти з яскраво вираженими особливостями відносяться - розробка найбільш сприятливих умов для державного регулювання фізичним вихованням студентів закладів вищої освіти формування спортивних центрів в містах та районних центрах регіонів.

В процесі свого розвитку державне регулювання фізичним вихованням та культурою, як соціальне явище набуває все більшу поліфункціональність і міжгалузевий характер. У зв'язку з чим досить яскраво проявляється

необхідність внесення змін до системи підготовки студентів, адекватних суспільно-громадському запиту в регіоні.

Система фізкультурної освіти, що функціонує, довгий час успішно вирішувала поставлені перед нею завдання. Це було обумовлено ефективним розвитком сфери фізичної культури і виховання, що у свою чергу стимулювало процес підготовки кваліфікованих кадрів. В той же час директивне планування і командно - адміністративне управління процесом підготовки фізкультурних кадрів мали ряд істотних недоліків, які з часом зумовили необхідність її модернізації [45].

- *Освітній підхід.* Його суть в тому, що акцент у викладанні фізичної культури робиться на вирішення освітніх завдань, на формування знань і рухових умінь і навичок, що не виключає, природно, попутного рішення і інших завдань фізичного виховання студентів : розвитку фізичних якостей, укріплення здоров'я, виховання фізкультурних потреб і інтересів і так далі.

Одним з різновидів освітнього підходу є підхід, заснований на ідеї випереджаючого навчання руховим умінням і навичкам. Суть цього підходу полягає в тому, що процес навчання різним руховим умінням і навичкам (за винятком особливо складних вправ) відбувається вдосконалення техніки раніше вивчених рухів і продовження розвитку фізичних якостей учнів.

До переваг освітнього підходу слід віднести, передусім, облік сенситивних періодів навчання руховим діям. Як наслідок цього, швидке формування основного фонду рухів з подальшим закріпленням і вдосконаленням рухових навичок. Але це своєрідне "перетягування програми на свою сторону", де. акцент на рішення освітніх завдань дещо знижує можливості рішення інших завдань : оздоровчих, з розвитку фізичних якостей та ін.

- *Диференційований підхід.* До числа негативних моментів сучасної практики формування фізичного виховання у студентів ЗВО відноситься не облік індивідуальних можливостей і особливостей, як наслідок того, нівелювання, "усереднювання" навчального матеріалу з фізичного виховання.

Це відноситься, передусім, до дозування фізичного навантаження на заняттях і до прийому контрольних нормативів. Зокрема, не враховуються наступні чинники:

9) неоднорідність за темпами фізичного розвитку студентів. Студенти, що відносяться до однієї вікової групи, але з різними темпами фізичного розвитку, властиві в середньому різні рівні фізичних можливостей і різний характер реакції на однакове навантаження. Наприклад, акселерати відрізняються від ретардантів більшою абсолютною, але меншою відносною силою. Природно, і реакція на те або інше силове навантаження у них буде різним;

10) неоднаковий рівень розвитку одного або декількох фізичних якостей у дітей одного віку і одного рівня фізичного розвитку. Звідси необхідність в "підтягуванні" відстаючих фізичних якостей до необхідного середньовікового рівня. Як наслідок вищесказаного — різний рівень в цілому фізичного стану студентів, а звідси і здоров'я.

Підготовка фахівців з фізичною культурою традиційно сприймається як засвоєння певної суми знань, умінь і навичок, заснованих на викладанні навчальних дисциплін, що фіксуються. Основою сучасного процесу підготовки фахівців є рефлексія, яка потребує з'єднання знань в органічну цілісність, формування методологічної культури студентів.

В основі побудови навчального процесу у закладах вищої освіти лежить професійна діяльність, яка визначає кваліфікаційні вимоги до рівня підготовленості випускників і є одним з головних чинників, що детермінують зміст їх професійної підготовки.

Найбільш "масштабною" є диференціація фізичної освіти та виховання студентів. У рамках такого підходу до диференційного навчання, студент має бути готовий застосувати придбані в області фізичного виховання та культури знання, уміння і навички в одній з сфер своєї професійної діяльності на певному рівні кваліфікації.

Кожна область професійної діяльності має свою мету, основні завдання,

умови їх рішення, об'єкти дії. Результати аналізу діяльності фахівців фізичної культури в професійних областях дозволили скласти основні характеристики (таблиця. 2), що показують сутність, специфіку і особливості кожної окремо взятої сфери. Порівнюючи їх між собою, неважко помітити наявну схожість їх детермінуючих елементів: об'єкт діяльності - людина; засоби досягнення мети - фізична культура, спорт і їх похідні; соціальний статус робітника – педагога[66, с. 190]

Таблиця 2

Основні характеристики професійних сфер діяльності фахівців

Область професійної діяльності	Основні завдання діяльності	Місце їх реалізації	Об'єкт діяльності	Суб'єкт діяльності (посада)
Освіта	Навчання і виховання	Освітні, навчально-виховні установи	Учні	Учитель, викладач тренер- викладач
Спорт	Тренування і виступи	Спортивні організації	Спортсмени	Тренер за видами спорту
Управління	Організація і керівництво	Органи управління	Усе населення	Керівник, організатор, методист, інструктор.
Виробництво	Профілактика і укріплення здоров'я	Виробничі підприємства	Робітники і службовці	Інструктор ФК
Наука	Наукові дослідження	Наукові центри, ЗВО	Наукові проблеми	Науковий співробітник
Охорона здоров'я	Оздоровлення і реабілітація	Лікувальні, і оздоровчі лікувальні центри	Люди, що мають відхилення в стані здоров'я	Методисти ФВ. лікарі

• *Тренувальний підхід.* Основна його ідея - проведення занять з фізичного виховання переважно за закономірностями спортивної тренівки, передусім, використання тренуючого режиму фізичної навантаження, що дозволяє

найефективніше підвищити рівень фізичної працездатності і разом з нею рівень здоров'я студентів.

Виходячи з вищесказаного, можна зробити висновок, що структура змісту освіти та формування фізичного виховання, в існуючому її виді, на даний момент вже не задовольняє вимогам, що пред'являються до підготовки сучасних фахівців з навиками фізичної культури та виховання, оскільки практично виключає орієнтацію на область професійної діяльності і педагогічну спрямованість цієї діяльності. Ця обставина призводить до виникнення труднощів при адаптації до самостійної професійної діяльності, до специфіки і умов роботи, що було встановлено в процесі проведених досліджень.

Таким чином, ґрунтуючись на результатах теоретичного аналізу і проведених досліджень, був розроблений і запропонований до реалізації варіант модернізації існуючої структури змісту підготовки студентів в системі вищої освіти за програмою фізичного виховання.

Особливістю запропонованого варіанту є:

1. Наявність трьох компонентів, що становлять основу цілісної системи навчання у ЗВО - загальноосвітній, спеціальний, професійний.
2. Визначення зон перетину основних компонентів як доповнення структурних одиниць (загально-професійна, загально-спеціальна, спеціально-професійна), взаємозв'язок між ними.
3. Позначення області перетину усіх складових структурних одиниць зоною інтегрального навчання, що об'єднує їх в єдину цілісну систему підготовки.

Структурна побудова змісту так само розширює можливості реалізації розвиваючого навчання, що адаптується до об'єктивних і суб'єктивних умов трудової діяльності; сприяє переходу від дисциплінарно орієнтованої системи до міждисциплінарного, проектного навчання; створює сприятливі умови для усвідомлення значущості навчання і кожної окремо взятої дисципліни в процесі освоєння спеціальності і підготовки до професійної діяльності; забезпечує

формування системи наукових знань; які використовуються при реалізації засобів фізичної культури в певній соціальній або професійній сферах; сприяє реалізації основних принципів навчання ЗВО і рішення цілого ряду завдань, що стоять перед змістом вищої освіти. Воно дозволяє більш повно представити цілісний процес навчання у ЗВО, розглядає усі сторони теоретичної і практичної підготовки і у результаті допомагає досягнути нової якості підготовленості випускників [104].

Резюмуючи усе вищесказане, представляється можливим зробити деякі висновки:

Широко використання терміну «державне регулювання фізичного виховання» слід сприймати як підготовку фахівців фізичної культури до використання і реалізації спеціальних знань, умінь і навичок в різних сферах професійної діяльності.

Зміст реалізації у студентів ЗВО напрямів фізичного виховання має структуру, що складається з особово-професійних навичок і педагогічних складових. Структура змісту вищої освіти з дисципліни «Фізичне виховання» є сукупністю трьох основних компонентів - загальноосвітнього, спеціального, професійно-педагогічного, які у своєму перетині утворюють структурні одиниці (загально-спеціальні, загально-професійні, спеціально-професійні) і об'єднуються в цілісну систему.

Визначивши структуру змісту навчання, важливо розуміти її роль і значущість в організації і реалізації, навчального процесу: Чітке визначення основних структурних компонентів, виділення міжструктурних зв'язків в якості додаткових структурних одиниць дозволяє створити наглядний образ моделі професійної діяльності фахівців; Модель є основою при виборі мети і визначенні завдань навчального процесу. А можливість її сприйняття на рівні повного розуміння «дозволяє підібрати і наповнити навчання необхідним змістом.

Зміст процесу навчання у ЗВО забезпечує цілеспрямоване формування у студентів компетентного уявлення про майбутню спеціальність і професійну

діяльність. Передбачалося, що наявність у студентів їх реального образу дозволить виробити стійке відношення до професії і сприятиме підвищенню навчальної мотивації.

Основним завданням експериментальних досліджень; являвся пошук можливостей; повнота втілення усіх структурних компонентів змісту освіти в реальному процесі навчання.

Вивчаючи і аналізуючи зміст навчання, представлений в навчальному плані і робочих програмах, розуміючи труднощі втілення пропонованого варіанту структуризації в чистому вигляді, було вирішено представити бракуючи структурні компоненти в рамках державних норм зміни змісту; раціонального використання навчальних дисциплін, пропонованих для вивчення за вибором студентів; переорієнтації змісту ряду навчальних дисциплін з власне предметного на міжпредметне. Передбачалося, що добитися повноти втілення змісту навчання можливо як за рахунок введення нових дисциплін, так і за рахунок виділення усередині них окремих спеціальних розділів. В результаті була розроблена технологічна карта предметного змісту структурних компонентів навчання у ЗВО фізичної культури.

Особливістю пропонованого варіанту є повнота уявлення усіх структурних компонентів, їх взаємозв'язок і взаємопроникнення, ясність вивчення окремих дисциплін при підготовці до професійної діяльності.

Основною тенденцією корекції навчального плану було забезпечення цілеспрямованого процесу навчання, орієнтованого на підготовку фахівців зі знання фізичної культури.

Таким чином, модернізація вищої освіти, орієнтована на реалізацію ідей гуманізації, гуманітаризації і демократизації процесу підготовки кваліфікованих кадрів, ставить перед учасниками навчального процесу нові завдання. Успішне їх рішення залежить від готовності і здатності викладачів здійснити перехід до нового наукового мислення, суть якого полягає у сприйнятті навчання як процесу розвитку особистості студента. Метою навчання стає; максимальний розвиток в кожному студентові його

можливостей, що генетично детерміновані, і здібності в області найбільшого їх прояву. А це означає зміну вимог до особи студента як активного учасника навчального процесу. У новій освітній системі викладач втрачає домінантність, а студент стає повноправним суб'єктом процесу освіти.

3.3. Стратегічні напрями удосконалення механізмів державного регулювання фізичним вихованням студентів ЗВО.

У ході проведеного дослідження з'ясовано, що використання в навчальному процесі активних методів навчання і орієнтація на пізнання теоретичних основ за допомогою вирішення навчально-управлінських завдань є ефективним напрямом, здатним забезпечити високий рівень готовності випускників ЗВО фізичної культури до виконання професійно-педагогічних функцій в навчально-виховному процесі. Виховання і навчання студентів в цьому випадку здійснюється на основі моделювання їх майбутньої професійно-педагогічної діяльності з метою розвитку у них педагогічного мислення.

Використані в навчанні розроблені практичні завдання сприяють формуванню у студентів умінь інтегрувати знання, які вони отримали. У системі категорій, регулювання державно-управлінських рішення в якості основних розумових одиниць, виділені [35, с.190];

1. Провідні ідеї, які визначають наукову спрямованість діяльності фахівця фізичної культури і повинні стати його особистими переконаннями.

2. Розробка конструктивно-методичних схем, що конкретизують загальні ідеї і принципи.

3. Сукупність прийомів наукової діяльності при рішенні оперативних навчально-виховних завдань.

Формування управлінського мислення дозволяє студентам усвідомити

суть навчальної діяльності; співвіднести принципи, форми і методи навчання і виховання з реальним і навчальними умовами; виробивши вміння творчо підходити до рішення будь-якого освітньо-виховних завдань і оперативно реагувати на ситуації, що змінюються.

Система навчання і професійної підготовки фахівців у закладах вищої освіти є багатостороннім процесом, одним з основних компонентів якого є підготовка за профілем спеціальності. Специфіка спеціальності «Фізична культура» полягає в тому, що в ній особливе місце займають наявність і постійне поповнення запасу рухового досвіду, а також властивий фізкультурний-спортивній діяльності відповідних переживань, що лежать в основі формування фахівця цього профілю. У зв'язку з чим фізичну і спортивну підготовку студентів ЗВО з фізичної культури потрібно розглядати як один з найважливіших чинників, що багато в чому впливають на якість їх професійної підготовки [53].

По суті, сама побудова навчального процесу у ЗВО з фізичної культури повинна сприяти вихованню у студентів необхідності у спортивному і фізичному самоудосконаленні, прагнення до зростання спортивної майстерності, а також самозбагачення в процесі фізкультурно-спортивної діяльності. Це обумовлено тим, що кожному майбутньому фахівцеві фізичної культури потрібний практичний досвід занять фізичною культурою і спортом для передачі його надалі своїм майбутнім вихованцям.

Проте, до теперішнього часу, питання про спортивну і фізичну підготовку студентів ЗВО з фізичної культури залишається дуже проблематичним, несе в собі суперечність суджень і оцінок. Це послужило основою для розгляду цього питання як наукової проблеми в системі професійної підготовки фахівців фізичної культури з вищою освітою.

Загальну динаміку можна проаналізувати наступним чином: на першому і другому курсах відбувається зростання за усіма показниками фізичної підготовленості; впродовж третього курсу вони зберігаються на досягнутому рівні, але до кінця навчального року поступово починають

знижуватися, придбаваючи виражену тенденцію цього процесу на четвертому курсі як у чоловіків, так і у жінок. Виключення складає показник сили у чоловіків. У зв'язку з чим подальші дослідження були спрямовані на виявлення чинників, що стали причиною положення, що створилися [60].

В той же час, у ЗВО не фізкультурного профілю у кінці кожного навчального року навчальним планом передбачена здача заліку з фізичного виховання, а у спеціалізованих ЗВО цей залік є основним і тільки його успішна здача надає право допуску до здачі подальших заліків і екзаменів з інших дисциплін. При цьому залікові вимоги передбачають постійне зростання рівня цього показника від курсу до курсу.

Таким чином, приведені вище вимоги і системи не можуть бути використані «в чистому вигляді» у ЗВО фізичної культури, що пояснюється специфікою останніх. Проте усе розумне і раціональне повинне братися на озброєння і доповнюватися новими науковими розробками, які підсилюють вдосконалення процесу професійної підготовки майбутніх фахівців спортивно-фізкультурної сфери.

В умовах фінансової кризи розширення навчального плану з метою організації додаткових занять з фізичного виховання студентів нереально. У зв'язку з цим пошук резервних можливостей удосконалення підготовки потрібно шукати за межами навчального плану, акцентуючи увагу на самостійних заняттях студентів і системі педагогічного контролю за цим процесом [66].

В процесі вирішення цієї проблеми нами було встановлено, що абсолютна більшість студентів (92,0%) усвідомлюють необхідність підтримувати свою фізичну форму на належному рівні. При цьому багато хто (76,0%) вважає, що краще це здійснювати на самостійних заняттях. Проте, як з'ясувалося в ході опитування студентів різних курсів (п=420), цей процес проходить бессистемно, безконтрольно, спонтанно. Так, наприклад, студенти (73,1 %), з числа тих, що не займаються активно спортом, не мають чіткого графіку самостійних занять; підбір вправ здійснюється інтуїтивно (88,0%); частота

занять складає в середньому 1-2 рази в тиждень; їх тривалість не регламентується (70,4 %); багато опитаних (79,6 %) не знають своїх результатів за основними показниками, що характеризують рівень фізичної підготовленості [108].

Головною причиною такого положення є, передусім, відсутність методичного забезпечення, системи оперативного зворотного зв'язку, методичних рекомендацій, науково-аналітичного підходу до організації самостійних занять.

Враховуючи те, що реалії сучасного життя вимагають широкого впровадження в усі сфери життєдіяльності, у тому числі і в освіту, передових технічних засобів, нами була розроблена комп'ютерна програма індивідуального користування, що виконує діагностичну, рекомендаційну, та управлінську функції.

В основу програми була покладена індивідуальна система самоудосконалення людини — «Перевір себе», запропонована та адаптована до специфічних умов навчання у ЗВО.

Організація фізичної самопідготовки студентів з використанням комп'ютерної техніки дозволяє використати різні цільові програми, що забезпечують розвиток окремих фізичних якостей. Так в експерименті використовувалися програми з розвитку фізичної сили, витривалості, гнучкості, спритності. Їх ефективність представлена на прикладі застосування програми з розвитку силових якостей.

У цьому експерименті взяли участь 20 студентів, які працювали за запропонованою програмою впродовж навчального року. В результаті було встановлено, що приріст в показниках силової підготовленості у студентів експериментальної групи значніший порівняно з показниками контрольної групи.

Отже, застосування комп'ютерних програм індивідуального користування в процесі фізичної самопідготовки студентів в закладах вищої освіти дозволяє позитивно впливати на зацікавленість, усвідомленість, систематичність

самостійних занять, дає можливість забезпечити науково-методичний підхід до їх організації, що в сукупності сприяє зміцненню здоров'я, підвищенню рівня фізичної підготовленості і зниженню поточної захворюваності студентів в процесі їх навчання.

Високі темпи розвитку сучасної науки пред'являють усе більш складні вимоги до рівня науково-теоретичної підготовки фахівця з вищою освітою. В той же час в цілісній системі підготовки фахівця у ЗВО особливе місце відводиться практиці. Питання про взаємовідношення теорії і практики є одним з корінних питань навчання у вищій школі.

Практика у ЗВО фізичної культури служить сполучною ланкою між теоретичним навчанням студентів і їх майбутньою самостійною роботою у сфері фізичної культури і спорту. Система професійно-начальних практик покликана здійснювати підготовку студентів до діяльності в якості викладача, тренера, озброювати їх комплексом умінь і навичок; творчо здійснювати усі види навчально-тренувальної, навчально-виховної і громадської роботи.

Практика повинна доповнювати і збагачувати теоретичну підготовку студентів, створювати їм можливості для закріплення і поглиблення отриманих знань, знайомити з передовим досвідом, забезпечувати реалізацію теоретичних положень для вирішення практичних завдань, сприяти адаптації студентів до професійної діяльності. Крім того, вона є першою серйозною перевіркою готовності майбутнього фахівця фізичної культури присвятити своє життя благородній справі навчання і виховання підростаючого покоління, розвитку спорту і оздоровленню населення нашої країни [126].

Таким чином, висока значущість практики в навчальному процесі ЗВО не викликає сумнівів. Проте, аналізуючи навчальний план підготовки фахівця фізичної культури, а також зміст програм професійно-педагогічних практик, було встановлено, що їх доля в навчальному процесі складає усього лише 2,5% по відношенню до загального об'єму навчальних годин. Регламентовані завдання зачіпають тільки основні види професійної діяльності (проведення уроків, навчально-тренувальних занять).

Таблиця 3
Основні види початкової практики, яка використовується в ЗВО
з фізичної культури

Курс	Вид практики	тривалість
I	навчальна практика	
II	Навчальна практика в оздоровчих центрах	4 тижнів
III	навчальна практика в школі	6 тижнів
IV	виробнича практика	6 тижнів

В той же час практика, що проводиться за нині існуючою програмою, все ж приносить свої плоди. Згідно з отриманими даними, в процесі її проходження у студентів спостерігається збільшення об'єму і підвищення оцінки рівня професійних знань, умінь і навичок, а також оцінки психологічних компонентів навчальних здібностей і майстерності.

Практичні завдання, що виконуються у рамках практик (з педагогіки, психології, гігієни), відірвані від рішення реальних навчальних завдань. Тимчасовий характер контакту зі студентськими колективами не дозволяє сформувати теплі стосунки між учнями і студентами-практикантами, почуття відповідальності у останніх за результати своєї діяльності, що вказує на необхідність її подальшого розвитку і досконалості.

У зв'язку з вищесказаним, основним завданням подальших досліджень був пошук і розробка додаткових організаційних форм практики, що розширюють можливості участі студентів в професійно - педагогічній діяльності.

Передбачалося, що такою формою може служити суспільно- професійна практика, що проводиться у рамках самостійної роботи студентів і курсу спортивно-педагогічної досконалості (для студентів, що не є діючими спортсменами).

Аналіз реформування організаційних структур державного регулювання фізичним вихованням в період поетапної освітньої реформи показав, що в країні відбувалися суперечливі, різноспрямовані процеси формування нових структур управління фізичною культурою і спортом. Зокрема «... державний

орган управління фізичною культурою багаторазово міняв свою назву, призначення і так далі, що навряд чи сприяло розвитку фізичного виховання і ефективності діяльності органів державного управління в країні» [132].

Відповідно до методології системного підходу формування фізичного самоіміджу розглядається нами, як державно-управлінська система включає у свій зміст: 1) цільову спрямованість; 2) зміст структурних компонентів; 3) механізми внутрішнього і зовнішнього функціонування.

Метою функціонування є формування фізичного самоіміджу, як психічного образу, що регулює поведінку і діяльність фахівця в ситуаціях міжособового і ділового спілкування.

Структурними компонентами системи є комплекс оперативних цілей, зміст, суб'єкти і об'єкти державно-управлінських дій.

Оперативні цілі відбивають спрямованість на розвиток когнітивного, емоційно-ціннісного і вольового компонентів фізичного самоіміджу студентів ЗВО. При визначенні змісту оперативних цілей враховуються особливості студентів: початковий рівень сформованості фізичного самоіміджу, як психічного образу; особливості самооцінки студентами; інтереси до певних видів фізкультурно-спортивної діяльності; досвід занять тим або іншим видом фізичних вправ.

Основними елементами системи формування фізичного самоіміджу при державному регулюванні фізичним вихованням є: 1) знання, уміння і навички організації здорового способу життя і фізкультурно-спортивної діяльності; 2) іміджелогічні знання, уміння і навички презентації власних якостей; 3) показники розвитку фізичних якостей; 4) показники сформованості рухових умінь і навичок.

Ці елементи державного регулювання фізичного виховання, залежно від способу їх засвоєння диференційовано на дві частини.

Перша частина, що включає знання організації здорового способу життя і іміджелогічні знання про самопрезентації своєї фізичної форми, засвоюється за допомогою сприйняття і засвоєння навчальної інформації.

Друга частина, що включає уміння і навички організації здорового способу життя, самопрезентації своєї тілесності, рухові уміння і фізичні якості, засвоюється через виконання фізичних вправ репродуктивного і проблемного характеру. Ця частина навчального матеріалу переглянута при дидактичній переробці і представлена у вигляді комплексу практичних вправ і системи теоретичних, методичних і практичних проблемних завдань.

Суб'єктами процесу державного регулювання формуванням фізичного самоіміджу, являються викладачі кафедр фізичного виховання. Новизна завдання по відношенню до їх професійного досвіду і обумовлена змінами в змісті навчального матеріалу, що викладається в особливостях його використання в навчальному процесі, припускають їх попередню професійну підготовку, що передбачає:

- засвоєння валеологічних і іміджелогічних знань;
- формування умінь і навичок їх використання [145].

Об'єктами системи формування фізичного самоіміджу виступають студенти ЗВО. Педагогічна практика і результати наукових досліджень свідчать про те, що студенти-першокурсники істотно розрізняються, як за показниками тілесності, так і особливостям розвитку фізичного самоіміджу. Серед них спостерігаються істотні відмінності в досвіді занять фізичною культурою, в наслідуванні норм здорового способу життя. Це припускає диференціацію і індивідуалізацію, як оперативних цілей, так і змістовного та процесуального забезпечення процесу формування фізичного самоіміджу.

Відповідно до сучасної тенденції гуманізації освітнього процесу студенти у рамках розробленої нами системи формування фізичного самоіміджу виступають не лише як об'єкти державно-управлінських дій, але і як суб'єкти, реалізуючі ці дії по відношенню до самого себе, як суб'єкти фізичної самоосвіти, самовиховання, саморозвитку, самоудосконалення.

Внутрішнє функціонування системи реалізується через взаємодію її структурних компонентів в процесі спільної діяльності викладачів і студентів. Ця взаємодія характеризується діалогічним суб'єкт-суб'єктним характером

стосунків, з яскраво вираженою атмосферою співпраці, що обумовлено, як ми відмічали вище, суб'єктною позицією студентів по відношенню до цілей і змісту виконуваної ними діяльності по формуванню фізичного самоіміджу.

Взаємозв'язки цілей, змісту, суб'єктів і об'єктів створять функціональну структуру процесу формування фізичного самоіміджу і реалізуються в процесі навчання: спільної діяльності викладача (викладання) і студентів (навчально-пізнавальна діяльність). Викладання і навчання відносяться до функціональних компонент системи. Вони забезпечують "буття" процесу формування фізичного самоіміджу, як об'єктивної реальності, сприяють встановленню і розвитку зв'язків між його структурними компонентами, реалізації їх окремих інтегральних властивостей системи в цілому [153].

Тому від характеру і міри розвитку цих зв'язків багато в чому залежить реалізація можливостей, закладених в структурних компонентах (якості мети, характеристики змісту, здатності суб'єкта і об'єкту). З іншого боку, якими б оптимальними з точки зору успішності засвоєння, не були викладання і навчання, вони не приведуть до соціально-значимих результатів, якщо не будуть правильно визначені мета, завдання, зміст освіти, враховані особливості суб'єкта і об'єкту освітнього процесу, а також умови функціонування самої системи [213].

Навчально-пізнавальна діяльність характеризується співвідношенням видів, засобів, методів і організаційної структури процесу навчання, а також, її змістом загальних форм навчання і видів занять.

В процесі формування фізичного самоіміджу застосовуються такі види навчально-пізнавальної діяльності, як: 1) навчальна діяльність академічного типу; 2) фізкультурно-спортивна; 3) спрямована на формування здорового способу життя.

Навчально-пізнавальна діяльність академічного типу спрямована на засвоєння системи валеологічних, іміджелогічних і фізкультурних знань. Вона включає навчальні дії із сприйняття, осмислення, запам'ятовування і відтворення навчальної інформації, а також розумові дії аналізу і синтезу,

абстрагування і конкретизації, узагальнення і систематизації, спрямовані на відкриття і засвоєння нових знань в процесі рішення теоретичних і методичних навчальних проблем.

Фізкультурно-спортивна діяльність включає цілеполягання (визначення особово значимих перспективних, поточних і оперативних цілей формування фізичного самоіміджу); планування; практичну реалізацію (у вигляді фізичних вправ); самоконтролю і самокорекції.

Формування здорового способу життя завдяки державному регулюванню фізичного виховання розглядається нами, як один з видів навчально-пізнавальної діяльності, оскільки в процесі його практичної реалізації здійснюється оволодіння уміннями і навичками здоровозберігаючої поведінки. Одночасно він виступає, як специфічний вид діяльності, істотним чином що впливає на розвиток тілесності людини.

Як засіб організації навчально-пізнавальної діяльності використовується система навчальних завдань. Завдання диференційовані залежно від цільової спрямованості на три групи: теоретичні, методичні і рухові завдання.

Виконання теоретичних і методичних завдань спрямоване на озброєння студентів теоретичними, методичними і практичними знаннями, методичними уміннями. Рухові завдання націлені на практичне освоєння умінь і навичок виконання фізичних вправ, розвиток фізичних якостей.

Усі види завдань залежно від характеру навчально-пізнавальної діяльності підрозділяються на репродуктивні і проблемні.

Репродуктивні завдання спрямовані на засвоєння і відтворення:

- 1) трансльованих викладачем знань, що містяться в навчально-методичній літературі;
- 2) фізичних вправ;
- 3) дій, що становлять зміст здорового способу життя;
- 4) дій з самопрезентації своєї тілесності [219, с. 178].

Проблемні завдання відповідно до особового підходу і мають особово орієнтований характер: в основу їх змісту покладені проблемні ситуації, що

відбивають усвідомлювані студентами (за допомогою викладача) протиріччя між актуальним рівнем розвитку своєї тілесності і особово прийнятими цілями її подальшого вдосконалення.

Залежно від характеру і міри складності навчального матеріалу як основних методів організації діяльності студентів використовуються інформаційно-рецептивний, репродуктивний, і евристичний методи.

Застосування інформаційно-рецептивного і репродуктивного методів забезпечує засвоєння знань і способів діяльності на рівні застосування їх за зразком і у варіативних, але легко пізнаваних ситуаціях. За допомогою першого методу через навчальні дії сприйняття, осмислення, запам'ятовування і відтворення навчальної інформації, що повідомляється викладачем, здійснюється засвоєння теоретичних методичних знань. Репродуктивний метод застосовується при виконанні репродуктивних методичних і практичних завдань. При їх виконанні студенти орієнтуються на наявні в методичній літературі і такі, що викладаються викладачем зразки діяльності [229].

Евристичний метод застосовується при організації навчально-пізнавальної діяльності студентів для вирішення теоретичних і методичних проблемних завдань. Викладач ставить перед студентами проблеми у вигляді евристичних питань і направляє навчально-пізнавальну діяльність майбутніх фахівців на їх рішення, надаючи необхідну допомогу. Наприклад в розкладанні проблеми на ряд простіших завдань, відповідь на які містять ключ до їх рішення. Викладач дає підказки, що визначає напрям пошуку, і вказівки на помилковість того або іншого рішення.

Діяльність студентів по формуванню фізичного іміджу у зв'язку з її особово-орієнтованою спрямованістю має творчий характер. Тому в цьому процесі великого значення набувають евристичні методи навчання : студенти самі або за допомогою викладача формулюють проблеми, пов'язані з формуванням фізичного самоіміджу, самостійно планують хід і послідовність їх рішення, контролюють процес, оцінюють результати своєї діяльності, вносять в неї відповідні корекції. Більшою мірою це відноситься до

фізкультурно-спортивної діяльності у позанавчальний час і реалізації заходів, що становлять здоровий спосіб життя, забезпечують ефективну самопрезентацію своїх можливостей.

Навчально-пізнавальна діяльність здійснюється у рамках організаційної структури групового способу навчання, що включає у свій зміст групову, фронтальну форми організації навчання і самостійну роботу [239].

Фронтальна і групова форми застосовуються для організації навчально-пізнавальної діяльності студентів, спрямованої на рішення репродуктивних і проблемних завдань спільно з викладачем.

Для цього застосовуються лекції проблемного викладу, проблемні семінари, методичні і практичні (навчально- тренувальні) заняття. Лекції проблемного викладу застосовуються для озброєння студентів теоретичними і методичними знаннями. В ході цих лекцій викладач представляє зміст матеріалу, що вивчається, у вигляді рішення послідовно взаємозв'язаних проблем.

Поглиблене вивчення теоретичних знань здійснюється на семінарських заняттях, що проводяться у вигляді проблемного семінару. В якості предмета обговорення виносяться навчальні проблеми, сформульовані викладачем.

Таким чином, навчально-пізнавальна діяльність студентів є системою засобів, методів, організаційних форм навчання і видів занять. Системотворним чинником виступають оперативні цілі формування фізичного самоіміджу.

Процес формування фізичного самоіміджу є одним із структурних компонентів ширшої системи професійної підготовки майбутніх фахівців. Тому її зовнішнє функціонування здійснюється через взаємодію з іншими компонентами: навчанням іншим дисциплінам навчального плану і системою професійної підготовки в цілому.

Завданням мотиваційного етапу є створення внутрішньої установки на формування фізичного самоіміджу, активізація мотиваційної активності.

Завдання діагностичного етапу полягає у вимірі, оцінці і самооцінці реального фізичного самоіміджу на основі діагностики початкових

іміджестворюючих характеристик і порівняння з аналогічними показниками ідеального фізичного самоіміджу.

На етапі цілеполягання формулюються перспективні, поточні і оперативні цілі формування фізичного самоіміджу з урахуванням співвідношення показників реального і ідеального фізичного «Я»[243].

Завдання етапу планування полягає у визначенні змісту навчального матеріалу, способів організації усіх видів навчально-пізнавальної діяльності (на рівні засобів, методів, організаційних форм і видів занять), їх тривалості і конкретних параметрів, планованих змін характеристик тілесності для досягнення перспективних, поточних і оперативних цілей формування фізичного самоіміджу. Планування розпочинається з розробки перспективного плану (на увесь період навчання у ЗВО), на основі якого розробляються поточні (на навчальний семестр) і оперативні плани (місяць).

Поточний і оперативний контроль і корекція результатів формування фізичного самоіміджу здійснюється на основі порівняння поточних і оперативних цілей з результатами, що досягаються, після закінчення семестру або навчального місяця. Параметри контролю, також як і параметри мети, визначаються з урахуванням динамічності (мінливості) характеристик фізичного самоіміджу, що вивчаються. Для оперативного контролю застосовуються параметри ваги тіла, функціональних можливостей організму (функціональні проби і тому подібне). Поточний контроль включає у свій зміст показники розвитку фізичних якостей, якості засвоєння валеологічних, іміджелогічних і фізкультурних знань, умінь і навичок, емоційно-ціннісного відношення до характеристик своїх фізичних якостей, характеристик здорового способу життя і фізкультурно-спортивної активності.

Підсумковий контроль проводиться на випускному курсі. Завданням підсумкового контролю є оцінка ефективності формування фізичного виховання в процесі навчання у ЗВО на основі порівняння іміджестворюючих характеристик з аналогічними показниками, що спостерігалися при вступі до ЗВО, і ідеальними показниками, соціально прийнятними для фахівця[254, с.90].

Узагальнюючи результати теоретичного моделювання системи формування фізичного самоіміджу, можна зробити висновок, що новизна розробленої нами моделі полягає в наступному.

Формування системи державного регулювання фізичним вихованням виділяється в якості відносно самостійної мети професійної підготовки фахівця. Ця мета досягається через рішення завдань розвитку пізнавального, емоційно-ціннісного і вольового компонентів.

Формулювання конкретних кількісних параметрів цієї мети і завдань, що відповідають їй, здійснюється з урахуванням особливостей в рівні розвитку фізичного самоіміджу і його структурних компонентів.

Мотиваційне значення мети і завдань посилюється через усвідомлення кожним студентом протиріччя між реальним і ідеальним фізичним самоіміджем.

Відповідно до цієї мети і завдань в зміст професійної підготовки необхідно включити нові елементи: 1) знання про рівень розвитку характеристик своєї тілесності: статури, здоров'я, функціональних можливостей організму (працездатності) і фізичної підготовленості; 2) знання соціально-нормативних вимог до цих характеристик людини; 3) спецкурс «Фізичний самоімідж», що включає знання про суть, структуру, зміст, критерії і показники розвитку фізичного самоіміджу, методику його виміру і оцінювання, способи самопрезентації.

Викладання спецкурсу вимагає відповідної попередньої професійної підготовки викладачів фізичного виховання, на яких покладається педагогічне завдання формування фізичного самоіміджа студентів в процесі фізичного виховання.

Студенти, особово зацікавлені в підвищенні рівня розвитку фізичного самоіміджу, виступають активними суб'єктами здорового способу життя і фізкультурно-спортивної активності на усіх етапах їх здійснення: цілеполягання, планування, практичної реалізації, контролю результатів і корекції своєї поведінки і діяльності.

Разом з традиційними видами навчально-пізнавальної діяльності (навчально-пізнавальна діяльність академічного типу і фізкультурно-спортивна діяльність) значимим для формування фізичного самоіміджу виду діяльності виступає здоровий спосіб життя студентів.

Засобами формування фізичного самоіміджу виступають, разом з традиційними фізичними вправами, заходи, що становлять зміст здорового способу життя : дотримання режиму харчування, навчальної діяльності, відпочинку і сну, заходи з гартування організму (контрастний душ, сонячні процедури, купання, ходьба босоніж і тому подібне), а також практичні завдання з ефективної самопрезентації своєї тілесності (корекція осанки, ходи, стиль одягу, жести, темп і пластичність і виразність рухів і тому подібне).

У формуванні фізичного виховання відносно більшого значення набувають евристичні методи навчання : студенти, самі або за допомогою викладача, формують проблеми, пов'язані з формуванням фізичного виховання, самостійно планують хід і послідовність їх рішення, контролюють процес і результати своєї діяльності, вносять в неї відповідні корекції. Більшою мірою це відноситься до фізкультурно-спортивної діяльності у позанавчальний час і реалізації заходів, що становлять здоровий спосіб життя, забезпечують ефективну самопрезентацію своєї тілесності.

Рішення задачі формування фізичного самоіміджу в процесі виховання не може бути досягнуте через застосування тільки навчальних занять з фізичного виховання, і припускає великий об'єм самостійної роботи. З одного боку, у вигляді самостійних занять фізичною культурою і спортом, з іншою - з організації здорового способу життя.

Таким чином, розроблена нами модель формування фізичного самоіміджу в процесі фізичного виховання студентів у ЗВО, передбачає необхідність реалізації ряду специфічних умов, що відносяться до цільового, змістовного і організаційно-методичного забезпечення викладання навчальної дисципліни «Фізична культура».

До найбільш значимих відносяться наступні умови:

- створення у студентів адекватних уявлень про власну фізичну форму, як об'єкт фізичного самоіміджу;
 - формулювання мети і завдань фізичного виховання повинні відповідати рівню розвитку фізичного самоіміджу і його структурних компонентів, з урахуванням особових особливостей студентів;
 - формування позитивного, мотиваційно-ціннісного відношення до самопрезентації тілесності, до ведення здорового способу життя і до занять фізичною культурою і спортом здійснюється через усвідомлення протиріч між реальним і ідеальним фізичним самоіміджем;
 - включення в навчальний процес спецкурсу «Фізичний самоімідж», знання, що містить, про суть, структуру, зміст, критерії оцінки показників розвитку фізичного самоіміджу;
 - професійна готовність викладачів кафедри фізичного виховання до рішення задачі формування фізичного самоіміджу студентів;
- активізація самостійної роботи, спрямованої на формування фізичного самоіміджу, з одного боку, у вигляді самостійних занять фізичною культурою і спортом, з іншою, по організації здорового способу життя.

Висновки до третього розділу

За результатами проведеного дослідження визначено, що нині фізична культура набуває все більшого соціального значення. Саме на неї покладаються великі надії в рішенні таких важливих завдань, як зміцнення здоров'я нації і виховання підростаючого покоління. У цих умовах абсолютно очевидна необхідність подальшого вдосконалення існуючої системи державного регулювання в сфері фізичного виховання.

Успішна реалізація висунених проектів з розвитку фізичної культури багато в чому залежить від забезпеченості цієї сфери кваліфікованими

фахівцями, рівень підготовленості яких повинен забезпечити їх активну і ефективну участь в цьому процесі. У зв'язку з цим підвищується відповідальність ЗВО за якість навчання.

Забезпечити підготовку кваліфікованих фахівців можна тільки у тому випадку, якщо будуть визначені методологічні, технологічні, змістовно-організаційні, науково-методичні і практичні основи побудови і функціонування системи багаторічної професійної підготовки у ЗВО. А це вимагає вичленення головних існуючих проблем, визначення основних завдань з їх вирішення, диференційованого підходу до дослідження і психолого-педагогічного обґрунтування перетворення і модернізації навчального процесу у ЗВО.

Науково доведена необхідність широкого впровадження спортивно-видового підходу у фізичне виховання студентів у ЗВО, що сприятиме активізації спортивної діяльності молоді, збереженню і зміцненню здоров'я, стійкому формуванню спортивної культури, підвищенню фізичної і спортивної підготовленості, розвитку і формуванню особово-орієнтованої рухової культури, розкриттю індивідуального психофізичного потенціалу.

Виховання і формування професіонала сьогодні має бути спрямоване не лише на отримання знань і придбання необхідних професійних навичок, але і на його особовий розвиток з урахуванням різноманіття професійних якостей, соціальних функцій і ролей в суспільстві.

На думку багатьох фахівців, формування іміджу є необхідним компонентом професійної компетентності фахівців різних галузей. Освітній маршрут особи, що включає роботу над іміджем, в цьому випадку вибудовується як освітня система, що представляє впорядкований взаємозв'язок іміджелогії і дисциплін професійної підготовки.

На формування іміджу впливають суб'єктивні (позиція в спілкуванні, самооцінка, рівень домагань, установки і ціннісні орієнтації, співвідношення самоіміджу, сприйманого і ідеального іміджу, здібності рефлексій, потреба схвалення, прагнення до переваги, влада, особливості життєвого

самовизначення), ситуаційні (особливості ситуацій соціального сприйняття прототипу іміджу) і соціальні (конкретно- історичні умови, в яких реалізуються функції іміджу).

Загальні висновки за результатами теоретичного, практичного і дослідно-дослідницького вивчення виділених науково-управлінських завдань можуть бути сформульовані таким чином:

- навчання у закладі вищої освіти припускає обов'язковість педагогічно - концентрованого і систематичного характеру адаптації студентів першого і другого курсів до особливостей і складнощів їх входження в нові для них соціальні, професійні, комунікативні і індивідуально-ціннісні обставини навчання у ЗВО;

- склад провідних наукових і освітніх дисциплін вимагає створення у ЗВО фізкультурно-оздоровчого навчального середовища, що виконує функції і створює спеціальні соціалізуючі умови для повноцінного спілкування педагогічного і студентського колективів, для підвищення професійної і морально-вольової компетентності студентів в навчально-виховному процесі, для вирішення завдань рекреаційного характеру, а так само для здійснення в процесі групових і індивідуальних занять фізичною культурою певної соціальної компенсації і педагогічної корекції поведінки і стосунків студентів, що зазнають складнощі в спілкуванні і стосунках в структурі навчальної групи і в громадській роботі;

- динаміка результатів комплексу дослідницьких методик, починаючи від діагностичних в перші місяці навчання студентів у ЗВО і закінчуючи спеціальною методикою позиціонування рефлексії студентів з широкого кола питань соціального і індивідуально-особового характеру, продубльована результатами як спеціальних тестів-завдань з фізичного виховання і розвитку студентів, так і вибірконими фіксованими спостереженнями монографічного характеру, показала, що поєднання, у рамках єдиних наукових програм і технологій, що відповідають їм, спеціальних цілеспрямованих занять і виховних заходів з фізичної культури дозволяють більшості студентів до кінця

другого курсу знайти своє місце в різноманітних справах, фізкультурно-масових заходах і соціальних проектах. У свою чергу, фізкультурні заняття являються для багатьох з них (від 72% до 76% опитаних студентів на постійній основі беруть участь в тому або іншому вигляді фізкультурної діяльності) одним з основних каналів самоорганізації, самоствердження і соціальної адаптації до умов і труднощів навчально-виховного процесу у ЗВО.

ВИСНОВКИ

У дослідженні запропоновано розв'язання актуального для науки державного регулювання завдання щодо обґрунтування теоретичних засад та розробки практичних рекомендацій з удосконалення механізмів фізичного виховання в закладах вищої освіти.

Отримані у процесі дослідження результати підтверджують загальну методологію, покладену в його основу, а реалізована мета і завдання дослідження дають можливість дійти в дисертації таких висновків:

1. Досліджено систему фізичної культури, як напряму соціального виховання і розвитку студентів. Визначено, що активізація потенціалу фізичної культури значною мірою залежить від адекватної трансформації економічних стосунків в галузі, підвищення рівня управління, та відповідного правового забезпечення. У комплексі рішення завдань розвитку забезпечується за допомогою державного регулювання, яке багато в чому залежить від типу соціальної політики і оголошених пріоритетів. В процесі державного регулювання навчальною і виховною роботою з фізичного виховання студентів ЗВО може успішно реалізуватися функція соціальної адаптації та виховання студентів за умови комплексної співпраці і взаємодії специфіки методів і організаційних форм фізичного і індивідуально- ціннісного виховання особи студента.

2. Визначено та сформовано структуру дефініції «державне регулювання розвитку фізичної культури та виховання» на основі структурування понятійного апарату та системи базових критеріїв класифікації суб'єктів фізкультурно-виховної діяльності, що дозволяє систематизувати її різноманіття; та використовувати в якості опорного поняття ефективності фізичної культури і виховання в закладах вищої освіти. Проаналізовано місце і роль державного регулювання фізичною культурою в соціально-економічному розвитку суспільства та їх вплив на соціально-демографічну ситуацію в країні; розглянуто реальний стан державного регулювання фізичною культурою та

вихованням на основі аналізу статистичних показників і моніторингу реального стану галузі.

3. Охарактеризовано та систематизовано напрями державного регулювання фізичного виховання студентської молоді у зарубіжних країнах. Проаналізовано державне регулювання фізичного виховання та культури в європейських країнах та США, які можна віднести до першого і другого типів країн, що розрізняються за мірою участі держави в процесі регулювання виховної діяльності.

За результатами проведеного аналізу окреслено напрями формування цілей фізичного виховання на основі порівняльного аналізу зарубіжних і вітчизняних теорій державного регулювання і сукупності функцій соціально-економічної української політики в умовах диверсифікації регулюючої дії держави на соціально-економічні процеси, що сприяють підвищенню якості професійної підготовки майбутніх фахівців.

4. Окреслено методичні підходи до соціального механізму державного регулювання фізичного виховання студентів. Визначено, що сучасна навчальна діяльність носить інтенсивний характер підготовки фахівців, що відповідає соціально-економічним вимогам суспільства і держави, які постійно змінюються, однак забезпечує розвиток студентів з урахуванням їх запитів, здібностей, ціннісних орієнтацій, у тому числі і рухових здібностей як необхідної умови зміцнення і підтримки здоров'я, реалізації інтелектуального і фізичного потенціалу справжньої і майбутньої професійно підготовленої молоді. Сформовано інноваційні принципи і напрями розвитку фізичної культури і виховання в умовах диверсифікації регулюючої дії держави на соціально-економічні процеси та модернізації економіки і реформування соціальної сфери.

5. Розроблено пропозиції з удосконалення організаційно-економічного механізму державного регулювання у сфері фізичної культури і виховання як комплекс заходів, здійснюваних державою і спрямованих на створення економічних і організаційних умов, що забезпечують задоволення

потреб різних категорій і груп населення в фізкультурній діяльності, в заняттях фізичною культурою і спортом, в здоровому способі життя. З позицій управління державне регулювання у сфері фізичної культури є системою цілей, завдань і заходів, спрямованих на розвиток фізичної культури і виховання, що реалізуються органами державного управління та закладами вищої освіти за рахунок бюджетних і позабюджетних джерел фінансування.

6. Обґрунтовано стратегічні напрями удосконалення механізмів державного регулювання фізичного виховання в закладах вищої освіти. На основі системного аналізу було запропоновано комплекс механізмів державного регулювання фізичного виховання в закладах вищої освіти, враховуючи критерії системності, методології підвищення рівня фізичної культури і виховання, як цілісної системи та запропоновані ключові напрями вдосконалення державного регулювання процесів розвитку галузі через принципи соціалізації та проектування цільової взаємодії студентського і педагогічного колективів, фасилітації умов навчальної і соціальної діяльності студентів, що становлять основи визначення змісту і специфіки проблеми використання фізичної культури як засобу соціальної діяльності. Визначено взаємозв'язок і взаємообумовленість державних регулюючих заходів, від яких безпосередньо залежить розвиток економіки і соціальної сфери в цілому, тому система дій з удосконалення механізмів державного регулювання в області фізичної культури і виховання включає вибір науково-обґрунтованих цілей розвитку, визначення напрямів; і пріоритетів державного втручання, принципів, характеру і масштабів регулювання, від яких залежить загальний напрям державних дій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абашкіна, Н.В. Принципи розвитку професійної освіти в Німеччині/ Н.В. Абашкіна // . – К.: Вища школа, 1998. – 207 с.
2. Амосов Н.М. Раздумья о здоровье. - М.: Физкультура и спорт, 1987. - 64 с.
3. Анатович Н.А. Методология политического анализа зффективности государственного управления // Проблемы управления. - 2009. - № 4 (33). - С. 95-99.
4. Андреева О., Благій О. Фандикова Л. Стан і напрями удосконалення системи підготовки кадрів з рекреації та оздоровчої фізичної культури // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. - 2002. - № 2-3. - С. 24-26. - Бібліогр.: 5 назв. - укр.
5. Андрушко В. Поняття та принципи реструктуризації регіонального агропромислового виробництва // ВУАДУПУ. - 2001. - № 2. - С.154-162.
6. Андрейчук С. Державне управління вищою школою в контексті Болонської декларації / С. Андрейчук // Актуальні проблеми реформування державного управління в Україні : матеріали щоріч. наук.-практ. конф. (20 січ. 2006 р.). У 2 ч. / за наук. ред. Я. Й. Малика. – Л. : ЛРІДУ НАДУ, 2006. – Ч. 2. – С. 4–5.
7. Андрейчук С. Управлінські засади розвитку вищої освіти України в умовах інтеграції в європейський освітній простір // Ефективність державного управління. – Вид-во Львів. регіон. ін-ту держ. управління. – Львів, 2007. – Вип. 12. – С.13-18
8. Андрющенко О. А. Концептуальні основи створення єдиного інформаційного поля фізичної культури і спорту України / О. А. Андрющенко // Вісн. Кн. палати. – 2003. – № 1. – С. 33-36.
9. Андрущенко, В. П. Основні тенденції розвитку вищої освіти України на рубежі століть : (спроба прогност. аналізу) / В. П. Андрущенко //

Вища освіта України. – 2001. – № 1. – С. 11–17.

10. Андрущенко, В. П. Модернізація освіти: політика і практика / В. П. Андрущенко // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 3. – С. 12–15.

11. Андрущук, А. Г. Освіта у країнах європейської спільноти: структура і управління / А. Г. Андрущук // Проблеми науки. – 2000. – № 8. – С. 54–60 ; № 9. – С. 54–69.

12. Андрефф В. Финансирование спорта во Франции: спортивное спонсорство / В. Андрефф // Спорт для всех. – 1996. – № 1. – С. 32 – 33.

13. Антонова Н.Б. Государственное регулирование экономики: Учебник / Антонова Н.Б. - Мн: Академия управления при Президенте Республики Беларусь, 2002. - 775 с. Антонова И.В. Методи прогнозування соціально-економічних процесів: Учеб. посібник. -Улан-Удз: Изд-во ВСГТУ. 2004. -212 с.

14. Апанасенко Г.Л Валеология на рубеже веков // Наука в олимпийском спорте. - 2000. - Специальный выпуск. - С. 14-20.

15. Арделеан Г. І. Реформування системи фізичного виховання в Румунії. – Луцьк: видавництво Волинського державного університету, 2000. – 20 с.

16. Архітектурно-планувальні особливості проектування бейсбольних споруд в Україні / О.С. Слепцов, Г.Д. Підгорна // Містобудування та терит. планув. - 2006. - Вип. 25. - С. 239-251.-Бібліогр.: 10 назв. -укр.

17. Базылюк Т.А. Соответствие подготовки специалистов направления “физическое воспитание и спорт” требованиями рынка услуг / Т.А. Базылюк // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – 2006. – № 10. – С. 81-84.

18. Вавренюк С. А. Генезис організаційно-правового забезпечення державного управління фізичним вихованням молоді на теренах України [Електронний ресурс] /С.А. Вавренюк/Державне будівництво : [Електронне наукове фахове видання]. – 2014. – № 2. – Режим доступу : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2014-1/index.html>.

19. Вавренюк С. А. Науково-теоретичні засади програмно-цільового управління розвитком фізичної культури і спорту для студентської молоді/С.А. Вавренюк/Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. праць. – Х. Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2014. – Вип. 2 (46). – С. 324–329.
20. Вавренюк С. А. Закордонний досвід державного управління розвитком фізичної культури і спорту/С.А. Вавренюк/Теорія та практика державного управління : зб. наук. праць. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2014. – Вип. 4 (47). – С. 163–167.
21. Вавренюк С. А. Теоретико-правові основи державного управління фізичною культурою і спортом в Україні/С.А. Вавренюк/Теорія та практика державного управління : зб. наук. праць. – Х. : Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2014. – Вип. 3 (46). – С. 210–215.
22. Вавренюк С. А. Роль виховних функцій фізичної культури і спорту серед студентської молоді: державноуправлінський аспект/С.А. Вавренюк/Інвестиції: практика та досвід. – К., -№ 2, 2015.- С. 138 – 140.
23. Вавренюк С. А. Структурно-функціональна модель системи державного управління розвитком фізичної культури і спорту в Україні/С.А. Вавренюк/Інвестиції: практика та досвід. – К., -№ 21, 2014.- С. 154 - 158.
24. Вавренюк С.А. Шляхи удосконалення системи навчання фізичної культури і спорту у вищих навчальних закладах України / С.А. Вавренюк // Публічне урядування: зб. наук. праць. К. : Вид-во ДП «Виробничий дім «Персонал», 2018. – Вип. 2 (12). – С. 85-94.
25. Вацеба О. Діяльність українського науково-дослідного інституту фізичної культури (1931-1939) як науково-організаційна основа формування та розвитку державного науково-дослідного інституту фізичної культури і спорту в сучасній Україні / О. Вацеба // Актуальні проблеми фізичної культури і спорту. – 2003. – №1. – С.39-45.
26. Виноградов П.А., Душанин А.П., Жолдак В.И. Основы физической культуры. – Челябинск: Урал ГАФК, 2006. – 387с.
27. Воробйов М.І. Передумови та шляхи формування сучасної системи

Післядипломної освіти фахівців з фізичного виховання і спорту в Україні / М.І. Воробйов, Ю.П. Мічуда // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – 2004. – № 21. – С. 3-8.

28. Воробйов М.І. Перепідготовка фахівців з фізичного виховання і спорту як вимога сучасного ринку праці в Україні / М.І. Воробйов, Ю.П. Мічуда // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – 2005. – № 9. – С. 3-9.

29. Гайдачук Д. Удосконалення фінансового забезпечення підготовки спортсменів високого класу до чемпіонатів світу, Європи і Олімпійських ігор / Д. Гайдачук // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2002. – № 4. – С. 71-74.

30. Гайдачук Д.Л. Результати досліджень з питань використання фінансових ресурсів організаційно-управлінськими структурами у спорті вищих досягнень / Д.Л. Гайдачук // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – 2004. – № 13. – С. 29-39.

31. Гайдышев И. Анализ и обработка данных: [спец. справочн.] / И. Гайдышев. – СПб: Питер, 2001. – 752 с.

32. Галкин В.В. Экономика спорта и спортивный бизнес: [учебн. пособ.] / В.В. Галкин. – М.: КНОРУС, 2006. – 320 с.

33. Галкин В.В., Сысоев В.И. Экономика физической культуры и спорта. Учебное пособие для вузов физической культуры. 2-е изд.– Воронеж: Изд-во Моск. Акад. экономики и права, 2000.– 219 с.

34. Гасюк І.Л. “Фізична культура в освітній сфері”: перспективні шляхи державного стимулювання розвитку / І.Л. Гасюк // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 12. – С. 95-99.

35. Гасюк І.Л. Державна політика й галузеві програми розвитку фізичної культури і спорту в Україні / І.Л. Гасюк // Університетські наукові записки: часопис ХУУП. – Х.: Вид-во ХУУП – 2010. – № 1(33). – С. 185-195.

36. Гасюк І.Л. Державне управління якістю діяльності та розвитком фізичної культури і спорту: процесуальне моделювання / І.Л. Гасюк //

Університетські наукові записки: часопис ХУУП. – Х.: Вид-во ХУУП – 2011. – № 1(37). – С. 363-371.

37. Гасюк І.Л. Еволюція організаційно-правових основ державного управління фізичною культурою і спортом на українських землях наприкінці XIX ст. та в радянський період / І.Л. Гасюк // Університетські наукові записки: часопис ХУУП. – Х.: Вид-во ХУУП – 2009. – № 4 (32). – С. 261-272.

38. Гасюк І.Л. Економіко-правові аспекти державного стимулювання розвитку фізичної культури та спорту в Україні / І.Л. Гасюк // Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. пр. – О.: Вид-во ОРІДУ НАДУ – 2011. – № 2(46). – С. 58-61.

39. Гасюк І.Л. Організаційна структура державного управління фізичною культурою і спортом в Україні / І.Л. Гасюк // Університетські наукові записки: часопис ХУУП. – Х.: Вид-во ХУУП – 2010. – № 3(35). – С. 195-203.

40. Гасюк І.Л. Організаційно-правові засади господарської діяльності в сфері фізичної культури і спорту / І.Л. Гасюк // Інвестиції: практика та досвід. – 2010. – № 17 – С. 108-112.

41. Гасюк І.Л. Організаційно-правові засади державного управління фізичною культурою й спортом: сучасний стан і тенденції розвитку / І.Л. Гасюк // Університетські наукові записки: часопис ХУУП. – Х.: Вид-во ХУУП – 2009. – № 2(30). – С. 297-304.

42. Гасюк І.Л. Організаційно-правові основи функціонування фізкультурно-спортивних організацій в Україні / І.Л. Гасюк // 85 років освітнього шляху. Сторінки історії Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії: мат. всеукр. наук.-практ. конф. (Хмельницький, 5-6 жовтня 2006 р.). – Х.: Редакційно-видавничий відділ ХГПА, 2006. – С.110-115.

43. Гасюк І.Л. Підходи до дослідження системи державного управління розвитком фізичної культури і спорту / І.Л. Гасюк // Державне управління та місцеве самоврядування: зб. наук. пр. – Д.: Вид-во ДРІДУ НАДУ, 2010. – № 4(7). – С. 194 - 206.

44. Гасюк І.Л. Програмно-цільовий підхід – наукова категорія теорії

державного управління розвитком фізичної культури та спорту / І.Л. Гасюк // Економіка та держава. – 2011. – № 4 – С. 126-128.

45. Гасюк І.Л. Програмно-цільовий підхід як механізм державного управління розвитком фізичної культури та спорту / І.Л. Гасюк // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 5 – С. 95-100.

46. Григоренко В. Соціальне підкріплення як фактор оптимізації післядипломної підготовки вчителя фізичної культури / В. Григоренко, В. Пристинський, О. Олійник, О. Зінов'єв // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2002. – № 2-3. – С. 95-97.

47. . Гузарь В.М. Процес управління фізичною культурою і спортом / В.М. Гузарь // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – Х., 2009. – № 17. – С. 9-18.

48. Гуськов, С.И. Спортивный маркетинг: учеб. пособ. / С.И. Гуськов. - К.: Олимпийская литература, 2001. - 258 с.

49. Данилко М. Тенденції розвитку вищої освіти у галузі фізичного виховання і спорту / М. Данилко // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. – 2002. – № 2-3. – С. 49-52.

50. Домбровська, С. М. Державне управління вищою освітою в умовах трансформаційних змін : [монографія] / С. М. Домбровська. – Х. : Оберіг, 2010. – 176 с.

51. Домбровська, С. М. Якість освіти як одна з запорук вдалого державного реформування вищої школи України / С. М. Домбровська // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. пр. / Харк. регіон. ін-т держ. упр. Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2011. – Вип. 1. – С. 149–154.

52. Домбровська, С. М. Місце вищої освіти в стратегії державної політики суспільного розвитку України / С. М. Домбровська // Менеджер. Вісн. Донец. держ. ун-ту упр. – 2011. – Вип. 1. – С. 84–88.

53. Домбровська, С. М. До питання про формування державної освітньої політики України та її вдосконалення / С. М. Домбровська //

Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 5. – С. 50–55.

54. Дутчак М. "Спорт для всех" в утверждении идеалов олимпизма в Украине // Наука в олимпийском спорте. - 2001. - № 3. - С. 61-66.

55. Дутчак М. Стратегія і тактика розвитку спорту для всіх в Україні // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. - 2003. - № 16. - С. 3-16. - Бібліогр.: 4 назв. - укр.

56. Економічна ефективність виробництва товарів народного споживання: методологія і практика управління (на прикладі харчової і легкої промисловості): автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.07.01 / В.В. Прядко; НАН України. Рада по вивч. продукт, сил України. - К., 2005.-29 с. — укр.

57. Економічна кібернетика: Навч. посібник / Шарапов О.Д., Дербенцев В.Д., Семьонов Д.Є.-К.: КНЕУ, 2004.-231 с.

58. Ермаков С.С. Исследования в спорте: анализ информации в сети Интернет Украины, России и республики Беларусь // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. -Х., 2001. -№ 18. - С. 51-59. - Библиогр.: 19 назв. -рус.

59. Ефективність державного управління / Ю. Бажал., О. Кілієвіч, Мертенс та ін.; За заг. ред.. І. Розпутенка. -К.: Вид-во "К.І.С.", 2002.-420 с.

60. Ємець О. Активні методи навчання в фізкультурній освіті // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. - 2002. - № 2-3. - С. 56-58. - Бібліогр.: 10 назв. - укр.

61. Єріна А.М. Статистичне моделювання та прогнозування: Навч. посібник. - К.: КНЕУ, 2001.- 170 с.

62. Єрмаков С.С. Інформаційна складова моніторингу наукових досліджень у фізичному вихованні і спорті // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: 36. наук, праць. За заг. ред. С.С. Єрмакова. - Харків, 2007 - № 8- С. 43-50.

63. Єрмаков С.С. Інформаційне забезпечення наукових досліджень стану здоров'я людини, що пов'язані з навколишнім середовищем // Актуальні проблеми фізкультурної освіти: Матеріали IV електронної наукової

конференції. - Харків: "ОВС", 2008. - С. 3-5.

64. Жовнірчик Я.Ф. Обумовленість сталого розвитку регіону та необхідність його державного регулювання [Електронний ресурс] / Жовнірчик Я.Ф. // Державне управління: теорія та практика. - 2009/1. - № 9. – С. 3-10.

65. Жуков В.Л., Затилкін В.В. Вивчення показників роботи Сумської обласної фізкультурної організації з розвитку фізичної культури і спорту // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. - 2004. - № 3. - С. 11-16.

66. Журняк Б.И., Гуржевская В.Ф. Инновационные технологии в информационных системах при подготовке кадров по физической культуре и спорту // Культура народов Причерноморья. - 2004. - № 48, Т.2. - С. 187-192 - Библиогр. в конце ст.: 14 назв. - рус.

67. Закон «О любительском спорте США». — М, 1978.

68. Законодавча база фізичної культури та спорту в Україні // http://www.noc-ukr.org/ua/officialdocuments/nok_law.html

69. Золотов М.И. Менеджмент и экономика физической культуры и спорта: учеб. пособ. / М.И. Золотов, В.В. Кузин. - 2-е изд., доп. и перераб. - М.: Академия, 2004. - 215 с.

70. Теория и методика обучения предмету "Физическая культура": Учеб. пособие, 2-е изд., стер. / Ю.Д. Железняк, В.М. Минбулатов - М.: Издательский центр "Академия", 2006. - 272 с.

71. Указ Президента України №640/2008 Про пріоритети розвитку фізичної культури і спорту в Україні

72. Указ Президента України №667 Про національний план дій щодо реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту

73. Указ Президента України №107 Про Національну раду з питань фізичної культури і спорту

74. Указ Президента України №1176 Про Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту

75. Управління в органах виконавчої влади України: Навч. посібник /

В.Л. Ортинський, З.Р. Кісіль, М.В. Ковалів - К.: Центр учбової літератури, 2008. - 296 с.

76. Управління інституціональним розвитком державної митної служби України: автореф. дис... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.03 / Н.А. Липовська; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. - К., 2007. -36 с.- укр.

77. История и организация физической культуры: Учеб. пособие. Введение / Кулинко Н.Ф. - М.: Просвещение, 1992. - 223 с.

78. История физической культуры: Учеб. пособие. / Сост. Столбов В.В. - М.: Просвещение. 1989. - 288 с.: ил.

79. Іваницький О.О., Черкасов О.М. Контроль соціально-економічної ефективності діяльності облдержадміністрацій. // Актуальні проблеми державного управління: Зо. наук, праць. - Харків. № 2 (17) 2003. - С. 75-80.

80. Іванов О.В., Іванченко Ю.М. Оптимізація розподілу фінансових потоків у спортивній організації // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. - 2003.-№ 18. -С. 66-72.-Бібліогр.: 1 назв.-укр..

81. Імас Є.В., Мічуда Ю.П. Економічні проблеми розвитку сфери фізичної культури і спорту в перехідних суспільних системах // Економіка і держава. - 2006. - № 2. — С. 40- 43.

82. Інституціалізація спорту: динаміка структурних змін: автореф. дис... канд. соціол. наук: 22.00.03 / Л.П. Люта; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. - К., 2007. - 20 с. - укр. .

83. Історія фізичної культури і спорту: Навч. посібник / М.С. Солопчук. - Кам'янець- Подільський: "Абетка-Нова", 2001. - 236 с.

84. Історія фізичної культури: Навч. посібник / За ред. проф. С.М. Філя. - Харків : "ОВС", 2003.- 160 с.

85. Ільницький В.І., Ясінський Є.А. Фізичне виховання у навчальних закладах. — Тернопіль, 2000.-260с.

86. Кандрашов О.М. Формування державних програм управління реструктуризацією промислового виробництва [Електронний ресурс] / О.М. Кандрашов. — Державне управління: удосконалення та розвиток. - 2010. - № 5. —

С.5-13.

87. Капица С.П., Курдюмов С.П., Малинецкий Г.Г. Синергетика и прогнозы будущего. Изд.3-е. - М.: Едиториал УРСС, 2003. - 288 с.

88. Кар'єра державного службовця в Україні: теоретичні засади: автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.03 / Б.Й. Візіров; Ін-т законодавства ВР України. - К., 2009. - 20 с. - укр.

89. Карамишев Д., Радиш Я. Системний підхід як напрям методології управління соціальними системами (на прикладі управління системою охорони здоров'я) // ВУАДУПУ. - 2006. - № 1. - С. 58-65.

90. Карандашев В.Н. Методика Шварца для изучения ценностей личности: концепция и методическое руководство. - СПб.: Речь, 2004. - 70 с.

91. Карпов Ю. Имитационное моделирование систем. Введение в моделирование :. - СПб.: БХВ-Петербург, 2005. - 400 с.

92. Кісельов А., Главатий С., Руденко А., Майоров В., Абрамов К., Татарова Л. Адаптивна фізична культура і паралімпійський спорт Миколаївської області // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. - 2007. - № 6. - С. 125-128.

93. Князева Е.Н., Курдюмов С.П. Законы эволюции и самоорганизации сложных систем. - М.: Наука, 1994. - 236 с. (Серия "Кибернетика - неограниченные возможности и возможные ограничения").

94. Князєв В., Бакуменко В. Філософсько-методологічні засади державно-управлінських рішень // ВУАДУПУ. - 2000. - № 2. - С. 341-358.

95. Кобзарь А.И. Прикладная математическая статистика. Для инженеров и научных работников. - М.:Физматлит, 2006. -816 с.

96. Кобилев А.Г. Муниципальное управление и социальное планирование в муниципальном хозяйстве / А.Г. Кобилев, А.Д. Киреев, В.В. Рудой. - Ростов н/Д.: Феникс, 2007. - 608 с.

97. Когут П. Оптимізація системи державного управління на засадах персоніфікації політико-владних відносин // ВНАДУПУ. - 2008. - №3. - С.201-210.

98. Козярик В. Парламент і уряд України: оптимізація владних відносин // Актуальні теоретико-методологічні та організаційно-практичні проблеми державного управління: Матеріали науково-практичної конференції за міжнародною участю, 28 травня 2004 р. - Київ - Т.1 - С. 163-165.

99. Колесников А.А. Синергетическая теория управлением. - Таганрог: ТРТУ, М.: Энергоатомиздат, 1994. - 344 с.

100. Колпаков В.К. Адміністративне право України: Підручник. - К.: Юрінком Інтер, 1999. - 736 с.

101. Компьютерное моделирование в решении социально-экономических задач: учебно- методическое пособие / Сост. И.С. Тулохонова - Улан-Удз, Изд-во ВСГТУ, 2007. - 72 с.

102. Кондратенко О. Принципи організації роботи державних службовців у складі управлінської команди // ВНАДУПУ. - 2004. - № 4. - С. 128-134.

103. Кононович В. Г. Нормативно-правові засади державного управління у сфері фізичної культури і спорту на прикладі європейських країни.[Електрон.ресурс.] Державне будівництво №1, 2013 ХАРИ НАДУ, Режим доступу: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=njuu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21COLORTERMS=0&S21P03=I=&S21STR=EJ000086%2F2013%2F1

104. Кононович В.Г. Формування організаційно-правових засад державного управління фізичною культурою в Україні / В.Г. Кононович // Теорія та практика державного управління «Збірник наукових праць» (Випуск 4(39)). – Харків, 2012. – С. 301-305.

105. Кононович В.Г. Удосконалення державного управління у сфері фізичної культури і спорту при орієнтації на європейський вектор розвитку / В.Г. Кононович // Актуальні проблеми державного управління – Харків, 2013. – С.426-430.

106. Кононович В.Г. Розвиток фізичної культури і спорту в Україні як один з пріоритетів державного управління / В.Г. Кононович // Теорія та практика державного управління «Збірник наукових праць» (Випуск 2(41)). – Харків, 2013. – С. 127 – 131.

107. Кононович В. Г. Вдосконалення системи державного управління у сфері фізичної культури та спорту України. Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління : зб. наук. пр. / Нац. ун-т цив. захисту України. Харків, 2016. Вип. 2 (5). С. 325 – 331.
URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/13457/1/%d1%81%d1%82%d0%b0%d1%82%d1%8c%d1%8f%20Engl%20%281%29.pdf>

108. Кононович В. Г. Закордонний досвід державного управління розвитком фізичної культури та спортом. Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління : зб. наук. пр. / Нац. ун-т цив. захисту України. Харків, 2017. Вип. 2 (7). С. 469 – 475.
URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/13458/1/%d0%a1%d1%82%d0%b0%d1%82%d1%8c%20Engl.pdf>

109. Кононович В. Г. Державне управління в сфері фізкультурно-спортивних послуг Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління : зб. наук. пр. / Нац. ун-т цив. захисту України. Харків, 2019. Вип. 1 (10). С. 391 – 398.
URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/13459/1/%d0%a1%d1%82%d0%b0%d1%82%d1%8c%d1%8f%204%20Engl.pdf>

110. Кононович В.Г. Формування державних механізмів фінансування галузі "Фізична культура і спорт". Антикризове регулювання у сфері державних фінансів, роль науки у вищих навчальних закладах . Харків, 2012. С. 338 – 339.

111. Кононович В.Г. Теоретичні і правові основи державного управління фізичною культурою і спортом в Україні . Університетські наукові записки. Часопис Хмельницького університету управління та права. Хмельницький,

2013. Випуск 2(46). С. 40 – 44.

112. Кононович В.Г. Формування інноваційних механізмів державного регулювання підготовки фахівців / В.Г. Кононович, Д.В. Бондар // Міжнародна науково-практична конференція, Державне управління та місцеве самоврядування: актуальні проблеми та шляхи їх вирішення. м.Рівне, 11-12 квітня 2013. С. 89-98.

113. Кононович В.Г. Механізми державного регулювання фізкультурно-спортивних послуг . Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції, Наука. Майбутнє: Досягнення та перспективи . Запоріжжя, 2013. С.293-295.

114. Кононович В.Г. Державного регулювання фізкультурно-спортивної сфери . Сборник научных трудов SWorld . Одесса, 2012. – С.46-48.

115. Кононович В.Г. Соціальний механізм реалізації державного регулювання розвитку підприємств. Матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 18–19 березня 2020 р. / за заг. ред. В. П. Садкового. – Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2020. С. 190- 192.

116. Кононович В.Г. Управління розвитком фізичного виховання в закладах вищої освіти.. Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Державне управління в Україні: виклики та перспективи» м. Мелітополь 18 жовтня 2019 року Україна С. 392-394.

117. Кононович В.Г. Соціальний потенціал розвитку фізичного виховання. Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Державне управління в Україні: виклики та перспективи» м. Мелітополь 8-9 травня 2020 р. Україна. С. 228-231.

118. Кононович В.Г. Формування державних пріоритетів у сфері фізичного виховання.. Матеріали круглого столу «Формування дієвих механізмів державного управління з забезпечення державної безпеки» НУЦЗУ 2021 р.

119. Конох А.П. Актуальні проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах //

Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. - 2005. - № 22. - С. 162-167. - Бібліогр.: 10 назв. - укр.

120. Конох А.П. Принципи відбору змісту професійної підготовки майбутніх фахівців із спортивно-оздоровчого туризму у вищих навчальних закладах // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. - 2006. - № 8. - С. 45-49. - Бібліогр.: 5 назв. - укр.

121. Конституційне право України: Вид. 3-тє, виправл. та доповн. Р. 1. гл. 1 Поняття, предмет і метод галузі конституційного права / Кравченко В.В. - К.: Атіка, 2004. - 512 с.

122. Конституційні акти України. 1917-1920. Невідомі конституції України", К.: "Філософська і соціологічна думка", 1992. - 105 с.

123. Коротков З.М.. Исследование систем управления: Учеб. пособие для вузов. - Издательско-консалт.комп."Дека", 2000. - 336 с.

124. Котлер Ф. Маркетинг менеджмент - Спб: Питер Ком, 1999. - 896 с.

125. Кочеткова А.И. Введение в организационное поведение и организационное моделирование: Учеб. пособие. - М.: Дело, 2003. - 944 с.

126. Краснопорова С.В. Система показників оцінки якості управлінських послуг. Теорія та практика державного управління: 36. наук, праць. - Харків, вип. 3 (12) 2005. -С — 49.

127. Кратт, О. А. Ринок послуг вищої освіти: методологічні основи дослідження конюктури : (монографія) / О. А. Кратт. – Донецьк : ТОВ “Юго-Восток, Лтд”, 2003. – 360 с.

128. Крегул Ю.І. Правові основи державного управління економікою України: Нав. посібник. - К.: КНЕУ, 2003. - 431 с.

129. Круцевич Т.Ю. Управление физическим состоянием подростков в системе физического воспитания: дис... д-ра наук по физическому воспитанию и спорту: - Национальный ун-т физического воспитания и спорта Украины. - К.. 2010. — 510 с

130. Куделко В.З. Анализ структурно-функциональных особенностей органов физической культуры и спорта Харьковской области // Педагогіка,

психологи та біол. пробл. фіз. виховання і спорту. - 2004. - № 8. - С. 90-96. -
Бібліогр.:

131. Куделко В. Е. Організація і технологія управління фізичною культурою і спортом у системі районного територіально-адміністративного утворення. – Харків: видавництво Харківської державної академії фізичної культури, 2005. – 20 с.

132. Куделко В.Э. Функционально-структурный анализ управления физической культурой и спортом в системе регионального звена// Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. - Харків: ХДАДМ (ХХП), 2004. - №3. - С. 79 - 85.

133. Куделко В.Э. Анализ проблемной ситуации развития культуры управления физкультурно-спортивной деятельности // Слобожанський науково-спортивний вісник. - Харків: ХДАФК, 2013. - С. 149 - 151.

134. Кулинич О.І., Кулинич Р.О. Теорія статистики: Підручник. - 4-те вих. переробл.ідоповн. - К.: Знання, 2009. - 311 с.

135. Кулинич Р.О. Статистична оцінка чинників соціально-економічного розвитку — К.: Знання, 2013. - 311 с.

136. Курило В.С., Мартиненко В.В. Концептуальні основи професійної підготовки спеціалістів фізичного виховання і спорту в Україні // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. - 2006. - №12.-С. 102-105. - Бібліогр.: 14 назв.-рус.

137. Кухтій А.О. Особливості функціонування та перспективи розвитку галузі фізичного виховання та спорту в Україні // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. -Х.: ХХП, 2001. -№ 23. - С. 18-22. - Бібліогр.: 10 назв. -укр.

138. Куц А.С. Организационно-методические основы физкультурно-оздоровительной работы со школьниками, проживающими в условиях повышенной радиоактивности: автореф. дис. ... докт. пед. наук / Украинский гос. ун-т физического воспитания и спорта.-К., 1997.-44 с.

139. Лафта Дж. К. Эффективность менеджмента организации. Учебное

пособие. - М.: Русская Деловая Литература, 1999. - 320 с.

140. Левенець В. Актуальні питання спортивного травматизму // Спортивна медицина. - 2004. - № 1-2. - С. 84-89. - Бібліогр.: 10 назв. - укр.

141. Леонова А.О., Давидова В.П., Новачук О.О Ефективність державного управління в контексті євроінтеграції України: Навч.-метод. посіб. - К.: ДПА України, 2007. - 390 с.

142. Линьов К. Принцип нелінійності у державному управлінні // Актуальні теоретико- методологічні та організаційно-практичні проблеми державного управління: Матеріали науково-практичної конференції за міжнародною участю, 28 травня 2004 р. - Київ - Т.1 -С. 68-70.

143. Лисенко І. Побудова системи післядипломної освіти фізкультурних кадрів: постановка проблеми // Теорія і методика фіз. виховання і спорту. - 2000. - № 1. - С. 107-110. - Бібліогр.: 10 назв. - укр.

144. Литвин А.Т. Технология маркетинга в физкультурно-оздоровительных центрах // Педагогика, психология та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. - Х., 2002. - № 9. - С. 78-82. - Библиогр.: 4 назв. - рус.

145. Лоза Т.О., Затилкін В.В. Пошук шляхів поліпшення методичної підготовки магістрантів у сфері фізичного виховання і спорту // Педагогика, психология та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. - 2004. - № 1. - С. 23-28. - Бібліогр.: 4 назв. - укр.

146. Луговий В. Шляхи вдосконалення керівного персоналу державної служби (аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду). - К.: Вид-во УАДУ, 1999. - 247 с.

147. Лукашук В.І. Тенденції розвитку спорту в умовах ринкових перетворень: Автореф. дис..канд.соц.наук / Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. - Х., 2006. - 24 с.

148. Майборода В. Наукові засади підвищення кваліфікації державних службовців в Україні // Актуальні питання організації навчання і методики викладання в системі підвищення кваліфікації державних службовців. - К.: В-во УАДУ, 1998. - С. 191-197.

149. Майборода В. Наукові засади підвищення кваліфікації державних службовців в Україні // Вісник УАДУ. - 1997. - № 2. - С. 121-127.

150. Малахівська С. Етапи та принципи експертизи інвестиційних процесів // Актуальні теоретико-методологічні та організаційно-практичні проблеми державного управління: Матеріали науково-практичної конференції за міжнародною участю, 28 травня 2004 р. Київ — Т.2 — С. 13-14.

151. Малиновський В. Принципи територіальної організації влади в контексті трансформаційних процесів // ВНАДУПУ. - 2008. - № 2. - С. 209-217.

152. Малиновський В.Я. Державне управління. / Луцьк: Ред.-вид. відд. "Вежа" Вол. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. - 558 с.

153. Мазурашу Г. Г. Здоров'я – пріоритет державної політики / Георгій Мазурашу // Спортивно-розважальне видання “Супер!»: спец. випуск, присв. пробл. сфери фіз. культури і спорту в Україні. – Ч. 2009. – 24 с.

154. Мальона С. Б. Організаційно-правові основи фізичної культури: курс лекцій / Світлана Мальона. – Івано-Франківськ, 2008. – 345 с..

155. Мальона С. Право - специфічний засіб управління фізичною культурою і спортом // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. - 2006. - № 4. - С. 108-110.-Бібліогр.: 11 назв.-укр.

156. Мальона С. Б. Рівень готовності випускників факультетів фізичного виховання вищих навчальних закладів до правового забезпечення їх професійної діяльності / Світлана Мальона // Вісник Прикарпатського університету. Серія: Фізична культура. – Івано-Франківськ, 2008. – Вип. 8. – С. 79-83.

157. Месь А.В. Комплексна оцінка фізичної підготовки військовослужбовців. // Теорія і методика фізичного виховання і спорту. – К.: Олімпійська література, 2001. №1, – с. 52-54.

158. Мічуда Ю.П. Функціонування та розвиток сфери фізичної культури та спорту в умовах ринку: автореферат дис.доктора наук. з фізичного виховання та спорту : 24.00.02/Мічуда Ю.П.; Нац. Ун-т фіз.виховання та спорту України.- К. 2008., -39 с.

159. Мудрик В.И. Методология исследования отрасли «Физическая культура и спорт в системе управления/В.И. Мудрик/Педагогіка та психологія та медико психологічні проблеми фізичного виховання та спорту.— 2003. — К. - № 12. — С. 81 — 88.

160. Наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту №5017 Про затвердження Плану організаційно-практичних заходів Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту на 2009 рік щодо реалізації заходів Державної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2007-2011 роки від 22.01.2009

161. Наказ МОНУ «Про затвердження Концепції фізичного виховання в Україні від 23.04.1997- №7/6-18 /Режим доступу <http://www.tmfv.com.ua/journal/issue/viewFile/13/13>

162. Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту (затверджена Указом Президента України від 28.09. 2004 року №1148/2004). — К., 2004. — 16 с.

163. Нормативна база Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту// <http://www.kmu.gov.ua/sport/control/uk/doccatalog/list?currDir=91030> .

164. Огаренко В. Концепція управління освітою в Україні/ В. Огаренко //Вісн. НАДУ. — 2005. — №1. — С. 211 — 217.

165. Огаренко В. М. Державне регулювання діяльності вищих навчальних закладів на ринку освітніх послуг: монографія/ В. М. Огаренко. — К.: Вид-во НАДУ, 2005. — 328 с.

166. Огаренко В. М. Державне регулювання розвитку вищих навчальних закладів в Україні: автореф. дис... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.02 /В.М. Огаренко /Нац. Акад. державного управління при Президентові України. — К., 2005. — 36 с.

167. Олейник Н.А., Мудрик В.И., Приходько И.И., Горбенко А.В., Куделко В.Э., Путятин Г.Н. Организационные и управленческие аспекты развития физической культуры и спорта в Украине //Слобожанський науково-спортивний вісник. - Харків: ХДАФК, 2004. - С. 300 - 310.

168. Олуйко В. Державний управлінець. Анфас і профіль/ В.Олуйко // Віче. – 2003. – № 12. – С. 34 –37.

169. Олуйко В. Завдання вищої школи в реалізації державної та регіональної кадрової політики: проблеми і перспективи /В.Олуйко // зб. наук. пр. НАДУ; за заг. ред. В.І. Лугового, В.М. Князева. – К.: Вид-во НАДУ, 2004. – Вип. 2. – С. 551 – 559.

170. Олійник М. О. Теоретичні і методичні основи управління фізичною культурою і спортом в Україні. – Київ: видавництво Національного університету фізичної культури і спорту, 2000. – 131с.

171. Папуша В.Г. Фізичне виховання школярів: форми, зміст, організація/ В.Г.Папуша. – Тернопіль: Збруч, 2000 – 248 с.

172. Парубчак И. Соотношение культурно-воспитательной функции с другими сферами и ведомствами государства с целью повышения эффективности социализационных процессов в стране [Текст] / И.О. Парубчак // Социально-гуманитарный Вестник Юга России / Научный журнал ; за ред. Киселева А.А. – Вип. № 8. – 2013. – С. 126 – 135.

173. Парубчак И. Реализация культурно-воспитательной функции в стране – основа социального назначения государства [Текст] / И.О.Парубчак // Экономика. Управление. Право / Научно-практический журнал / За ред. Черняка В.З. – Выпуск №8 (44). – 2013г. – С. 30-34.

174. Парубчак І. Вплив громадських організацій та об'єднань на соціальні характеристики державного управління в Україні [Текст] / І.О.Парубчак // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. праць / Одес. регіон. Ін.-т держ. Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України ; за заг. ред. Іжї М.М. – Львів : ОРІДУ НАДУ, 2013. – Вип. № 1 (53) – С. 112– 116.

175. Пашко Л. А. Людські ресурси у сфері державного управління: теоретико-методологічні засади оцінювання: монографія / Л. А. Пашко. – К.: Вид-во НАДУ, 2005. – 236 с.

176. Пашко Л. А. Сучасний підхід до професійної підготовки управлінців-менеджерів як необхідна умова підвищення ефективності

- державного управління/ Л. А. Пашко // Менеджер. – 2003. – №4. – С. 196 – 200.
177. Пашко Л. До проблеми активізації людини адміністративної у сфері державного управління // Командор. – 2005. – № 1. – С. 33– 37.
178. Пашко Л.А. Професійна підготовка менеджерів державного управління – виклик ХХІ століття / Л.А. Пашко, С.А. Кіндзерський // Статистика України. – 2004. – № 4 . – С. 31–34.
179. Павленченко В.В. Педагогика и психология высшей школы: учебное пособие/ В.В. Павленченко. – Ростов н/Д: Феникс, 2002 – 544 с.
180. Петрова І.О. Дозвілля в зарубіжних країнах: Підручник. – К. Кондор, 2005. – 408 с.
181. Про перелік напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра: постанова Кабінету Міністрів України від 13 грудня 2006 р. № 1719 // Офіційний вісник України. – 2006. – № 6. – С. 499 – 505.
182. Про ліцензування освітніх послуг: постанова Кабінету Міністрів України від 29.08.2003 р. № 1380 // Інформаційний вісник вищої освіти. – 2004. – № 12. – С. 2 – 8.
183. Почтовюк А. Б. Формування системи підготовки кадрів державних службовців: регіональний аспект: автореф. дис... канд. наук з держ. упр.: 25.00.04 / А. Б Почтовюк. – Укр. акад. держ. управління при Президентові України. – К, 2002. – 21 с.
184. Постанова Кабінету Міністрів України №1594 від 15.11.2006р. Про затвердження Державної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2007-2011 роки
185. Постанова Кабінету міністрів України від 15 січня 1996 р. N 80 «Про державні тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості населення України»/Режим доступу <http://www.uazakon.com/document/spart93/inx93842.htm>
186. Про національну доктрину розвитку освіти: указ Президента України від 17 квіт. 2002 №347/2002. – К., 2002. – 20 с.

187. Про проведення педагогічного експерименту з кредитно-модульної системи організації навчального процесу № 48 від 23 січня 2004 р //Освіта. – 2004. – 11 лют.

188. Про схвалення концепції державної програми розвитку освіти на 2006-2010 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 12 липня 2006р. №396-р //Урядовий кур'єр – 2006. – 2 серпня.

189. Проект Закону України «Про внесення змін до Закону України “Про фізичну культуру і спорт”». – Режим доступу : www.kmu.gov.ua.

190. Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 08 черв. 2007 р. №3808-12. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua.

191. Про затвердження Положення про «Державний комітет України з питань фізичної культури і спорту» від 21.05.2004 N 1561 .

192. Професійна освіта: словник: навчальний посібник / укл. С.У. Гончаренко та ін., за ред. Н.Г. Ничкало. – К.: Вища школа, 2000. – 380 с.

193. Приказ министерства высшего и среднего специального образования СССР от 15 мая 1978 г. n 525 «Об утверждении инструкции по организации и содержанию работы кафедр физического воспитания высших учебных заведений»/ режим доступу <http://base.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc;base=esu;n=19849>

194. Психология и педагогика: учебное пособие / под ред. К.А. Абульхановой, Н.В. Васиной, Л.Г. Лаптева, В.А. Сластенина. – М.:Совершенство, 1998. – 320с.

195. Пулатіна Г. М. Організаційні аспекти оптимізації діяльності спортивних шкіл на основі програмно-цільового управління. – Харків: видавництво Харківської державної академії фізичної культури, 2007. – 20 с.

196. . Пуни А. Ц. Проблема особистості в психології спорту // Лекція для слухачів факультету підвищення кваліфікації. – М., 2000. – 28 с.

197. Рибчич И. Е. Концептуальные основы валеологии в процесса государственного управления развитием физической культуры в стране / Рибчич И. Е. // Legea și viața : revista științifico-practică. – Republica Moldova,

Chisinau – 2015.– Nr. 9/2 (285). – С. 74 – 77.

198. Рибчич И. Е. Гуманитарные аспекты валеологии в государственной политике популяризации физического воспитания общества [Текст] / И.О.Парубчак // Актуальные проблемы современности: наука и общество / Балаковский филиал РАНХиГС / За ред. Солдаткина А.А. – Выпуск №3 (8). – 2015г. – С. 7-11.

199. Рибчич И. Е. Правовое регулирование государством развития физической культуры и спорта – доминирующее направление управленческой стратегии страны [Электронный ресурс] / И.Е. Рибчич // Электронный научный информационно-образовательный журнал; за ред. И. Санжаревского – выпуск № 02 (010). – 2015. – Режим доступа : <http://www.pu.virmk.ru/arhiv/2015/02/Rybchych.htm>

200. Рибчич І. Є. Правові аспекти державного управління сферою фізичної культури і спорту в Україні [Електронне видання] / І.Є. Рибчич // Державне будівництво : Електронне фахове видання з державного управління ; за заг. ред. Карамишева Д.В. – Х. : Вид-во ХарРІ НАДУ. – Вип. № 1. – 2015.

201. Рибчич І.Є. Соціалізаційний контекст спорту як системи комунікації в гуманітарній сфері управління державою [Текст] / І.О. Парубчак, І.Є. Рибчич // Публічне управління : теорія і практика : збірник наукових праць Асоціації докторів наук з державного управління. - Х. : Вид-во "ДокНаукДержУпр". - Вип. 3 (19). Вересень, 2014. - С. 204 - 209.

202. Рибчич І.Є. Фізична культура і спорт як складова розвитку державної молодіжної та соціальної політики [Електронний ресурс] / І.Є. Рибчич // Теорія та практика державного управління та місцевого самоврядування: електр. наук. фах. вид. Херсонського національного технічного університету / голов. ред. проф. Лопушинський І.П. - 2014. – № 2- Назва з екрана.

203. Рибчич І.Є. Публічне адміністрування процесу реалізації особистості в спорті: соціально- філософський аспект [Текст] / І.Є. Рибчич // Актуальні проблеми державного управління : зб. наук. праць / ХарРІ НАДУ. –

2015. – Вип. 1 (47). - С. 405 – 412.

204. Рибчич І.Є. Організаційно-правові механізми управління системою надання фізкультурно-спортивних послуг в державі [Текст] / І.Є. Рибчич // Ефективність державного управління : зб. наук. праць / Львів. регіон. ін-т держ. Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України; за заг. ред. Загорського В.С. - Львів : ЛРІДУ НАДУ, Випуск № 42. - С. 191-197.

205. Рибчич І.Є. Державне регулювання розвитку ресурсного забезпечення сфери фізичної культури та спорту в Україні [Текст] / І.Є. Рибчич // Теорія та практика державного управління / Вісник ХарРІ НАДУ. – Вип. 1 (48). - С. 133– 140.

206. Рибчич І.Є. Організаційно-правові засади регулювання розвитку фізичної культури і спорту у сфері публічного управління [Текст] / І.Є. Рибчич // Аналітика і влада: журн. експерт.-аналіт. матеріалів і наук. пр. Ін-ту пробл. держ. упр. та місц. самовр./ Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України. - К.: НАДУ, 2014. - № 9. - С. 66-71.

207. Рокотянська Л. Соціалізація студентів з особливими освітніми потребами: актуальність проблеми [Електронний ресурс] / Л. Рокотянська // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами . - 2012. - № 9. - С. 95-103. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apnvlop_2012_9_12.pdf

208. Рождественський А. Ю. Феноменологія тілесності у просторі життєвих перспектив особистості: монографія / А. Ю. Рождественський. – К.: Міленіум, 2005.

209. Соколов А. С. Роль и участие местных органов власти Германии и Франции в развитии физического воспитания и спорта // Теория и практика физической культуры. — 2010. — № 2.-С.79-90.

210. Сіренко Р.Р. Організаційно-правові та мотиваційні засади державного управління фізкультурно-спортивною діяльністю студентської молоді [електронний ресурс] / Р.Р. Сіренко // Теорія та практика державного управління і місцевого самоврядування: електр. наук. фах. вид. Херсонського

нац. техн. ун-ту ; гол. ред. проф. Лопушинський І.П., 2017. – №2. – режим доступу: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>

211. Сіренко Р. Державне управління системним розвитком сфери фізичної культури і масового спорту: програмно-цільовий підхід / Р. Сіренко // Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія “Державне управління”. – Вип. 2(7). – Харків, 2017. – С. 180–190.

212. Сіренко Р. Державна політика ефективного управління системою фізичної культури та масового спорту в Україні / Р.Сіренко // Публічне управління та митне адміністрування (правонаступник наук. зб. «Вісник Академії митної служби України». Серія «Державне управління»). – Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2018. – №2 (17). – С. 116–120.

213. Сіренко Р. Трансформація соціально-психологічних рис студентства за умов формування активної участі молоді в державотворчих процесах / Р. Сіренко // Право та державне управління : Зб. наук. пр.; за ред. О.В. Покатаєвої. – Запоріжжя : КПУ, 2018. – № 1 (30). – Том 2. – С. 166–171.

214. Сіренко Р. Педагогічні аспекти соціального управління процесами формування особистості студента засобами фізичної культури / Р. Сіренко // Публічне управління та митне адміністрування : наук. збірник. – №1(18). – Дніпро, 2018. – С. 127–133.

215. Сіренко Р. Державний вплив на формування соціально-гуманістичних цінностей у студентства через системну активність молоді у сфері фізичної культури / Р. Сіренко // Науковий журнал “Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Серія : Державне управління”. – Том 29 (68). – № 22018. – К., 2018. – С. 108–112.

216. Сіренко Р. Державна політика компетентно-орієнтованого підходу до формування фізкультурно-оздоровчих цінностей у студентської молоді в Україні / Р. Сіренко // Вісник НУЦЗУ. Серія “Державне управління” : Збірник наук. праць. – Харків, 2018. – Випуск 2(9). – С. 441–448.

217. Сіренко Р. Ефективність державного регулювання процесами соціалізації української молоді за її активної участі у масовому спорті /

Р.Сіренко // Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. – Том 29 (68). – № 52018. – Київ, 2018. – С. 175–179.

218. Сіренко Р. Роль державної молодіжної політики у виборі життєвих цінностей студентством в умовах глобалізаційних викликів / Р.Сіренко // Публічне управління і адміністрування в Україні : наук. журнал. – Випуск 5. – Одеса, 2018. – С. 77–81. Теория и методика физического воспитания: Учебник / Под. ред. Б.А. Ашмарина. - Москва: Просвещение, 1990. - 288 с.

219. Теория и методика физического воспитания: Учебник для ин-тов физ. культуры/ Под общ. ред. Л.П. Матвеева и А.Д. Новикова. Изд. 2-е, испр. и доп. Т.1. Общие основы теории и методики физического воспитания. - Москва: Физкультура и спорт, 1999. - 304 с.

220. Теория и методика физической культуры (общие основы теории и методики физического воспитания; теоретико-методические аспекты спорта и профессионально-прикладных форм физической культуры): Учеб. для ин-тов физ. культуры. Ч. 2, Р. 1, гл. 11 Спорт в системе социальных явлений / Сост. Л.П. Матвеев. - М.: Физкультура и спорт. 2009. - 543 с., ил.

221. Теория и методика физической культуры: Учебник / Под. ред. проф. Ю.Ф. Курамшина. - 2-е изд., испр. - М.: Советский спорт, 2004. - 464 с.

222. Теория систем и системный анализ в управлении организациями: ТЗЗ Справочник: Учеб. пособие / Под ред. В.Н. Волковой и А.А. Емельянова. - М.: Финансы и статистика. 2006. - 848 с: ил.

223. Теория спорта: Учебник / Под. ред. В.Н. Платонова - К.: Вища, шк., 2001. - 424 с.

224. Теорія і методика фізичного виховання школярів: Навчальний посібник. Ч.І.Р.І.гл.3.1. Фізична культура / Шиян Б.М. - Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2001. - 272 с.

225. Теорія статистики: Навчальний посібник / Вашків П.Г., Пастер П.І., Сторожук В.П., Ткач Є.І. - К.: Либідь, 2001. - 320 с.

226. Тимків В.М. Структура моделі ефективності діяльності органу місцевого самоврядування (на прикладі Івано-Франківської міської ради) //

Економіка та держава. -2009. -№ 3. - С. 81-84.

227. Тихонов З.Е. Метода прогнозирования в условиях рынка: учебное пособие. - Невинномисск, 2006. - 221 с.

228. Токовенко В. Основні підходи до визначення поняття "державне управління" // ВУАДУПУ. - 2002. - № 4. - С. 39-47.

229. Токовенко В. Системний підхід у методології дослідження сутності державного управління в сучасному суспільстві // ВУАДУПУ. - 2005. - № 1. - С. 86-92.

230. Томашевский В., Жданова Е. Имитационное моделирование в среде ОР88. - М.:Бестселлер, 2003. - 416 с.

231. Указ Президії Верховної Ради УРСР "Про встановлення почесного звання "Заслужений працівник фізичної культури Української РСР" // Відомості Верховної Ради УРСР - № 50 - 1981. - Стор. 887-888.

232. Управління в органах виконавчої влади України: Навч. посібник / В.Л. Ортинський, З.Р. Кісіль, М.В. Ковалів - К.: Центр учбової літератури, 2008. - 296 с.

233. Управління інституціональним розвитком державної митної служби України: автореф. дис... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.03 / Н.А. Липовська; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. - К., 2007. -36 с.- укр.

234. Философия науки в вопросах и ответах: Учебное пособие для аспирантов / В.П. Кохановский и др. - Ростов н/Д: Феникс, 2006. - 352 с.

235. Философия науки: Учебное пособие для вузов / Изд.5-е, гієрераб. и доп. под ред. С.А. Лебедева. - М.: Академический Проект; Альма Матер, 2007. - 731 с.

236. Философия: Учеб. - 2-е изд., испр. / Н.С. Савкин, В.А. Абрамов, А.И. Белкин и др. - Саранск: Изд-во Мордов. ун-та, 2002. - 356 с.

237. Философский энциклопедический словарь. М.: Советская энциклопедия, 1983. - 840 с.

238. Формування змісту вищої освіти за спеціальністю "державне управління": автореф. дис. ... канд. наук з держ. упр. : 25.00.03 / М. В.

Терентьев; Нац. акад. держ. упр. при Президентів України. Дніпропетр. регіон, ін-т держ. упр. - Д., 2010. - 20 с. - укр.

239. Цегольник П. А. Формування професійної моделі фахівця в сфері управління: автор. дис ... канд. наук з держ. упр. спец.: 25.00.02/ П. А. Цегольник. – К., 1997. – 16 с.

240. Цехмістрова Г. С. Управління в освіті та педагогічна діагностика; навчальний посібник / Г.С. Цехмістрова, Н.А. Фоменко. – К: Слово, 2005. – 280с.

241. Чобіток В. Акредитація вищих закладів освіти / В.Чобіток, В. Шеховцов // Сучасні системи вищої освіти: порівняння для України / В.Зубко (ред.). – К.: КМ Academia, 1997. – С. 229– 253.

242. Шамхалов Ф. Основы теории государственного управления: Учебник для вузов/ Ф. Шамхалов. – М.: Экономика, 2003. – 518 с.

243. Шевчук О.Р. Правовий механізм державного регулювання фізичної культури й спорту. Вісник Нац. ун-ту цивіл. захисту України: зб. наук. пр. – Харків: НУЦЗУ, 2018. Вип. 2 (9). С.189-195. (Серія «Державне управління») (включено до міжнар. бази Re Pec та до міжнар. наукометричної баз даних Index Copernicus International, OpeAuer).

244. Шевчук О. . Теоретичні основи державного регулювання фізичною культурою і спортом в Україні. Публічне управління і адміністрування в Україні». Одеса. Випуск 10/2019. С

245. Шевчук О.Р. Соціально-орієнтовані напрями державного регулювання як фактор оптимізації розвитку фізичної культури і спорту . Вчені записки Таврійського Національного університету ім.. В.І. Вернадського: Серія Державне управління. К. Т.30(69). № 1. 2019. С.

246. Шевчук О.Р. Модернізації державного регулювання у сфері фізичної культури й спорту. Вісник Нац. ун-ту цивіл. захисту України: зб. наук. пр. – Харків: НУЦЗУ, 2019. Вип. 1 (10). С. . (Серія «Державне управління») (включено до міжнар. бази Re Pec та до міжнар. наукометричної баз даних Index Copernicus International, OpeAuer).

247. Шевчук О.Р. Основы муниципального управления развитием

физической культуры. East Journal of Security Studies. Слупск (Польша). 2018. – № 3. – С.21-27. Режим доступа : <http://nuczu.edu.ua/ukr/nauka/zbirky-naukovykh-prats/east-journal-of-security-studies>

248. Шевчук О.Р. Визначення правового механізму державного регулювання фізичної культури і спорту в Україні. Економіка і культура України в світових глобалізаційних процесах: позиціонування і реалії: тези доповідей III Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 21–22.03, 2018 р. С.132-135.

249. Шевчук О.Р. Сучасні реалії державного управління фізкультурно-спортивною діяльністю. Громадське здоров'я в Україні: проблеми та способи їх вирішення. - Матеріали науково-практичної конференції з міжнародною участю (до 95-річного ювілею з дня заснування кафедри громадського здоров'я та управління охороною здоров'я Харківського національного медичного університету) 24 жовтня 2018 року. Х. 2018.С. 114-116.

250. Шевчук О.Р. Державне регулювання в сфері фізичної культури й спорту як складова державної соціально-економічної політики. Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика : матеріали Міжнародної науково-практичної інтернет- конференції, 19–20 квітня 2018 р. / за заг. ред. В. П. Садкового. – Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2018. –С.165-66.

251. Шевчук О.Р. Проблемні питання державного регулювання фізичної культури й спорту в Україні. Державне управління у сфері цивільного захисту: наука, освіта, практика : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 17–18 травня 2019 р. / за заг. ред. В. П. Садкового. Х. : Вид-во НУЦЗУ, 2019. С.

252. Шевчук О.Р Развитие физической культуры и спорта в Украине. სამეცნიერო ჟურნალი „ხელისუფლება და საზოგადოება (ისტორია, თეორია, პრაქტიკა)“ Scientific magazine“ AUTHORITY AND SOCIETY(History, Theory, Practice)”Научный журнал “ВЛАСТЬ И ОБЩЕСТВО(История, Теория, Практика)”- Грузія.- «Власть и общество - 2018» С.134-135.

253. Щерба Л. А. Системный подход к управлению учебным процессом /Л. А. Щерба //Социальный менеджмент и управление информационными

процессами: сб. научн. трудов ДонГАУ. – Донецк: ДонГАУ, 2001. – т. II. – С. 278 – 281. – (Государственное управление; вып.4).

254. Щокін Г. В. Управління соціальним розвитком: загальна концепція/ Г. В. Щокін. – К.: МАУП, 2005. – 184 с.

255. Щокін Г. В. Закони соціального розвитку і управління/ Г. В. Щокін. – К.: МАУП, 2006 – 192 с.

256. Щур Ю.В., Дмитрук О.Ю. Спортивно-оздоровчий туризм. Навчальний посібник. – К.: «Альтпрес», 2003. – 232 с.

257. Цзен Н.В., Пахомов Ю.В. Психотехнічні ігри у спорті. – М.: Фізкультура і спорт, 1995. – 160 с.

258. . Цьось А. В. Розвиток фізичного виховання на території України з найдавніших часів до початку XIX ст.: Автореферат на здобуття наукового ступеня доктора наук з фізичного виховання і спорту. – Харків: ПП Якубович І. І., 2005. – С. 9.

259. . Эффективность государственного управления / общ. ред. С. А. Батчикова, С. Ю. Глазьева; пер. с англ. – М: Фонд «За экономическую грамотность»; Консалтбанкир, 1998. – 848 с.

260. Янкевич В. Системний аналіз – методологічна основа реформування управління і освіти / В. Янкевич // Освіта і управління. – 1998. – Том 2. – № 1. – С. 31-37.

261. Edwards H. Sociology of Sport / H. Edwards. – N.Y. : The Dorsey Press, 1973. – 198 p.

262. Gorzelak G. and Zawalicska K. (eds.). European Territories: From Cooperation to Integration. – Warsaw : Scholar, 2013. – 320 p.

263. Grupe O. Vom Sinn des Sports / O. Grupe. – Schorndorf : Hofmann, 2000. – 312 p.

264. Heinila K. Sport in Social context / K. Heinila. – Jyvaskyla : University of Jyvaskyla, 1998. – 212 p.

265. Human Development Index (HDI) - 2012 Rankings [Electronic resource] – Access mode : <http://hdr.undp.org/en/statistics>

266. Janiak A. Działalność Międzynarodowego Stowarzyszenia Federacji Lekkoatletycznych jako organizacji międzynarodowej / A. Janiak, J. Kisiel. – PWSZ, Kalisz, 2011. – Zeszyt naukowy nr 24.
267. Kiku K. Sport and Society Research around the Globe : Japan / K. Kiku // Handbook of Sport Studies / J. Coakley, E. Dunning (eds). – London : Sage, 2000. P. 542–545.
268. Kisiel K. Chód sportowy. Centralny Ośrodek Sportu / K. Kisiel. – Warszawa, 2008.
269. Kisiel K. Struktura szkolenia i organizacji w chodzie sportowym w roku olimpijskim / K. Kisiel, J. Kisiel, A. Janiak. – 2012 : Кісель Я. Міжнародні контакти між Україною та Польщею в спорті PWSZ Kalisz, 2013.
270. Loy J. Sport, Culture and Society: a Reader for the Sociology of Sport / J. Loy, G. Kenyon and B. McPherson. – Philadelphia, 1981. – 318 p.
271. Matyja D. Encyklopedia gwiazd polskiego sportu / D. Matyja. – Imbir, 2011.
272. McIntosh P. Sport in Society / P. McIntosh. – London : West London Press, 1989. – 208 p.
273. Reporters Without Borders. Worldwide press freedom index 2010. [Electronic resource] – Access mode : <http://en.rsfs.org/spip.php?page=classement&id>
274. Ronald F. Fox. Energy and the evolution \\ W.H. Freeman a. Co, N.-Y, 1992, 262 p.
275. Saltin B. The aging endurance athlete \\ Indianapolis, 1986, p.59-80.
276. Strandberg T., Salomaan V., Naukkarinen V. et al. Long term Mortality after 5-years Multifactorial Primary Prevention of Cardiovascular disease in Middle-aged Men. \\ JAMA, 1991, -Vol. 266, № 9 – P. 1225-1229.
277. Sirenko Romana. The socio-psychological aspects of the pedagogical influence on the physical education of students in the university education system / Romana Sirenko, Marek Lewandowski // Gospodarka, rynek, edukacja (Economy, market, education) : Wyzsza Szkola Zarzadzania “Edukacja”. – Volumen 19. – №3. – 2018. – P. 27–34.

278. The Future of Representative Democracy / Edited by : Sonia Alonso, John Keane and Wolfgang Merkel. Cambridge University Press, 2011. – 328 p.

ДОДАТКИ

УКРАЇНА
ХАРКІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

УПРАВЛІННЯ У СПРАВАХ МОЛОДІ ТА СПОРТУ

9 поверх, 7 під'їзд, Держпром, майдан Свободи, 5, м. Харків, 61022, тел. (057) 700-94-34, факс (057) 705-05-15,
E-mail: dsms@kharkivoda.gov.ua, http://dmskh.gov.ua, код ЄДРПОУ 24273286

25.08.2021 № 06-29/1915

на № _____ від _____

ДОВІДКА

Про впровадження результатів дисертаційного дослідження аспіранта Національного університету цивільного захисту України Кононовича В.Г. «Механізми державного регулювання фізичного виховання в закладах вищої освіти» на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління

Подальший якісний розвиток суспільства допускає усвідомлення величезної ролі освіти в затвердженні самоцінностей людської особистості, пріоритету загальнолюдських цінностей. В зв'язку з цим, серед багатьох проблем сучасної державноуправлінської науки особливу актуальність набуває проблема формування і стійкого розвитку у студентської молоді в процесі навчання у закладах вищої освіти (далі –ЗВО) фізичної культури та виховання до здорового способу життя.

Зміцнення і підтримка здоров'я студентів у ЗВО необхідно здійснювати на основі продуктивного вдосконалення освітнього процесу з фізичного виховання з урахуванням сучасних вимог підготовки фахівців як носіїв і пропагандистів спортивної культури в майбутній професійній діяльності і сімейному житті. В той же час в практиці вітчизняного фізичного виховання не досить розроблені і обґрунтовані організаційно-управлінські підходи впровадження спортивної культури в навчальний процес студентів у ЗВО.

З огляду на зазначене, заслуговують на увагу основні методичні підходи до соціального механізму державного регулювання фізичного виховання студентів, які окреслено Кононовичем Вячеславом Генріховичем,

001941

та систематизація міжнародного досвіду державного управління у сфері фізичного виховання молоді.

Таким чином, надані практичні пропозиції автора дисертаційного дослідження є корисними в роботі Управління у справах молоді та спорту Харківської обласної державної адміністрації.

Начальник Управління

Костянтин АНАНЧЕНКО

УКРАЇНА
ХАРКІВСЬКА МІСЬКА РАДА
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
ВИКОНАВЧИЙ КОМІТЕТ
ДЕПАРТАМЕНТ У СПРАВАХ
СІМ'Ї, МОЛОДІ ТА СПОРТУ
УПРАВЛІННЯ З ПИТАНЬ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ТА СПОРТУ

вул. Сумська, 64, м. Харків, 61002, тел. (057) 725-20-70
 E-mail: ufksdsms@ukr.net, код ЄДРПОУ 26488105

№ 02-35/2198 Вій 24.08.2020р.

ДОВІДКА

Про впровадження результатів дисертаційного дослідження аспіранта Національного університету цивільного захисту України Кононовича В.Г.. «Механізми державного регулювання фізичного виховання в закладах вищої освіти» на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління за спеціальністю 25.00.02 – механізми державного управління

Зміцнення і підтримка здоров'я студентів у ЗВО необхідно здійснювати на основі продуктивного вдосконалення освітнього процесу з фізичного виховання з урахуванням сучасних вимог підготовки фахівців як носіїв і пропагандистів спортивної культури в майбутній професійній діяльності і сімейному житті. Сучасна навчальна діяльність носить інтенсивний характер підготовки фахівців, що відповідає соціально-економічним вимогам суспільства і держави, в той же час необхідно забезпечити розвиток особи з урахуванням її запитів, здібностей, ціннісних орієнтацій, у тому числі і рухових здібностей як необхідної умови зміцнення і підтримки здоров'я, реалізації інтелектуального і фізичного потенціалу майбутньої професійно підготовленої молоді.

Особливу роль в стимулюванні фізичного і інтелектуального потенціалу студентів у ЗВО набуває формування фізичної культури як сучасної субкультури розкриття і реалізації рухового потенціалу молоді в студентські роки.

З огляду на зазначене, заслуговує на увагу окреслені Кононовичем Вячеславом Генріховичем пропозиції з удосконалення організаційно-економічного механізму державного регулювання у сфері фізичної культури і виховання, які будуть використані в роботі Управління з питань фізичної культури та спорту.

Тому являються своєчасними та змістовними пропозиції автора дисертаційного дослідження та розроблені практичні рекомендації.

Заступник директора Департаменту
начальник управління

[Signature] К.М. КУРАШОВ